

XVII.

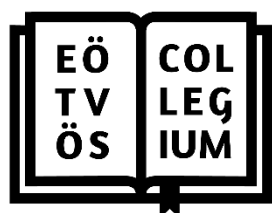
EÖTVÖS KONFERENCIA

PROGRAM- ÉS ABSZTRAKTFÜZET

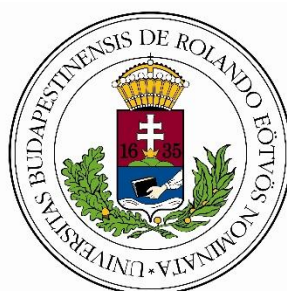

EÖTVÖS JÓZSEF COLLEGIUM

2016. ÁPRILIS 22-24.

VÁLASZTMÁNY

Nemzeti
Tehetség Program

EMBERI ERŐFORRÁS
TÁMOGATÁSKEZELŐ

Szerkesztette:

az Eötvös Collegium Tudományos Bizottsága és a szervezők:

Cser Nóra, Heim Fanni Alexandra, Luksa Norbert

A KONFERENCIA PROGRAMJA**Április 22. péntek**

A szekció**B szekció****9:00-9:15** A konferencia megnyitója**9:15-10:45** Klasszika-filológia szekció**9:15-10:55** Matematika – Fizika – Informatika
szekció**11:00-12:30** Művészettörténet szekció**11:10-12:10** Geopolitika szekció**12:30-13:15** *Ebédszünet***13:15-14:15** **Plenáris előadás:** *Összeszküvés-elméletek, kontrafaktualitás, plauzibilitás*
dr. Marton Péter, egyetemi adjunktus, Budapesti Corvinus Egyetem**14:30-17:45** Társadalomtudomány szekció**14:30-16:30** Nyelvtudomány szekció
(I. alszekció)**18:30-20:00** Orientalisztika szekció**16:45-19:30** Nyelvtudomány szekció
(II. alszekció)**Április 23. szombat**

A szekció**B szekció****9:00-12:00** Biológia – Kémia szekció (Kémia
alszekció)**9:00-10:30** Színháztudomány szekció**10:45-11:45** Irodalomelmélet szekció**12:00-13:00** *Ebédszünet***13:00-14:00** **Kerekasztal-beszélgetés:** *Tehetséggondozás a közoktatásban***14:15-17:50** Biológia – Kémia szekció
(Biológia alszekció)**14:15-15:15** Tudóstanár-képzés a Collegiumban
szekció**15:30-16:00** Modern nyelvek irodalma (Olasz
alszekció)**16:10-17:10** Modern nyelvek irodalma
(Anglisztika alszekció)**18:00-19:00** Földrajz – Földtudomány szekció
(Földrajz alszekció)**17:20-18:20** Modern nyelvek irodalma
(Skandinavisztika alszekció)**19:00-20:00** Földrajz – Földtudomány szekció
(Földtudomány alszekció)**18:30-19:30** Modern nyelvek irodalma
(Szlavisztika alszekció)

PROGRAM

Április 24. vasárnap

A szekció

9:00-10:30 Magyar irodalom szekció
(Klasszikus magyar irodalom
alszekció)

10:45-12:15 Magyar irodalom szekció
(Klasszikus és régi magyar
irodalom alszekció)

12:15-13:15 *Ebédszünet*

13:15-15:15 Magyar irodalom szekció (Modern
és kortárs magyar irodalom
alszekció)

15:30-18:45 Filozófia szekció

B szekció

9:00-12:15 Történelem szekció (I. alszekció)

13:15-17:30 Történelem szekció (II. alszekció)

RÉSZLETES PROGRAM

Április 22. péntek

9:00-9:15 A konferencia megnyitója

KLASSZIKA-FILOLÓGIA SZEKCIÓ

Szekcióvezető: Adorjáni Zsolt

(„A” szekció, péntek 9:15-10:45)

9:15-9:45	Vincze Judit: Kifordított paradigmák Achilleus Tatios regényében
9:45-10:15	Kiss Balázs: Egy sorsforduló interpretációja – Alapvető kérdések és megoldási kísérletek a megiddói csata kapcsán
10:15-10:45	Keresztény Júlia: Szent Elek legendája

MATEMATIKA – FIZIKA – INFORMATIKA SZEKCIÓ

Szekcióvezetők: Török János, Lócsi Levente

(„B” szekció, péntek 9:15-10:55)

9:15-9:35	Kozák Olivia Krisztina: Nanoszerkezetek vizsgálata bioszenzorikához
9:35-9:55	Sebestyén Katalin, Csapó Gábor: Oktatóprogram a Sprego módszerhez
9:55-10:15	Ferenczi Larisza; Ferenczi Tibor: Az elmosódott szavazáselmélet
10:15-10:35	Marosvári Borbála: Kameramozgás felismerése filmekben optikai áramlás számolásával
10:35-10:55	Rozgonyi Kristóf: Tágra nyitott látómező: egzotikus források keresése rádióinterferométeres égboltfelmérésekben

MŰVÉSZETTÖRTÉNET SZEKCIÓ

Szekcióvezető: Takács Imre

(„A” szekció, péntek 11:00-12:30)

11:00-11:30	Hári Kata: „Alászállt a poklokra” – a Pokolraszállás ikonográfiája, különös tekintettel az itáliai ábrázolásokra
11:30-12:00	Mosa Diána: Louis Perreau – vidéki Art nouveau Giumard árnyékában
12:00-12:30	Bagdi Sára: Vasárnap és Ma – adalékok a magyar kubizmus elméletéhez, fókuszban Hevesy Iván

GEOPOLITIKA SZEKCIÓ

Szekcióvezető: Szalai András

(„B” szekció, péntek 11:10-12:10)

11:10-11:40	Szegedi Márton: Japán fokozódó biztonságpolitikai szerepe a Második Világháború után, különös tekintettel a NATO-val való kapcsolatára
11:40-12:10	Schlett Bálint Gergő: Iraki Kurdisztán önállósodásának perspektívái

12:30-13:15 Ebédszünet

13:15-14:15 dr. Marton Péter plenáris előadása: *Összeesküvés-elméletek, kontrafaktualitás, plauzibilitás*

TÁRSADALOMTUDOMÁNY SZEKCIÓ

Szekcióvezető: Tóth István János

(„A” szekció, péntek 14:30-17:45)

14:30-15:00	Molnár Éva: Fiatal nők életvezetési és családtervezési lehetőségei egy kelet-magyarországi zsáktelepülésen
15:00-15:30	Németh Ágnes Adél: Vallás mint előítéletek paradoxona: az elképzelt csoportközi kontaktus vizsgálata a Saul fia című filmen keresztül
15:30-16:00	Orova Blanka Róza: Emberkép a kizáró gondnokság és a támogatott döntéshozatal rendszere mögött

16:00-16:15 Szünet

16:15-16:45	Bauer Flóra: A Gyermekjogi Egyezmény harmadik fakultatív jegyzőkönyvének vizsgálata a nemzetközi rendszer viszonylatában
16:45-17:15	Németh Ferenc: Fegyveres konfliktusok Macedóniában - az albán kisebbség szerepe
17:15-17:45	Katona Sándor: Mi az a referenciapont és milyen hatással van rá az információ? - Egyetemi túljelentkezéstől, a vállalatok reklámtevékenységéig

NYELVTUDOMÁNY SZEKCIÓ

I. ALSZEKCIÓ

Szekcióvezető: Kugler Nóra

(„B” szekció, péntek 14:30-16:30)

14:30-15:00	Fábián Beáta: Kompetencia-mérés 2014-2016. A Karácsfalvi és Tiszaújlaki oktatási intézmények tanulójának eredményei két szövegértési vizsgálat tükrében
15:00-15:30	Máté Réka: Kárpátaljai magyar tannyelvű iskolák idegennyelv-oktatásának hatékonyságvizsgálata a 11. osztályos tanulók körében
15:30-16:00	Mecser Szilvia: Motivációk a moldvai nyelvi revitalizáció hátterében
16:00-16:30	Bahus Réka: A ragadványnévadás sajátosságai Gáton

NYELVTUDOMÁNY SZEKCIÓ

II. ALSZEKCIÓ

Szekcióvezető: Simon Gábor

(„B” szekció, péntek 16:45-19:30)

16:45-17:15	Mány Dániel: Morfolexikai hamis barátok fordítási problémái a magyar, francia és angol orvosi szövegekben
17:15-17:45	Ballagó Júlia: Metodológiai sokszínűség és résztvevői szerepek – Egy esettanulmány módszertani megalapozása

PROGRAM

17:45-18:15 **Lévai Ákos:** A bandák (gang) jelentősége az analógiában: a híd- és az ír-csoport

18:15-18:30 Szünet

18:30-19:00 **Darai Dóra:** A főnévi többes szám elsajátításának mintázatai a magyar gyermeknyelvben az új-szó paradigma módszerének kontextusában

19:00-19:30 **Harangozó Réka Anna:** A nyelvi szocializáció gendernyelvészeti vonatkozásai – a társadalmi nemi szerepek elsajátításának

ORIENTALISZTIKA SZEKCIÓ

Szekcióvezető: Salát Gergely

(„A” szekció, péntek 18:30-20:00)

18:30-19:00 **Szűcs Bernadett:** A varázsbót: egy mágikus tárgy az ókori Egyiptomból

19:00-19:30 **Kaba Ariel:** Na ne, így jó?! Minden, amit tudni kell a japán zárópartikulákról: a ne és a jo funkcióinak feltérképezése tankönyvek, szépirodalom és manga segítségével

19:30-20:00 **Czeti István:** A ׀ prepozíció szerepe a bibliai héber nyelvben

20:30-22:30 Közösségi program: Filmklub

Április 23. szombat

BIOLÓGIA – KÉMIA SZEKCIÓ

KÉMIA ALSZEKCIÓ

Szekcióvezető: Hudecz Ferenc

(„A” szekció, szombat 9:00-12:00)

9:00-9:20 **Varga Bence:** Az etil-fenil-(2-metilfenil)foszfin-oxid rezolválása TADDOL- és borkősav-származékokkal

9:20-9:40 **Henyecz Réka:** P-heterociklusos foszforvegyületek észterezés és amidálása T3P® reagens jelenlétében

9:40-10:00 **Balázs Csaba:** Domináns kölcsönhatások felderítése rétegfizikás nanokompozitokban

10:00-10:20 **Pálvölgyi Ádám Márk:** D-Glükopiranozid alapú királis koronaéterek szintézise és alkalmazása enantioszelektív katalizátorként

10:20-10:40 Szünet

10:40-11:00 **Fridrich Bálint:** Optikailag aktív gamma-valerolakton stabilitás vizsgálata és alkalmazása

11:00-11:20 **Sályi Gergő:** Amikor a fény pörgeti fel a szerves kémiát: látható fény fotokatalízis és szintetikus alkalmazása

11:20-11:40 **Bodák Brigitta:** Újfajta kamerás képalkotó rendszer fejlesztése és detektálási hatékonyságának tesztelése hatóanyag kristályosításban

11:40-12:00 **Juhász Kinga:** Izopropil-3-metil-3-foszfólen-1-oxid rezolválásának vizsgálata

SZÍNHÁZTUDOMÁNY SZEKCIÓ

Szekcióvezető: Kiss Gabriella

(„B” szekció, szombat 9:00-10:30)

9:00-9:30	Muntag Vince: Primadonnautáztat bonvivántorzók közt. A Játék a kastélyban és az operettműfaj konvenciói
9:30-10:00	Varga Nóra: Arcok vagy álarok
10:00-10:30	Tóth Károly: A kanonikus értelmezés mint hiány

IRODALOMELMÉLET SZEKCIÓ

Szekcióvezető: Scheibner Tamás

(„B” szekció, szombat 10:45-11:45)

10:45-11:15	Finta Mária Anna: Történetiség a középkori lovagregényekben
11:15-11:45	Ternovác Dániel: Vizuális narratívák és intermediális alakzatok a kortárs magyar traumaregényben

12:00-13:00 Ebédszünet

13:00-14:00 Kerekasztal-beszélgetés: Tehetséggondozás a közoktatásban

BIOLÓGIA – KÉMIA SZEKCIÓ

BIOLÓGIA ALSZEKCIÓ

Szekcióvezető: Kacs Kovics Imre

(„A” szekció, szombat 14:15-17:50)

14:15-14:35	Szente László: A traumatikus élményekre adott viselkedési válaszok endokannabinoid szabályozása – az anandamid és a 2-arachidonil-glicerol eltérő szerepe
14:35-14:55	Matejka Judit Zsuzsa: Kölcsönható szerkezeti elemek és kölcsönhatási felszín azonosítása egy fehérje-fehérje interakción alapuló molekuláris kapcsoló esetén
14:55-15:15	Marosi Endre Levente: Az axo-axonikus sejtek és a kosársejtek egyszerű elkülönítésére alkalmas módszer keresése
15:15-15:35	Tihanyi Gergely: dUTPáz enzim kiütött sejt vonal vizsgálata
15:35-15:55	Szeredi Ivett Dorina: Primer szenzoros neuron szubpopulációk szerepe a perifériás idegsérüléseket kísérő spinális mikrogliaozis kialakulásában

15:55-16:10 Szünet

16:10-16:30	Merczel Kinga Szilvia: Az ABCC6 fehérje és a lágyszöveti meszesedés vizsgálata
16:30-16:50	Miskolczi Christina: Új terápiás utak a korai szociális elhanyagolás okozta abnormális agresszió kezelésében
16:50-17:10	Balogh Veronika: „Utazás” az agykéregben – a lassú kérgi oszcilláció terjedésének vizsgálata patkány agyszövetben
17:10-17:30	Kőhegyi Bianka Kitti: A humán dUTPáz egy lehetséges kölcsönható partnere
17:30-17:50	Török Bibiána: Vazopresszin antagonisták hatása a stressz-indukálta ultrahang vokalizációra és hormon-szint emelkedésre a korai posztnatalis időszakban

TUDÓSTANÁR-KÉPZÉS A COLLEGIUMBAN SZEKCIÓ

Szekcióvezető: Sánta Ferencné Gedeon Mária

(„B” szekció, szombat 14:15-15:15)

14:15-14:45	Dezsényi Balázs: Vitázva tanulni: Hogyan segíti a versenyszerű vitázás az angol nyelvtanulást
14:45-15:15	Balga Nóra: A magyar nyelv és kultúra integrált oktatása

MODERN NYELVEK IRODALMA SZEKCIÓ

OLASZ ALSZEKCIÓ

Szekcióvezető: Ludmann Ágnes

(„B” szekció, szombat 15:30-16:00)

15:30-16:00	Szemere Ditta: A középkori umbriai kódexmásolás folyamata a Libro di vita két példány alapján

MODERN NYELVEK IRODALMA SZEKCIÓ

ANGLISZTIKA ALSZEKCIÓ

Szekcióvezető: Dr. Gárdos Bálint

(„B” szekció, szombat 16:10-17:10)

16:10-16:40	Seager-Smith Dániel Michael: Babits Mihály angol nyelvű recepciója
16:40-17:10	Szabó Éva: „Semmi közünk nincs már egymáshoz.” – Test és szellem Ali Smith Hotel Világ című regényében

MODERN NYELVEK IRODALMA SZEKCIÓ

SKANDINAVISZTIKA ALSZEKCIÓ

Szekcióvezető: Zsámbékiné Dr Domsa Zsófia

(„B” szekció, szombat 17:20-18:20)

17:20-17:50	Medve Márton: Vitálromantika a századforduló norvég irodalmában
17:50-18:20	Csúr Gábor Attila: A kortárs skandináv történelmi regény

MODERN NYELVEK IRODALMA SZEKCIÓ

SZLAVISZTIKA ALSZEKCIÓ

Szekcióvezető: Kroó Katalin

(„B” szekció, szombat 18:30-19:30)

18:30-19:00	Tóthpál Sarolta Krisztina: A saját–idegen megjelenési formái Puskin „A kapitány lánya” című művében
19:00-19:30	Holdosi Vivien: Városok és történetek – Scsedrin és Platonov iróniája

FÖLDRAJZ – FÖLDTUDOMÁNY SZEKCIÓ

FÖLDRAJZ ALSZEKCIÓ

Szekcióvezető: Berki Márton

(„A” szekció, szombat 18:00-19:00)

18:00-18:20	Stodola Bálint: Földrajz a Horthy-korszak közoktatásában
18:20-18:40	Molnár János: Résztvevő megfigyelés a földrajzban

18:40-19:00 **Mikle György:** Irányzatok a brit vidékföldrajzban

FÖLDRAJZ – FÖLDTUDOMÁNY SZEKCIÓ

FÖLDTUDOMÁNY ALSZEKCIÓ

Szekcióvezető: Patkó Levente

(„A” szekció, szombat 19:00-20:00)

19:00-19:20	Konkoly Sándor: A Mohácsi-sziget, mint potenciális termálvíz és szénhidrogén lelőhely
19:20-19:40	Czirok Lili: A Pannon-medence neotektonikus feszültségviszonyainak vizsgálata a földrengések fészekmechanizmusainak inverziójával
19:40-20:00	Rieder Ádám: Erdőtalanok frakcionálása Ziemmermann módszer szerint, és a frakciók spektrometriai vizsgálata

20:30-22:30 Közösségi program: Open Mic felolvasóest

Április 24. vasárnap

TÖRTÉNELEM SZEKCIÓ

I. ALSZEKCIÓ

(„B” szekció, vasárnap 9:00-12:15)

9:00-9:30	Gonda Zsófia Anna: Budapest-Békásmegyer és Csorva késő bronzkori temetőinek társadalomrégészeti szempontú összehasonlító elemzése
9:30-10:00	Veres Kristóf György: A királyi kancellária, a destinatarius és a "harmadik személy" szerepe II. András okleveleinek kiállításában
10:00-10:30	Varga Virág: Gutkeled nembeli István fia Joachim pályaképe
	<i>10:30-10:45 Szünet</i>
10:45-11:15	Benkő Gábor: Forgách Simon kapcsolati hálója levelezése tükrében
11:15-11:45	Faragó Dávid: Öröklés vagy választás? I. Habsburg Miksa koronázását megelőző tárgyalások 1561–1563
11:45-12:15	Bódai Dalma: Híráradat és történetírás – egy délnémet polgár Buda 1686-os ostromáról

MAGYAR IRODALOM SZEKCIÓ

KLASSZIKUS MAGYAR IRODALOM ALSZEKCIÓ

Szekcióvezető: Balogh Piroska

(„A” szekció, vasárnap 9:00-10:30)

9:00-9:30	Horváth Anna: Jókai öregkori regénypoétikája
9:30-10:00	Cser Nóra: „mert emberi elme nem gondolt még olyat, mi nem léteznék, sőt lehetetlen illyet gondolnia.” – Jósika Miklós Végnapok című elbeszélésének sci-fi elemei
10:00-10:30	Fazekas Júlia: Férfi és női figurák viszonya Gozsdu Elek novellisztikájában

MAGYAR IRODALOM SZEKCIÓ

KLASSZIKUS ÉS RÉGI MAGYAR IRODALOM ALSZEKCIÓ

Szekcióvezetők: Balogh Piroska, Förföldi Gábor

(„A” szekció, vasárnap 10:45-12:15)

10:45-11:15	Hermann György: Irigység és ressentiment: a Tragédia egy lehetséges társadalomfilozófiai megközelítése
11:15-11:45	Pintér Kitti: Phaedrasi formulák és antik hagyomány a neolatin költészetben. Halápy Konstantin fabulái (Apologorum moralium libri VI. Elegiarum unicus)
11:45-12:15	Sebestyén Ádám: „Töröki dühösségek” – Bornemisza Péter Foliopostillájának törökképe

12:15-13:15 Ebédszünet

MAGYAR IRODALOM SZEKCIÓ

MODERN ÉS KORTÁRS MAGYAR IRODALOM ALSZEKCIÓ

Szekcióvezető: Bartal Mária

(„A” szekció, vasárnap 13:15-15:15)

13:15-13:45	Branczeiz Anna: Látvánnyá írt történetek – Borbély Szilárd "A Testhez" című kötetének prózaverseiről
13:45-14:15	Mosa Diána: A névadás tétje Ottlik Géza prózájában
14:15-14:45	Fancsali Róbert: József Attila román versfordításai
14:45-15:15	Gagyi Miklós: „... az esszé az ideológiai kérdés volt” - Az Újhold-vita

TÖRTÉNELEM SZEKCIÓ

II. ALSZEKCIÓ

(„B” szekció, vasárnap 13:15-17:30)

13:15-13:45	Rácz Balázs Viktor: Gazdasági és társadalmi változások a huszti váruadalomhoz tartozó falvakban a XVII. század második felében
13:45-14:15	Imre Júlia Magnólia: "Multikulti" egy 19. századi magyar fürdővárosban, avagy Balatonfüred, mint a társadalmi egyenjogúság egy lehetséges demonstrátora?
14:15-14:45	Erdős András Patrik: "Te sötétben bújkáló, rémhírterjesztő ellenforradalmár, reszkess!" Politikai bűncselekmények a Tanácsköztársaság idején
14:45-15:15	Kósa-Grimm András Kristóf: Károlyi Mihály megfigyelése és a lejárására tett kísérletek a külföldi közvélemény előtt (1921-1926)
15:15-15:30 Szünet	
15:30-16:00	Taschek Zoltán: Bethlen István belpolitikai témájú írásai a sajtóban 1935–1939 között
16:00-16:30	Máté Márk: Szélsőségek között: Bereczky Albert lelkes és egyházkormányzati tevékenysége
16:30-17:00	Veverka Tamás: A "Gumivasút" története
17:00-17:30	Somogyi Dániel: Az 1950. júniusi keletnémet-magyar egyezmények

FILOZÓFIA SZEKCIÓ

Szekcióvezető: Olay Csaba

(„A” szekció, vasárnap 15:30-18:45)

15:30-16:00	Véber Virág: Morális felelősség a tudatosság tükrében
16:00-16:30	Dombrovski Áron: A lehetséges világ fikcionalista fikciójának ontológiája
16:30-17:00	Élő Csenge: Ember a hiposztázisok tükrében
<i>17:00-17:15 szünet</i>	
17:15-17:45	Kovács Dániel Attila: Individuális formák Plótinosz filozófiájában
17:45-18:15	Váncza Kristóf: A művészet fogalma
18:15-18:45	Ádám Zsófia, Szántó Rita: Mire képes a filozófia, és mire a művészet?

ABSZTRAKTOK

KLASSZIKA-FILOLÓGIA SZEKCIÓ

Szekcióvezető: Adorjáni Zsolt

(„A” szekció, péntek 9:15-10:45)

9:15-9:45

Vincze Judit (ELTE BTK, Eötvös József Collegium)

Kifordított paradigmák Achilleus Tatios regényében

Achilleus Tatios regénye, a Leukippé és Kleitophón története, jóllehet megfelel az ideálisnak is nevezett görög szerelmi regény műfaját meghatározó tartalmi kritériumoknak, vagyis egy szerelmespár történetét dolgozza fel, akiknek számos veszélyes próbatételt (pl. rablótámadás, csábítók ármánykodásai) kell kiállniuk, míg végül minden jóra fordul, s a fiatalok egymáséi lehetnek, ez az elbeszélés mégis számos ponton átlépi a hagyományos műfaji kereteket.

Előadásomban azt a kérdést vizsgálom, Achilleus Tatios hogyan fordítja ki az ideális szerelmi regény műfaji paradigmáját, s milyen újításokat találunk elbeszélésében. A regény narratológiai sajátosságainak bemutatása mellett mítoszkezelésének szentelek különös figyelmet.

Az elbeszélés egyik legszembevetőbb újítása a narratív formát érinti. Achilleus Tatios ugyanis megkettőzi elbeszélőjét: az elsődleges narrátorról mindössze annyit tudunk meg, hogy egy tengeri vihar miatt Sidónba vetődött, s miután hálaadó áldozatot mutatott be, bejárta a várost, és egy templom falán végignézte a többi fogadalmi ajándékot. Ezek között figyelt fel egy festményre, mely Európé elrablását ábrázolja. Tüzetesen is megnézte a képet, s az ábrázolt Erős-alak láttán az isten hatalmát dicsérve felkiáltott. Ekkor szólította meg egy ismeretlen ifjú, aki saját, mítoszokra hasonlító (mesébe illő) élményeinek elmondására vállalkozik. Az elsődleges narrátor, minthogy az ifjú felkeltette érdeklődését, egy gyönyörű ligetbe vezeti őt, hogy ott átadja neki a szót. Ezután pedig mintegy kilép a szövegből, s a regény végén, az ifjú szerelmi történetének befejeztével sem tér vissza. A szerelmi történetet tehát annak főhősétől, a tyrosi Kleitophóntól halljuk, s mindvégig az ő nézőpontja érvényesül.

Előadásomban két mítoszt, az I. könyv lakoma-jelenetében elhangzó Apollón és Daphné, ill. az utolsó könyvben felidézett Pan és Syrinx történetet, és azok Kleitophón-i értelmezését elemzem, bemutatva, hogy hogyan illeszkedik ez a két hasonló szerkezetű mitikus történet a regény cselekményébe, s hogy a nyolc könyv alatt mennyiben változott Kleitophón értelmezői hozzáállása.

9:45-10:15

Kiss Balázs (ELTE BTK)

Egy sorsforduló interpretációja – Alapvető kérdések és megoldási kísérletek a megiddói csata kapcsán

Az Annales I. – és ezáltal a megiddói csata is – Champollion óta ismert az egyiptológiában, értelmezése azonban még most, két évszázaddal később sem zárult le. Előadásom kezdetén igyekszem tömören felvázolni a csatával, illetve annak előzményeivel és következményeivel kapcsolatos bizonyosságokat, vagyis lényegében azt, hogy III. Thotmesz a 23. uralkodási évének kezdetén hadseregével győzelmet aratott az Esdralón-síkságon, amelynek következtében a szír-kánaáni térség négy évszázadra Egyiptom uralma alá került.

Az Annales I., mint textus, és annak problémái szintén tömör bemutatást igényelnek, ugyanis ez a szöveg az ókori Egyiptom történetének egyik legbonyolultabb szerkezetű, több műfajból kompilált királyfelirata, amely sok ponton erősen elliptikus, mindamellett, hogy a szöveg fizikai valója is meglehetősen sérült.

Bár az Annales I., illetve a többi, a csatához kapcsolódó szöveg (Gebel-Barkal sztélé, Buhen sztélé, a karnaki Ünnepi Csarnok alapítási felirata stb.) az események alapvető láncolatát és az ok-okozati összefüggéseket világossá teszik számunkra, az esemény más jelentős aspektusait azonban nyitva hagyják előttünk. Előadásomban leginkább ezen kérdések értelmezéseinek kívánok teret szentelni.

A megiddói csatával kapcsolatban olyan alapvető kérdésekre nincs biztos válasz, minthogy a szír-kánaáni fejedelmek koalíciója esetében lázadásról beszélhetünk-e, illetve, hogy ki volt pontosan az ellenfél. Ezekben az esetekben már nem elégségesek sem az egyiptomi nyelvű textusok, sem a filológiai módszerek, hanem az assziológia és a kánaáni régészet eredményeinek felhasználásával lehet megoldási kísérletet adni arra, hogy milyen politikai folyamatok implikálták III. Thotmesz beavatkozását a térségben, illetve, hogy kik és miért sorakoztak fel a fáraóval szemben Megiddó dombján.

Önálló interpretációra szorulnak továbbá magának a csatának, mint katonai eseménynek olyan lényeges aspektusai is, mint a stratégia kérdése; a tábor helye, illetve mérete; ennek függvényében a seregek létszáma, szerkezete, továbbá a konkrét hadmozdulatok, és a csata lefolyása, vagyis mindaz, amelyek a klasszikus antikvitásban már kiválóan

interpretáltak az auktorok által. Ezen a ponton szintén háttérbe kell szorítani a filológia módszereket, és az általános hadászatelmélet – leginkább az antik hadászatelmélet, különös hangsúllyal Vegetiusra – és a terepviszonyok vizsgálatával megpróbálni megoldást találni ezen csata kardinális kérdéseire., amely a makedón hódítás egyedülálló interpretatio Aegyptiaca-ja.

10:15-10:45

Keresztény Júlia (ELTE BTK, Eötvös József Collegium)

Szent Elek legendája

Szent Elek legendája a középkor legismertebb és legtöbb népnyelvre lefordított története. Nem véletlenül tett szert ekkora népszerűsége: a középkori ember világnézetét támogatta, lelkét megérintette a remete szent önfeláldozása, családjának megtérítése és önmaga sanyargatása. Nagy hatással lehetett a helyes életvitel kialakítására és az erről elmélkedők gondolatvilágára. Különösen így lehetett ez a szerzetesek és apácák körében, akik még inkább magukénak tudták érezni a szent tetteit, s talán ezért is készült annyi másolata és fordítása a szövegnek. Eredetét tekintve a legenda Szíriából, a 4. századból származik. Ekkor a szentet még Alexiosnak hívták és története meglehetősen rövid volt. A legenda természetesen eljutott az akkori kultúra egyik középpontjába, Bizáncba is, ahol lefordították ógörög nyelvre. Ezen a helyen és időben (kb. a 6-9. század között) viszont nem csak nyelvileg kapott új formát, hanem a történet maga is kibővült, változásokon ment keresztül. Új szereplők jelentek meg, így megismerhetjük Alexios családját, akiket maga a szent vezetett erényes életre. Ez a bővülés Alexios történetébe sok csodás, szinte mesészerű fordulatot is vitt, valószínűleg a görög regény hatására. Ennek köszönhető, hogy sok, vándormotívumként is felfogható elem szüremkedett be a szövegbe. Az igazi ismertséget a szövegnek mégis a latin fordítás hozta meg, amelyből egyenesen következik, hogy az újlatin nyelvek legkorábbi, népnyelven megfogalmazott kódexirodalmában rendre felbukkan az Elek-legenda. Így van ez a magyarban is: irodalmunk hat, kódexben előforduló magyar nyelvű és egy nyomtatásban megjelent legendát ismer. Előadásomban a görög és a magyar nyelvű legendák bemutatását vállalom (a latin nyelvű szövegek érintésével), illetve némi kitérőt teszek a különböző nyelvű legendákban előforduló motívumok, jelképek bemutatására.

MATEMATIKA – FIZIKA – INFORMATIKA SZEKCIÓ

Szekcióvezetők: Török János, Lócsi Levente

(„B” szekció, péntek 9:15-10:55)

9:15-9:35

Kozák Olivia Krisztina (PPKE ITK)

Nanoszerkezetek vizsgálata bioszenzorikához

A nanoszerkezeteket tartalmazó rétegek alkalmazási területei rohamosan bővülnek az utóbbi években. A fejlesztési területek közül az egyik kiemelt irányvonal a fehérje alapú bio-nanotechnológia. Képzeljük el, hogy egy csepp vérünkől egy olcsó és egyszerű eszközzel akár otthon is teljes vérképelemzést készíthetünk, mindezt néhány másodperc alatt. Hogyan is valósulhat ez meg?

A fehérjék specifikus molekulafelismerő képességét kihasználva olyan bioszenzorokat lehet fejleszteni, melyeknél az érzékelés feladatát a fehérjék töltik be. A bioszenzorok vérben vagy vízben oldott molekulák kimutatására szolgálnak, ezért a fejlesztés egyik területe a szilárd-folyadék határfelületi folyamatok vizsgálata. Jó minőségű receptor rétegek készítéséhez, és a ligandumnak a receptorral borított felületre való kötődésének pontos detektálásához azonban ismernünk kell az adszorbeált receptor réteg jellemzőit: struktúra, adszorbeált anyagmennyiség, kinetika stb.

Mi kell tehát ahhoz, hogy jó bioszenzort készíthessünk? Megfelelő szenzor elv és konstrukció. Összességében ez azt jelenti, hogy ilyen szenzorok létrehozásához és tökéletesítéséhez párhuzamosan két tudományterületet is fejleszteni kell: az optikai mérés technikát és a szenzorréteg-készítési eljárásokat. Munkám célja bioszenzorikai célra alkalmas vékonyrétegek készítése, valamint a készített rétegek nagyérzékenységű optikai vizsgálata.

Bizonyos optikai módszerek, nagy érzékenységük következtében lehetővé teszik, hogy egy szenzorként használt hordozó felületén rendkívül kis mennyiségű anyag, esetünkben például folyadékból leválasztott fehérje, megjelenését detektálják. A méréseimet Woollam M2000DI spektroszkópiai ellipszométerrel végzem. Az ellipszometria széleskörűen alkalmazott mérési módszer vékonyrétegek struktúrájának meghatározására, mivel érintés- és roncsolásmentes, felületérzékeny optikai módszer, mely lehetőséget ad leválasztás közbeni mérésekre is. Akár néhány tízed nm-es rétegek jellemzőinek megállapítására is alkalmas.

A kutatás kiterjed különleges titanátszerkezetek, mint lehetséges szubsztrátok, továbbá fehérjék szubsztráthoz való kötődésének vizsgálatára. A rétegépülést folyamat közben és után (in situ és ex situ) vizsgálom. A kivitelezés speciális folyadékcellával és elrendezésben történik. A vizsgálat része a mérések elemzése, mely magában foglalja optikai és kinetikai modellek alkotását a folyamatok nyomon követésére.

9:35-9:55

Sebestyén Katalin, Csapó Gábor (Debreceni Egyetem IK, Hatvani István Szakkollégium)

Oktatóprogram a Sprego módszerhez

Jelenlegi munkánk alapját a táblázatkezelő szoftverek új oktatási módszere, a SPREGO adja. A módszer lényege, hogy néhány alapvető függvény használatával, egybeágyazásával szinte bármilyen táblázatkezelő probléma megoldható. A módszer népszerűsítése és könnyebb megértése végett gondoltuk úgy, hogy szükség van egy oktatóprogramra. A előadásunk első felében a módszer előnyeiről, használhatóságáról értekezünk, illetve az oktatószoftverek kritériumairól. Igyekeztünk figyelembe venni a 21. század elvárásait.

A témaválasztás a módszer egyszerűségéből és az egyetem nyújtotta lehetőségekből fakad, ugyanis a Debreceni Egyetem Informatikai Kar docensének, Csernoch Máriának a nevéhez köthető a Sprego módszer, az ő támogatásával és közreműködésével kezdtünk bele az oktatószoftver átgondolásába, megvalósításába. A program célja, hogy vizuális reprezentációként szolgáljon a Sprego oktatási módszer által alkalmazott táblázatkezelői képletek működésére.

A felhasználó egy menüben kiválaszthat egy problémát, amely megoldására szolgáló táblázatkezelő képlet működését a program animációkon keresztül szemlélteti. Ez a felület a képlet működésének bemutatása mellett figyelembe veszi a felhasználó által a menüben megadott beállításokat, valamint a vizuális megjelenítés mellett szövegesen is megjeleníti a képletet (hasonlóan a táblázatkezelő szoftverekben található képletkiértékelőhöz). Az oktatószoftver célplatformja elsődlegesen a web (HTML5 kódot használva), valamint az asztali operációs rendszerek (Windows, OSX és Linux), de Android rendszere is optimalizáltuk. A program megtervezésekor (a kód és felhasználói felület esetében egyaránt) kiemelt szempont volt, hogy az egybeessen jövőbeli céljainkkal és később a lehető legkevesebb korlátozásba ütközzünk.

A program folyamatosan fejlődik és bővül, ugyan a szoftver még közel sincs a végső állapotához, fontosnak tartjuk, hogy jelenlegi stádiumban is minél több véleménnyel, a felhasználást segítő tanáccsal találkozassunk.

9:55-10:15

Ferenczi Larisza, Ferenczi Tibor (NKE, Odessa I., I. Mechnikov National University)

Az elmosódott szavazásmélet

Az embereknek gyakran nincs egyértelmű kedvence a választásokon. Azaz sokszor több jelölt is tetszik nekik egyszerre, igaz különböző mértékben. Viszont a klasszikus szavazásmélet egyoldalú, árnyaltságot nélkülöző döntés meghozatalára kényszeríti a választópolgárokat. Éppen ez a problematika ihletett minket az általunk kifejlesztett és bemutatni kívánt, úgynevezett „elmosódott szavazásmélet”-nek a megalkotására. Benne a választók „elmosódottan” szavaznak, azaz az összes jelöltnek pontosan akkora támogatást adnak, amennyire az tetszik nekik.

A már meglévő szavazásmélettel ellentétben nem zárjuk ki azt sem, ha a választónak két jelölt között nincs favoritja, tehát ugyanannyira tetszik neki, így elméletünkben bevezettük azt a lehetőséget is, hogy egy választó számára lehet két „egyformán jó” jelölt.

Feltételezzük azt, hogy a választók X véges halmaza kell, hogy kiválasszon egy jelöltet a jelöltek véges halmazából, Y -ből.

Mint tudjuk, a választók preferenciáját az alábbi, úgynevezett, preferenciaprofil mutatja:

Választók csoportja	I	II	...	K
A választók száma a csoportban	N_1	N_2	...	N_k
A csoport által kialakított rangsor	a b ... c	b a ... c		c a ... b

Bevezetjük az elmosódott preferenciaprofil fogalmát: ő abban tér el a szokásos preferenciaprofiltól, hogy minden egyes választó kiegészítésképpen megjelöli még a jelölt támogatottságának a szintjét is.

Választók csoportja	I		II		...		K	
A választók száma a csoportban	N ₁		N ₂		...		N _k	
A csoport által kialakított rangsor és az általa megnevezett támogatottsági szint	a	S _{m-11}	b	S _{m-12}	...	...	c	S _{m-1k}
	b	S _{m-21}	a	S _{m-22}	...	...	a	S _{m-2k}
	...		...		...	...		
	c	S ₀₁	c	S ₀₂	...	...	b	S _{0k}

Ahol s_{ij} , $i = \overline{0, m-1}$, $j = \overline{1, k}$, $0 \leq s_{0j} \leq \dots \leq s_{m-1j}$, a jelölt támogatottsági szintje más jelöltekhez viszonyítva, és $\sum_{i=0}^{m-1} s_{i1} = \sum_{i=0}^{m-1} s_{i2} = \dots = \sum_{i=0}^{m-1} s_{ik} = S$.

Ily módon minden választónak meg kell jelölnie, a saját rangsorán túlmenően, az adott jelölt támogatottságának a mértékét. A támogatottsági szintek összege az összes választó számára azonos összegű és egyenlő S -sel.

Ha S értékét 1-nek vagy 100-nak vesszük, akkor első ránézésre is könnyen értelmezhetővé válik, milyen mértékben támogatja az adott választócsoport ezt vagy azt a jelöltet.

Bevezetjük az összesített támogatottsági szint meghatározását, mely az alábbi:

Meghatározás. Az a jelölt összesített támogatottsági szintjét (the overall level of support - ToLS), az alábbi képlet szerint számítjuk ki: $ToLS(a) = \sum_{j=0}^m N_j s_{ij} / S$, ahol i az a sor, melyben a található a j -edik szavazási csoportban.

Bevezetjük az alpreferenciaprofil fogalmát és az elmosódott páros összehasonlítás algoritmusát, s ezeknek az új fogalmaknak a segítségével megalkotjuk az olyan különböző választási procedurák, mint például a Condorcet-módszer, a Copeland-módszer, stb. elmosódott változatait.

10:15-10:35

Marosvári Borbála (BME VIK)

Kameramozgás felismerése filmekben optikai áramlás számolásával

Munkám során egy olyan filmelemző rendszert fejlesztettem ki, amely képes arra, hogy egy tetszőleges filmben megállapítsa az előforduló kameramozgásokat.

Rendelkezésemre állt öt film másodpercenkénti manuális annotációja melyet filmesztéták készítettek el. Az alkalmazást az ezekben szereplő kameramozgások felismerésére készítettem el. A rendszer főbb részei a következők: snitt-detektálás, jellemzőkinyerés, tanítás, osztályozás. Elkészítéséhez többek között ffmpeg-et, OpenCV-t, és RapidMinert használtam. A kameramozgások felismerésére, a jellemzők kinyerésére optikai áramlást és SURF leírókat használtam.

Optikai áramlásnak nevezzük a háromdimenziós tér kétdimenziós képtérbe vetített felvételéből meghatározható elmozdulás mintázatot, egy sebességvektorokat tartalmazó vektormezőt. Az optikai áramlás kiszámításához feltételezzük, hogy ha egy tárgy a kamerához viszonyítva elmozdul, akkor a pontnak csak a pozíciója változik, az intenzitása konstans. Ezt nevezzük fényesség megmaradási kényszernek, melynek egyenlete két ismeretlent tartalmaz, így nem tudjuk megoldani, további kényszerekre van szükség. Munkám során Farneback orientációs tenzor kényszerét használtam. Az algoritmus mögötti alapvető elképzelés az, hogy egy videó szegmens szürkeárnyalatos képek egymásutánjából áll, amikben az egyes szürke struktúráknak adott orientációik vannak. Az xy altérbeli orientáció jól jellemzi a struktúrák térbeli orientációját. Ezzel szemben az xt vagy yt altérbeli orientáció a sebesség u és v komponenseit adja meg. Ezért ebben a két altérben az orientáció becsléséből, vagy azok kombinációjából közelíthetjük az optikai áramlást.

A kameramozgás felismeréséhez azonban elegendő lehet, ha a kép nem minden pixelét, csak a képen látható fontosabb pontokat követjük. Ezeket a pontokat SURF leírókkal határoztam meg. Az alkalmazás a képre jellemző elmozdulásvektort úgy számítja ki, hogy átlagolja a vizsgált képkockákra a SURF pontokban számított optikai áramlásból kapott vektorokat. Ezt a vektort a videó képméretéhez normalizálja, így megkapva a végső elmozdulásvektort, ami alapján a képkocka besorolható egy kameramozgás típusba.

A rendszert egy teljes filmmel teszteltem le. Minden másodpercre egy jellemzőt számít az alkalmazás, a teljes adathalmaz 0,632-ed részét vettem tanulóállománynak, 0,368-ad részét tesztállománynak. Összesítve döntési fával 75,68%-os accuracy-t ért el a rendszer.

10:35-10:55

Rozgonyi Kristóf (ELTE TTK)

Tágra nyitott látómező: egzotikus források keresése rádióinterferométeres égboltfelmérésekben

Égboltfelmérések során az ég egészéről, vagy egy adott részéről észlelünk nagy mennyiségű, hasonló objektumot. Az így kapott adathalmazok statisztikai vizsgálata új lehetőségeket nyit meg, és korábban nem megfigyelhető jelenségek felfedezését teszi lehetővé. Ezért az egyedi objektumok megfigyelése mellett az égboltfelméréseknek is fontos szerep jut a csillagászatban. A számítástechnika fejlődése ráadásul megsokszorozta a módszer erejét és számos égboltfelmérés adatait ma már automatikus programokkal dolgozzák fel. Az ilyen felmérések adatai a mérés után általában szabadon hozzáférhetőek más kutatók számára.

A VLBA Imaging and Polarimetry Survey (VIPS) egy rádióartományban, 5 GHz frekvencián végzett felmérés. A VIPS projektben összesen 1127 lapos spektrumú kvazárt, és egyéb rádiósugárzó aktív galaxismagokat észleltek nagyon hosszú bázisvonalú rádióinterferometriás (VLBI) módszerrel. Ilyenkor a Föld számos pontján telepített rádiótávcsövekkel végzett szimultán észlelések összehangolásával végzik a mérést. A technikával akár ezredmásodperces szögfelbontás is elérhető. Ilyen felbontás esetén a távoli aktív galaxismagokat parszekes skálán lehet vizsgálni.

A nagy felbontású VLBI felmérések esetében az adatokat korlátozott látómezővel dolgozzák fel. Egyrészt azért, mert az észlelt aktív galaxismagok általában kompakt parszekes skálán, másrészt a szélesebb látómező nagy számú célpont esetén lényegesen nagyobb számítási kapacitást igényel. Ugyanakkor elképzelhető, hogy a megfigyelt források között akadnak a parszekes skálánál kiterjedtebbek is. A rendelkezésre álló adatok nagyobb látómezővel való feldolgozásával lehetőségünk van összetettebb szerkezetű források feltérképezésére. Ilyenek lehetnek például egymástól távolabb levő kompakt komponenseket tartalmazó kettős aktív galaxismagok, kiterjedt komplex szerkezettel rendelkező vagy gravitációsan lencsézett források. Előadásomban megmutatom, hogy milyen kihívást jelent a nagy mennyiségű interferométeres megfigyelési adat nagy látómezős automatikus feldolgozása. A VIPS adatok feldolgozása alapján ismertetem azokat az egzotikus objektumokat, amiket a felmérésben találtam egy saját fejlesztésű feldolgozó algoritmussal.

MŰVÉSZETTÖRTÉNET SZEKCIÓ

Szekcióvezető: Takács Imre

(„A” szekció, péntek 11:00-12:30)

11:00-11:30

Hári Kata (ELTE BTK, Eötvös József Collegium)

„Alászállt a poklokra” – a Pokolraszállás ikonográfiája, különös tekintettel az itáliai ábrázolásokra

Krisztus Pokolra való alászállásában annak lehetünk tanúi, amint a Megváltó a kereszthalált és a sírbatételt követően leereszkedik a Pokol tornáczára, vagy más néven limbusra, majd kiszabadítja onnan az első emberpárt, valamint az oda került, igaz, de az Eredendő bűn következményeit viselő ótestamentumi lelkeket, és felemelkedik onnan. A Pokolraszállás egy II. századi egyházatyai döntés óta a Passió-ciklus része, a legkorábbi ismert kanonikus említését Antiochiai Szent Ignác leveleiben olvashatjuk. A katolikus liturgiában a húsvéti szent háromnap, a sacrum triduum tetőzéseként, Nagyszombaton kerül megünneplésre. A Pokolraszállás ábrázolásának kezdetei meglehetősen homályosak – mind térben mind időben – római, bizánci és szír-palesztin, IV. és VII. századi eredetek egyaránt felmerültek. Eddig egyik elméletet sem sikerült megfelelően alátámasztani, azonban keleten a közép-bizánci időszakban, nyugaton pedig a VIII. század elején már bizonyosak lehetünk a téma ábrázolásának jelenlétében. Az első ismert nyugati ábrázolás a keresztény vizuális művészet kezdeteinek egyik legfontosabb központjához, Rómához kötődik, és a Szent Péter székesegyház VII. János-oratóriumát díszítette. Bár ezen ábrázolás eredetije nem maradt fenn, mégis ebből kiindulva szeretném bemutatni a Pokolraszállás ikonográfiájának folyamatos változását az évszázadok során, különös tekintettel az itáliai példákra, melyek más területek ábrázolásai közül való kiemelése által szeretnék rámutatni sajátosságaikra. Előadásomban először a történet egyes szereplőit, motívumait veszem sorra, a legevidensebbel, Krisztussal kezdve, a Gonosz megjelenítés szempontjából is meglehetősen sokrétű és izgalmas figuráján keresztül egészen a jó lator, Dizmas alakjáig, valamint a Krisztus lábánál szerte-szét heverő kulcsokig és lakatokig. Majd a továbbiakban szeretném bemutatni az egyes példákat, a San Clemente-bazilika altemplomának Pokolraszállás-jelenetét csakúgy, mint Duccio di Buoninsegna, Giotto di Bondone, Fra Angelico, Andrea Mantegna vagy Giovanni Bellini témába vágó műveit, melyek egytől-egyig az itáliai művészet remekei, és amelyek egészen a barokk korig mutatnak, amikor is egyre ritkábban, majd szinte egyáltalán nem kerül leképezésre Krisztus Pokol tornáczára tett utazása.

11:30-12:00

Mosa Diána (ELTE BTK, Eötvös József Collegium)

Louis Perreau – vidéki Art nouveau Giumard árnyékában

A francia Louis Perrau (1868-1925) a Côte d’Or-i Dijon város szülöttje. Kortársaival, Louis Chaudonneret-vel és Paul Desherault-val munkásságuk alapvetően meghatározza a századfordulós városképet. Perreau azonban jelentősen túlmutat a hagyományos burgundiai építész perspektíváján, életművében kirajzolódik a korabeli építészeti forradalom, az mintegy százéves historizmustól a modern építészeti felé fordulás, ami az Art nouveau irányvonalban érhető tetten. Jelentősége pedig, virtuozitásán túl, hihetetlen termékenységében rejlik. Mivel egy kevésbé ismert városról lesz szó, természetesen nagyvonalakban ismertetem belső magjának kiépülési történetét és a folyamatot, ahogy Perreau bekapcsolódott az 1851 (a Párizs-Lyon vasútvonal átadása) utáni dinamikus városfejlesztésbe. Nevéhez kötődik Dijon történelmi belvárosának két nagyobb terének arculata, a Place Darcy egy markáns saroképülettel és a Place Grangier-jé majdhogynem teljes egészében. Előadásom célja egy az utóbbi téren található különleges épület részletes elemzése és ezen keresztül megcáfolása annak a közkeletű állításnak, hogy az Art nouveau igazán csak Párizsban és Nancyban virágzott. Vitathatatlan, hogy az Hector Guimard tervezte 1900-1903-as években megvalósított párizsi metrólejárók merész vonalvezetése mellett a Place Grangier (a rue du Château és a rue du Temple metszéspontjában található) 1907-es saroképülete nemzeti szinten nem tűnik úttörőnek. Ugyanakkor a regionális viszonyokat és a közvetlen épített környezetet figyelembe véve, hatalmas bravúrral számolhatunk mind a történelmi tagozatok és a természeti motívumok variálása, mind az Haussmann óta elengedhetetlen kovácsoltvas erkélyek mintáját tekintve. Kiemelendő még a négy előreugró félköríves tetőcske, melyek a hagyományos mansardos megoldást bontják meg. A főépület tárgyalása mellett egy dijoni Garage épületet, illetőleg a Place Grangier többi Perreau tervezte épületét mutatnám be, ezek mentén elhelyezném őt a francia és európai századfordulós építészetében és kimutatnám egyéni stílusjegyeit.

12:00-12:30

Bagdi Sára (ELTE BTK)

Vasárnap és Ma – adalékok a magyar kubizmus elméletéhez, fókuszban Hevesy Iván

Hevesy Iván 1914-ben iratkozott át matematika és fizika szakról művészettörténetre, 1918 és 1919 között a Mában jelentek meg cikkei, egyike azon kevés radikális értelmiségieknek, akik a tanácsköztársaság bukása után Pesten maradtak. Egyike azon kevés radikális értelmiségieknek, akik a tanácsköztársaság bukása után Pesten maradtak. Nyíltan vállalt baloldali nézetei miatt egy időre hallgatásra kényszerül, 1921-től viszont a Nyugat állandó munkatársa lett. Háromrészes, Katakombáktól a Dadá-ig című tanulmányában tesz egy kísérletet, hogy Riegl és Wickhoffot követve, a művészet történetét egymást váltó impresszionista–antiimpresszionista korszakok szerint mutassa be. 1922-ben Wölflin festői és lineáris kategóriáit alkalmazza a modernizmusra, melyet, mint az impresszionizmustól a kubizmus felé tartó fejlődés mutat be.

Művészettörténeti tárgyú tanulmányokban Hevesy Iván neve a képzőművészet kapcsán merül fel a leggyakrabban, kevesebbet emlegetett állomása karrierjének a Jelenkor. Az 1917-ben indított, rövid életű folyóirat saját szerkesztésében többek között Babits, Lukács György és Balázs Béla írásival jelent meg. Itt szerezte meg újságírói gyakorlatát, mielőtt a pesti Ma szerzője és az avantgard művészet szakírója lett.

Földes Györgyi „Hadüzenet minden impresszionizmusnak...” című könyvében már felvetette, hogy több érv szól Lukács és Hevesy párhuzamos olvashatósága mellett. Ilyen irányú komolyabb kísérletet nem ismerek, ezért első célom, hogy az előadás során rámutassak Hevesy érvelésében a Lukácsal vagy a gyakran nevével azonosított Vasárnapi-kör programjával összeegyeztethető gondolatokra, majd ezeken keresztül igyekszem bemutatni Hevesy sajátos kubizmus-olvasatát. Hevesy szövegeit, mint önreferens művészetelméleti rendszert is érdemes megvizsgálni, de a kutatás távlati céljai ennél általánosabbak; eldönteni, hogy felállítható-e egy olyan narratíva, amely asszimilálja a pesti kubista-olvasatokat (többek között Fraund Mária, Antal Frigyes, Mácza János szövegeit) vagyis létezett-e egyáltalán magyar kubizmus.

GEOPOLITIKA SZEKCIÓ

Szekcióvezető: Szalai András

(„B” szekció, péntek 11:10-12:10)

11:10-11:40

Szegedi Márton (ELTE BTK)

Japán fokozódó biztonságpolitikai szerepe a Második Világháború után, különös tekintettel a NATO-val való kapcsolatára

Az utóbbi évek tapasztalatai alapján Japán nemzetközi szinten egyre erősebb befolyásra tesz szert a biztonságpolitika terén, melynek kiindulópontja a Második Világháború után folytatott politika gazdasági vonulata. A fejlődés rendkívüli üteméhez viszonyítva azonban kétséges lehet, hogy ez kiemelkedő szerep-e, vagy pusztán a fejlett országokhoz való normalizálódás. Japán az ENSZ-szel közvetlenül a Második Világháború óta tart fent kapcsolatot, és csatlakozása óta stabil viszonyok alakultak ki.

Másrészről, korunk legnagyobb katonai szervezetével, a NATO-val a Hidegháború vége óta keres kapcsolatot a szigetország, melyek ez idáig pozitív hatással voltak mind Japán, mind a szervezet számára. Közös céljuk a nemzetközi biztonság és béke fenntartása, melyek nem csak katonai, hanem közös segélynyújtási és humanitárius missziókban is megnyilvánulnak.

Dolgozatomban kitérek arra is, hogy Japán milyen viszonyt ápolt a térségi nagyhatalmakkal, Kínával, és a két Koreával. Míg a két gazdaságilag nyitott országgal versengésként írható le a kapcsolat, addig a kommunista Észak-Korea nukleáris fenyegetettsége fokozódó riadalmat kelt a japán társadalomban.

Kutatásomat Japán Második Világháborúból való kilépésétől kezdem, mivel a vereség és az amerikai jelenlét erőteljes hatása mutatkozik külpolitikájában. Tömören bemutatom a háborút lezáró békeegyezményeket és megbeszéléseket, kitérve az ENSZ és amerikai kapcsolatokra, illetve az elrendezetlen területi vitákra a környező szigetek fölött. Említem továbbá a Hidegháborús korszak lassan változó biztonságpolitikai célkitűzéseit, és az évezred utolsó évtizedében megjelenő jelenségeket, így a NATO-val kezdődő kapcsolatokat is.

Dolgozatomban azt próbálom bizonyítani, hogy a mai japán biztonságpolitika mennyiben tekinthető a Második Világháborús vereségből fakadó folyamatok utóhatásának, belefoglalva a világszervezetekkel való kapcsolatokat, a rendezetlen szigetvitákat, és Japán normalizálódó nemzetközi szerepét.

11:40-12:10

Schlett Bálint Gergő (BCE BTK, Széchenyi István Szakkollégium)

Iraki Kurdisztán önállósodásának perspektívái

Az előadás az iraki szövetségi államon belül a 2005-ben hatályba lépett alkotmány alapján létrehozott Kurd Regionális Kormányzat függetlenedésének kérdéseit, lehetőségeit kívánja megvizsgálni az elmúlt bő egy évtized fejleményeinek tükrében, külön hangsúlyt helyezve az Iszlám Állam nevű szervezet megjelenése nyomán kialakult új helyzetre. A Közel-Keleten a legnagyobb és legjobban szervezett állam nélküli kisebbséget alkotó kurdok számára az önálló államiság kérdése már a 19. század meghatározó célkitűzésévé vált a kurd nacionalista mozgalmak számára, a közel-keleti hatalmi viszonyokat rendező 20. századi konfliktusok és szerződések azonban a különböző államok területén kialakuló diaszpórák sok tekintetben eltérő fejlődését idézték elő. Az előadás az Észak-Irakban jogilag autonóm kormányzatként működő, de facto azonban részben az államiság klasszikus jegyeit felmutatni képes kurd kvázi-állam helyzetét kívánja áttekinteni a belső jogi-politikai viszonyok, a gazdasági önállóság, illetve a nemzetközi elismertség kritériumain keresztül. Az Irakon belül elfoglalt politikai szerep, a hatalomgyakorlás delegációjának szintje és megvalósulása értékelésünk szerint egyfelől a térségben fejlettnak mondható, működőképes demokratikus rendszer képét mutatja, másfelől viszont – az Iszlám Állam megjelenése óta – az autoriter, patriarchális hatalomgyakorlás jelensége is megfigyelhető. A kormányzat a gazdasági önállóság dimenziójában számottevő, Irak többi területénél is dinamikusabb fejlődési tendenciát volt képes bemutatni Szaddám Huszein rendszerének megdöntése után, a központi kormánnyal fennálló elszámolási, területi és szénhidrogén-kitermelési viták miatt azonban a költségvetési instabilitás jelentős, visszatérő instabilitási tényező, mely az Iszlám Állam elleni katonai harcok, illetve a terrrorszervezet által generált menekültválság miatt súlyos gazdasági krízis kialakulásához vezetett. A nemzetközi elismertség tekintetében a kurd autonómia helyzete, a status quo stabilnak tűnik, a külkapcsolatok mind az USA, mind Törökország relációjában javulást mutattak az elmúlt években, ugyanakkor a formális függetlenség opciója mindkét releváns hatalom által elutasított opció – előbbi Irak területi integritásának helyreállítása, utóbbi pedig a hasonló törökországi, illetve szíriai kurd autonómatörekvések megelőzése miatt. Noha az Iszlám Állam térnyerése nyomán részlegesen összeomló iraki államhatalom tartós paralízise a szunniták által lakott országrészben, valamint a kurd pesmergák harctéri sikerei nyomán a korábbiaknál nagyobb mozgástér nyílt a kurd döntéshozók számára, ez várhatóan a szövetségi kormánnyal szembeni vitákban jelenthet a korábbiaknál erősebb pozíciót.

TÁRSADALOMTUDOMÁNY SZEKCIÓ

Szekcióvezető: Tóth István János

(„A” szekció, péntek 14:30-17:45)

14:30-15:00

Molnár Éva (Debreceni Egyetem, Hatvani István Szakkollégium)

Fiatal nők életvezetési és családtervezési lehetőségei egy kelet-magyarországi zsáktelepülésen

Magyarországon a kilencvenes évektől felerősödött a társadalom vagyoni és etnikai alapú szegregálódása. Az ország foglalkoztatási szempontból hátrányos helyzetű területein, illetve az aprófalvas térségekben mélyszegény övezetek és részben etnikai alapon gettósodó települések jöttek létre. A lakóhelyi szegregáció és a szegénység magas szintje miatt a hátrányos helyzetű aprófalvakban élő emberek számára a többségi társadalomtól eltérő erőforrás típusok állnak a rendelkezésre. A településtípusok között nagy különbségek vannak a társadalmi javakhoz és szolgáltatásokhoz való hozzájutáshoz. A rosszabb helyzetben lévő településekről a fiatalok többsége eleve hátrányos helyzetből indul, a hátrányok azonban másképpen hatnak férfiakra és nőkre. Az egyén életesélyeit alapvetően meghatározza az a család, amelybe az beleszületik és a társadalmi körülmények, amelyben felnő. A többszörösen hátrányos helyzet nem ad lehetőséget a különböző életvezetési lehetőségek közötti választásra. Az aprófalvas térségekben az aktív korú népesség tartós és reménytelen munkanélkülisége figyelhető meg, ami generációkon keresztül is újatermeli magát. A munkaerőpiacon való elhelyezkedés lehetősége összefügg az etnikai hovatartozással és a nemmel is, a cigányok és a nők a többi csoporthoz képest is hátrányosabb helyzetben vannak, fizikailag és szimbolikus értelemben is be vannak zárva.

Az előadás egy kelet-magyarországi háromszáz fős zsáktelepülésen végzett kutatómunka keretein belül készült interjúk felhasználásával mutatja be a fiatal nők helyzetét. Az itt élő lányok, asszonyok egy olyan közösséghez tartoznak, amely kirekesztődött a társadalom egészéből. Szegénységük nem átmeneti jellegű és nem kizárólag megélhetési problémát jelent, hanem életformává rögzült állapot. A nők nemcsak az anyagi erőforrásokból részesülnek a férfiakhoz képest korlátozottabb mértékben, hanem olyan területeken is hátrányt szenvednek, mint a tanulás, a munka, a szabadidő, a társas kapcsolatok. A többszörösen hátrányos helyzet nem ad lehetőséget arra, hogy saját sorsukról dönthessenek. Sajátos életvezetési stratégiákkal kénytelenek a mindennapi megélhetésért küzdeni, térben és szociálisan egyaránt elszigetelődve.

15:00-15:30

Németh Ágnes Adél (CEU)

Vallás mint előítéletek paradoxona: az elképzelt csoportközi kontaktus vizsgálata a Saul fia című filmen keresztül

Ahogy a Saul fia magyar filmdráma egyre szélesebb körben vált ismertté, joggal vetődött fel a kérdés, hogy milyen társadalmi hozadéka lehet a filmnek. Az a feltételezés, hogy a műnek valamilyen kihatása lesz, abból a szociálpszichológiai elméletből fakad, hogy a társadalmi csoportok közötti kontaktus csökkenti az előítéleteket, csoportközi ellenségeskedést – korlátozottan ugyan, de még akkor is, ha csupán elképzelt kontaktus valósulhat meg. Az elképzelt csoportközi kontaktus elmélete sok nyitott kérdéssel kecsegtet. Egyrészt igen újnak számít szociálpszichológia elméletei közt, másrészt nagy teret enged az interdiszciplinaritásnak: az elképzelt kontaktus ugyanis – valószerű körülmények között – leginkább a művészetek (például irodalom, film) révén jöhet létre. A kutatás e valóság-hű körülményeket reprodukálva vizsgálta a Saul fia különböző interpretációit, arra a kérdésre keresve a választ, hogy miképpen működik az elképzelt csoportközi kontaktus egy olyan filmen keresztül, amely egy előítéllettől övezett csoport, a zsidóság szenvedésének egy pillanatképét villantja fel.

A Saul fia nemcsak a széles körű ismertsége és díjazásai miatt jelentett izgalmas eszközt e téma feltárására. A film érdekessége, hogy a cselekményszál egy vallási töltetű téma: a főhős Saul meg akarja adni a végtisztességet, és az ezzel járó zsidó temetési imát a koncentrációs táborban kivégzett fiának. Ebből kiindulva a kutatás kifejezetten a zsidó-keresztény kapcsolatok alakulására, illetve a vallásos antiszemitizmusra fókuszál; a legfontosabb kutatási kérdés pedig az, hogy miféle hatással bír a vallás e két csoport közti kapcsolatok dinamikájában.

Tekintettel a kutatás sokrétűségére, és a feltett kérdések feltáró jellegére, a vizsgálódás kvalitatív módszereket alkalmaz. A mintavétel Budapesten élő katolikus egyetemisták körében történt, akiknek a látásmódját mélyinterjúkkal, illetve egy csoportos interjúval térképeztem fel. Elméleti síkon a vallás és előítélet kapcsolatát leginkább az „önellentmondásos” szóval jellemezhetjük: míg a nagyobb vallások mind hangsúlyt fektetnek a felebaráti szeretetre, az intenzív vallásosság mégis nagyobb előítéletességgel jár együtt. Mindazonáltal korábbi empirikus kutatások alapján állítható, hogy a magyarországi egyetemistákra nem jellemző a virulens antiszemitizmus. E két állítás fényében az interjúk során nagyobb tér nyílt kifejezetten a vallás szerepének

feltárására a csoportdinamika finomrezdüléseiben. A kutatás levonható konklúziói nem csupán a tudományos diskurzus számára relevánsak, de iránymutatást is jelenthetnek a vallásközi párbeszéd területén.

15:30-16:00

Orova Blanka Róza (ELTE BGGYK, Eötvös József Collegium)

Emberkép a kizáró gondnokság és a támogatott döntéshozatal rendszere mögött

Előadásomat fogyatékoságtudományi témában szeretném megtartani, bemutatva a különböző fogyatékosági modelleket, majd az általuk meghatározott irányvonal mentén haladva feltárni a kizáró gondnokság és a támogatott döntéshozatal mögött meghúzódó emberképet. Ehhez különböző, a modelleket tárgyaló fogyatékoságtudományi szakirodalmakat veszek alapul, majd a gondnokság és a támogatott döntéshozatal háttérében álló felfogásokat jogi dokumentumok elemzésén keresztül vizsgálom.

A fogyatékoságtudomány mint interdiszciplináris kritikai társadalomtudomány, igen fiatal, az 1980-as évek közepétől beszélhetünk róla önálló tudományágként. Fókuszpontjában a fogyatékosággal élő ember áll, aki nem mint a tudomány tárgya, hanem mint alanya jelenik meg. Interdiszciplináris, mert átnyúlik a korábbi társadalomtudományok keretein és többek közt magán hordozza az antropológia, vagy éppen a szociológia jegyeit, miközben kérdésfeltevései gyakran filozófiai, pszichológiai, esetleg kultúraantropológiai nézőpontot is tükröznek. A fogyatékoságot társadalmi és kulturális jelenségként értelmezi, elemzi a társadalomhoz és annak tagjaihoz, a politikához, illetve a mindenkori hatalomhoz kötődő, az elnyomás jegyeit mutató viszonyát. Ezekhez kapcsolható kritikai volta pedig abban a nem titkolt célkitűzésében értelmeződik, hogy nem csupán elemzése tárgyául kívánja tenni a kirekesztő és megkülönböztető hatalmi struktúrákat, de le is kívánja bontani azokat.

Az előadás először bemutatja a tudományág által leírt uralkodó fogyatékosági modelleket – azon felfogásokat, melyek a társadalomban a fogyatékoság jelenségével és okaival kapcsolatban fennállnak – különös hangsúlyt fektetve az ezekhez kapcsolódó emberképek vizsgálatára.

Majd mindezzel párhuzamba állítva járja körül az intellektuális, illetve pszichoszociális fogyatékosággal élő embereket érintő kizáró gondnokság és támogatott döntéshozatal rendszerét. Míg az előbbi az érintett személyeket cselekvőképességüktől fosztja meg, elzárva őket a szabad döntéshozatal és a társadalmi részvételtől lehetőségétől, addig az utóbbi – ennek alternatívájaként – az egyének cselekvőképességét nem korlátozza, csupán a döntéshozatal folyamatában nyújt segítséget a megfelelő támogató hálózat kiépítésén keresztül.

Az előadás végül kitekint a jelenleg fennálló hazai gyakorlatra, mind a jogi szabályozás, mind a gondnokoltak és a támogatott döntéshozatalban résztvevők arányát érintően.

16:15-16:45

Bauer Flóra (ELTE TáTK, Eötvös József Collegium)

A Gyermekjogi Egyezmény harmadik fakultatív jegyzőkönyvének vizsgálata a nemzetközi rendszer viszonylatában

A Gyermek Jogairól Szóló Egyezményt 1989-ben fogadta el az ENSZ Közgyűlése, 1990 januárjában nyitották meg aláírásra, és ugyanazon év szeptemberében – egy hónappal a huszadik ratifikáció után – már hatályba is lépett. Ez a gyors folyamat, valamint az, hogy azóta két kivétellel (USA és Szudán) minden ország ratifikálta, jól mutatja, hogy az államok között gyakorlatilag konszenzus alakult ki az Egyezmény tartalmával kapcsolatban.

Az Egyezményt fakultatív jegyzőkönyvek egészítik ki, amelyek szintén kötelező erejű nemzetközi szerződések; ugyanakkor ezekhez nem kötelező csatlakozni azért, mert valamely állam korábban már ratifikálta a Gyermekjogi Egyezményt. A gyermekek fegyveres konfliktusokban való részvételéről, valamint a gyermekkereskedelemtől, gyermekprostitúciótól és gyermekpornográfiától szóló kiegészítő jegyzőkönyvek egyaránt 2002-ben léptek hatályba, amelyek tovább pontosítják és szigorítják a Gyermekjogi Egyezmény idevágó pontjait.

A harmadik fakultatív jegyzőkönyvet (Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure), amely egyben ennek az előadásom témája is, 2011 decemberében nyitották meg aláírásra, és 2014 áprilisában lépett hatályba. A korábbiakkal ellentétben ez nem a Gyermekjogi Egyezmény valamely pontját erősíti meg, hanem egy panasztételi mechanizmust és erre válaszul egy vizsgálati eljárást hoz létre.

Előadásomban a harmadik fakultatív jegyzőkönyv tartalmát, helyzetét és jelentőségét vizsgálom a nemzetközi rendszer viszonylatában: A nemzetközi jog egyre több értéket ismer el univerzálisként és közösként. Ezek a változások ugyan nem küldik vissza az államokat a második sorba, de szuverenitásuk abszolút jellege árnyalódik általuk. Különösen nagy feszültséget jelentenek a nemzetközi jog és az állami szuverenitás relációjában az emberi

jogok, hiszen ez a formálódó rezsim olyan területre koncentrált, amely korábban egyértelműen belügynek számított.

Mindez egyaránt tükröződik a jegyzőkönyv tartalmi és formai elemeiben, ratifikációs helyzetében, valamint meghatározza, potenciálját és jelentőségét is.

16:45-17:15

Németh Ferenc (BCE, Biztonságpolitikai Szakkollégium)

Fegyveres konfliktusok Macedóniában – az albán kisebbség szerepe

Jugoszlávia dezintegrációját követően az újonnan függetlenedett balkáni államokban – így Macedóniában is – egyre gyakoribbá váltak az etnikai alapon szerveződő összetűzések. A 2001-es kvázi-polgárháborús helyzet és az ohridi keretegyezmény nemzeti jogrendbe való átültetése, valamint a 2015-ös politikai válság és kumanovói összecsapások ugyanis az állam és a Balkán-félsziget újbóli destabilizációjával fenyegettek. A Macedóniában kialakult két fegyveres konfliktus esetében a lakosság közel egyötödét alkotó albán kisebbség szerepe pedig aligha hanyagolható el.

Előadásom során a két fegyveres konfliktust hasonlítom össze az államban élő albán kisebbség szemszögéből. Hipotézisem szerint mindkét válság során aktív szerepet játszottak; jöllehet míg a 2001-es eseményeket alapvetően etnikai összetűzések sorozataként könyvelhetjük el, addig a 2015-ös történések során a politikai krízishelyzetbe jutott macedón kormánypárt a „nacionalista kártyát” feltételezhetőleg csak hangulatkeltés céljából játszotta ki annak érdekében, hogy a közvéleményt az albánok ellen hangolja.

Előadásomban először bemutatom az albánok helyzetét a nyugat-balkáni országban az állam függetlenedését követő évektől kezdve, majd pedig a két válságot fogom összehasonlítani. Az kiváltó okok – köztük a kisebbségi jogok csorbulása, a koszovói válság és a fennálló politikai patthelyzet – és következmények feltárása mellett a hazai és nemzetközi reakciókra, a válságkezelésre, valamint a létrejövő megállapodások implementálására és betartatására is fókuszálok. Emellett kitérek Macedónia euroatlanti integrációjának nehézségeire (romló szocioökonómiai helyzet, jogállamiság kérdése, haderőreform szükségessége) az ország politikai és etnikai vonatkozásain keresztül.

17:15-17:45

Katona Sándor (ELTE TáTK, Eötvös József Collegium)

Mi az a referenciapont és milyen hatással van rá az információ? – Egyetemi túljelentkezéstől, a vállalatok reklámtevékenységéig

A neoklasszikus közgazdaságtant kialakulásának minden fázisában erős kritika érte annak módszertani alapvetései miatt. A legáltalánosabb módszertani problémaként a természettudományokra jellemző modellezést, a túlzott matematizáltságot és a valóságidegen feltevéseket említik a kritikusok.

Előadásomban a jelenlegi közgazdaságtani kutatások középpontjában álló irány, a viselkedési közgazdaságtan egyes jelenségeinek bemutatására törekszem. Módszertani szempontból ez az irány - lényegében meggyőződés – egyfajta pszichológiai realizmus mellett áll ki, melynek következtében a közgazdaságtani modellek legfontosabb feltevése a homo oeconomicus kerül nagytító alá. Számtalan pszichológiai kutatás ugyanis arra jutott, hogy a homo oeconomicus feltevése több szempontból sem állja ki a próbát: Az emberek közgazdasági értelemben vett hasznosságuk értékelésekor nem csupán abszolút mértékekben gondolkodnak, valamint a jövőbeli események értékelése sem konzisztens, mint ahogy azt a homo oeconomicus modellje állítja. Mindemellett kognitív korlátaink miatt az információ feldolgozásának képessége sem tökéletesen megy végbe, sőt száz százalékos önérdekkövetés sem figyelhető meg minden esetben. Ezen eredmények viszont - mivel nem a közgazdasági kutatások eredményeként jöttek létre – sokáig nem jelentek meg a társadalmi jelenségeket leíró közgazdasági modellekben. A viselkedési közgazdaságtan erre tesz kísérletet.

Az előadás során Kahneman és Tversky kilátásméletének bemutatása mellett, Köszegi és Rabin matematikai formalizálásának egy fontos elemét, a referenciapontot vizsgálom. A kutatások jelentős része magával a referenciaponttól való eltérésnek a következményeivel foglalkozik mellékes kérdésnek tekintve arra, hogy hogyan is jön létre egy ilyen referenciapont. Köszegi és Rabin adta az eddigi legágabb értelmezésű és ebből adódóan legjobban felhasználható definíciót, mely magára a referenciapontra racionális várakozások eredményeként tekint.

Milyen hatással van az információ a referenciapont kialakulására? Mi történne a referenciaponttal, ha nem tökéletesen dolgoznánk fel a körülöttünk lévő információmennyiséget, ha tovább bonyolítanánk a képletet? Ha bizonyos értelemben kognitív korlátaink miatt „irracionálisak” lennénk?

Előadásomban ezen feltevések megengedésével új magyarázatot szeretnék adni olyan jelenségekre, mint az, hogy miért van bizonyos szakokon indokolatlanul nagy túljelentkezés, miért magas az elitiskolákban végzetek körében a külföldi továbbtanulók aránya vagy miért éri meg vállalatoknak reklámtevékenységre költeni.

NYELVTUDOMÁNY SZEKCIÓ

I. ALSZEKCIÓ

Szekcióvezető: Kugler Nóra

(„B” szekció, péntek 14:30-16:30)

14:30-15:00

Fábián Beáta (II. Rákóczi Ferenc KMF, Zrínyi Ilona Kárpátaljai Magyar Szakkollégium, Márton Áron Tehetséggondozó Szakkollégium)

Kompetencia-mérés 2014-2016 – A Karácsonfalvi és Tiszaújfalvi oktatási intézmények tanulójának eredményei két szövegértési vizsgálat tükrében

A szövegértés minden ismeretszerzés alapja. Ez az az adottság, amelyre egy életen át szükségünk van, hisz felruházta az embert a kritika, gondolkodás és empátia képességével, mely az egyén jólléte szempontjából is létfontosságú tényező. A felmérések nagy része mégis azt mutatja (lásd. PISA, TIMSS-mérések), hogy a tanulók nagy százaléka az általános iskolából úgy kerül ki, hogy funkcionális analfabéta, azaz nem érti azt, amit olvas. Az iskolai évek alatt szerzett tudás életben való képességeinek alkalmazását ugyanis kompetencia-mérésekkel konstatálják. A legnagyobb nemzetközi felméréseket az OECD és az IEA végzi.

Az IEA szervezésében a TIMSS-vizsgálatok (Trends in International Mathematics and Science Study) keretein belül négyévenkénti teszt-sorozattal méri a tanulók teljesítményét a természettudományok és matematika területén.

Másik ilyen nemzetközi tanulói teljesítménymérő program még a PISA (Programme for International Student Assessment), melyet a legfejlettebb államokat tömörítő Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) dolgozott ki. A vizsgálat azt méri – több országban is összehasonlítható módon, standardizált eszközökkel –, hogy a tanulók milyen mértékben alkalmazzák szövegértési képességüket a hétköznapi helyzetekben megjelenő szövegek megértésekor és értelmezésekor; vagy mennyire képesek felismerni, megérteni, értelmezni és megoldani egy matematikai vagy természettudományi jellegű problémát, ha ilyennel találkozhatnak.

Ukrajnában nem történnek hivatalos országos PISA mérések, csak ahhoz hasonló módszerekkel dolgozó, nem hivatalos mikrovizsgálatok eredményeiről tudunk. A legfrissebb hírek szerint, melyet a korrespondent.net oldalán olvashatunk, 2018-tól már Ukrajnában is megkezdődnek a hivatalos PISA mérések.

Kutatásom során kárpátaljai magyar, illetve ukrán tannyelvű intézmények tanulójának szövegértési képességeit vizsgáltam két tesztlap keretein belül, melyek kitöltése között egy éves intervallum telt el.

Kutatásom célja, hogy magyar illetve ukrán nyelven tanuló kárpátaljai 10. osztályos (2014 őszen) és 11. osztályos (2015 őszen) tanulók szövegértési képességeit felmérje egy empirikus kérdőíves vizsgálat segítségével, melynek anyagát a Magyarországi Oktatási Hivatal által kidolgozott középfokú beiskolázás egységes felvételi vizsgák feladat-sorából, illetve a nemzetközi PISA-teszt anyagából emeltem át.

Az első vizsgálat alanyai megegyeznek a második felmérés személyeivel, ezáltal hű képet kaphatunk a jelenleg érettségi előtt álló osztályok szövegértési kompetenciájának mutatóiról, illetve arról, hogy tapasztalható-e fejlődés/stagnálás/devalválódás az adatközlők szövegértési képességeit illetően.

A kutatás során 3 kárpátaljai oktatási intézmény magyar, illetve többségi tannyelvű osztálya töltötte ki a feladat-sorokat, összesen 47 tanuló részvételével.

15:00-15:30

Máté Réka (II. Rákóczi Ferenc KMF, Márton Áron Tehetséggondozó Szakkollégium)

Kárpátaljai magyar tannyelvű iskolák idegennyelv-oktatásának hatékonyságvizsgálata a 11. osztályos tanulók körében

Az idegen nyelvek ismerete, illetve tanulása fontossága megkérdőjelezhetetlen a 21. század elején, hisz napjainkban ez a felsőoktatásba való felvételnek, a diploma megszerzésének, és sok esetben a későbbiekben való boldogulásnak is elengedhetetlen feltétele. Nincs ez másként Kárpátalján sem, ahol az idegennyelv-tanítás hosszú évtizedekre tekint vissza, ám régióban folyó idegennyelv-oktatás az elmúlt években számos problémát hordozott magában, melyek mára fokozatosan megoldódni látszanak. Ilyen nehézség volt többek között az egységes tankönyv vagy a szakképzett tanerő hiánya (Huszt, 2014). A kárpátaljai magyar kutatókat évek óta foglalkoztatja ennek a problematikának a részletes és átfogó feltérképezése.

A 11. osztály sok tekintetben a legnehezebb középiskolai év, hisz ők azok a tanulók, akiknek néhány hónap múlva nagy megmérettetések sorozatán kell majd átesniük. Angoltanárként rendkívül fontosnak tartom, hogy ezen korosztály tanulóival célirányosan foglalkozzak, s ennek érdekében elengedhetetlen nyelvtudásuk feltérképezése.

Az előadásban részletezni kívánt kutatás célja a 11. osztályos tanulók idegennyelv-tudásának feltérképezése szintfelmérő tesztek segítségével, kárpátaljai magyar tannyelvű középiskolák keretein belül. A vizsgálatot kárpátaljai, a beregszászi járásban található magyar tannyelvű középiskolák 11. osztályos tanulói körében végeztük.

Az előadás során számos kérdésre adunk majd választ. Elsősorban arra, hogy a célcsoportban megjelölt tanulók milyen eredményekkel képesek teljesíteni egy számukra újszerű, a megszokottól talán kissé eltérő, nem kifejezetten az aktuálisan tanult témákra épülő feladatsort. A szintfelmérő teszt nyelvtani, nyelvhasználati, szókincsfelmérő, valamint szövegértési feladatokat tartalmaz, megmutatkoznak a tanulók által leggyakrabban elkövetett, esetlegesen visszatérő hibák, fény derül arra, mely feladattípusok voltak a „legsikeresebbek”, s melyek során születtek a leggyengébb eredmények.

A kutatás eredményinek összesítése után idegennyelv-pedagógiai következtetések megfogalmazására kerül sor.

15:30-16:00

Mecser Szilvia (ELTE BTK, Protestáns Felsőoktatási Szakkollégium)

Motivációk a moldvai nyelvi revitalizáció hátterében

A rendszerváltást követően megváltozott a moldvai magyarság helyzete. 1990-ben megalakult a Moldvai Csángómagyarok Szövetsége (MCSMSZ), amely a csángó közösség érdekeit hivatott képviselni. Majd a 2000/2001-es tanévben az MCSMSZ elindította a Csángó Oktatási Programot, kezdetben a Romániai Magyar Pedagógusok Szövetségének felügyelete mellett. 2005-ben létrejött A Moldvai Magyar Oktatásért Alapítvány (AMMOA). 2007-ben megalakult a Keresztstülök a Moldvai Csángómagyarokért Egyesület (KEMCSE). A moldvai magyarság nyelvének, kultúrájának megőrzése érdekében számos szervezet (egyesület, alapítvány, program) jött létre.

Előadásomban a hivatalos szervezeteken keresztül önkéntes tevékenységeket vizsgálom. Diákok, pedagógusok, egyetemi hallgatók, magánemberek indulnak Moldvába. A Magyarországról Moldvába látogatók motivációit, céljait, felkészültségét elemzem. Mindehhez felhasználom egyrészt saját 2015-ös nyári tapasztalataimat Magyarfaluból, másrészt mindezeket összevetem általam készített interjúk tanulságaival.

Az attitűd mind a "látogató" (a magyarországi önkéntes), mind a „közvetítő” (a kapcsolattartó szervezet a látogató és vendégfogadó között, akinek célja e kapcsolat létrehozása és fenntartásának segítése), mind a „vendégfogadó” (a moldvai településen élő személy vagy közösség) részéről számottevő.

A moldvai csángó magyar nyelv sajátos vonása a magyarországi magyarok számára, hogy a nyelv (ősi, archaikus) otthon nyújt az idegenben. Ez alapján egyfajta metalingvisztikai közösség (Avineri 2014) feltételezhető. Emellett egyes szakterületek (például népzene, néprajz, pedagógia) motivációi is fokozottak, amelyeknek gazdag forrása Moldva.

A szervezetek vezetői arra törekednek, hogy minél többen megismerjék őket. Megfigyeléseim szerint kitűzött céljaikban megerősítő szerepet játszanak a magyarországi aktivisták – akkor is, ha nem csatlakoznak az adott szervezethez. A jelenlegi keretekben az aktivisták motivációira kerül hangsúly, mivel ők alkotnak metanyelvi közösséget, míg a moldvaiak másfajta nyelvi közösségben élnek. Az interjúk az aktivisták motivációira irányulnak, a fogadó közösség hozzáállása az aktivisták tapasztalatain keresztül közvetetten nyilvánul meg.

Előadásom célja a metalingvisztikai koncepción keresztül ismertetni a magyarországi magyarok motivációit, ezáltal értelmezve a szervezetek és az önkéntes folyamatok kölcsönhatását. Ezáltal képet alkothatunk a moldvai nyelvi revitalizáció háttérfojamatairól.

16:00-16:30

Bahus Réka (Ungvári Nemzeti Egyetem)

A ragadványnévadás sajátosságai Gáton

A ragadványnevek gyűjtése és rendszerezése aprólékos, ugyanakkor hálás feladat. Szakirodalma bőséges, de Kárpátaljáról mindeddig nem készült nagyobb területet összefoglaló, feldolgozó jellegű névtani munka. Ezért fontosnak tartottam újabb települések ragadványnévrendszerének bemutatását, névadási és névhasználati hagyományainak, változásainak megörökítését.

Kutatásom helyszíne a Beregszászi járásban található, szülőfalum, Gát. A vizsgált település helyi lakossága magyar nemzetiségű, csupán kevés számban élnek ukrán, illetve orosz emberek. A gyűjtés módszerül a közvetlen beszélgetést választottam. Adatközlők segítségével rávilágítok a nevek kialakulásának motivációjára. Az általam összegyűjtött nevek érdekesek, változatosak. Nagytöbbségük kialakulása valamilyen történethez köthető, mely része a közösség életének. A nevek kialakulásának motivációja alapján Gát lakosai lelki tulajdonságból adódó neveket viselnek túlnyomótöbbségben (25,3%), a testi tulajdonságra utaló nevek második legnépesebb kategória (23%). A legkisebb csoportot a nagyapáról öröklődő ragadványnév alkotja, mindössze egy névvel, 0,88%.

Elmondhatom, hogy a magyar identitású személyek általában magyar ragadványnevet viselnek, s csak ritkábban identifikálják őket ukrán, vagy orosz (vagy egyéb) eredetű névvel. A ragadványnévanyag nyelvi milyensége a település népességének nemzetiségi megoszlása következtében alakul(hat), vagyis Gát lakosai nagytöbbségben magyar nyelvi eredetű nevet viselnek.

Véleményem szerint az ukrainai magyar nyelvtudomány sürgető feladata a ragadványnevek összegyűjtése és rendszerezése, hiszen nagy szerepük van a közösség életében, színesítik a mindennapokat, segítik az identifikálást, őrzik névadók gondolkodásmódját, világszemléletét, általuk jobban megismerhetjük múltunkat, hagyományainkat.

NYELVTUDOMÁNY SZEKCIÓ

II. ALSZEKCIÓ

Szekcióvezető: Simon Gábor

(„B” szekció, péntek 16:45-19:30)

16:45-17:15

Mány Dániel (ELTE BTK)

Morfolexikai hamis barátok fordítási problémái a magyar, francia és angol orvosi szövegekben

Bevezetés (az előadás menetének rövid ismertetése, az „orvosi szöveg” és a „hamis barát” meghatározása)

A kutatás alapja

- körülbelül negyven, a témába vágó szakirodalmi mű feldolgozása;
- a pályázó saját orvosi témájú fordításai, tolmácsolásai, tapasztalatai, önreflexiói;
- a fordítói döntés vizsgálata párhuzamos korpusz alapján: forrásnyelvi és célnyelvi szövegek összevetése;
- tolmácsok és tolmácsolók beszédprodukciónak megfigyelése a forrásnyelvi szöveg

figyelembevételével;

- a pályázó egyetemi tanulmányai során elsajátított ismeretei (morfoszintaxis, szociolingvisztika, elméleti és alkalmazott pszicholingvisztika, fordítás-tolmácsolás elmélete és gyakorlata, tolmácsolási-fordítási szakszemináriumok).

A vizsgált kérdés

A két vagy több nyelvet beszélőket befolyásolja korábban megszerzett ismereteik összessége, mentális lexikonuk, melyben a terminusokat morfológiai elemekre bontva tárolják. Amikor nem hoz eredményt a megszokott analógiás eljárás, előfordul, hogy a lexémák és morfémák megfelelőjének keresésekor a fordító saját ismereteinek téves alkalmazásával vagy nonekvivalens terminust választ, vagy olyan terminust hoz létre, amely a célnyelven nem létezik. Ezt a jelenséget nevezzük „hamis barátoknak” (HB). A hamis barátok valójában nem léteznek a nyelvekben, a többnyelvű beszélő hozza létre őket. A kutatás célja e fordítói hibalehetőségek és okaik felismerése, tipizálása.

1. etimológiai HB

a. prefixumok

I. görög-latin HB-k, magyar-angol-francia homonimák (pl.: posthitis – fitymagyulladás vs postoperációs – műtét utáni);

II. morfológiai helyzet szerinti jelentésváltozás (pl.: hydr- vs -hidr, cardia- vs -cardia);

III. görög-latin hibridek (pl.: intravénás vs endovénás);

b. tövek

I. többtövé terminusok [pl.: apex □ apic(o)-, poumon □ pneum(o)-];

II. paronimák (formai hasonlóság, szemantikai eltérés) [pl.: micti(o)- □ vizelés, my(o)- □ izom, myc(o)- □ gombafertőzés, myel(o)- □ csontvelő, myop(e)- □ rövidlátás];

III. önálló latin eredetű lexéma ellenére görög tö használat [pl.: alg(o)-, angi(o)-, nephro(o)];

c. szuffixumok

I. a szemantikai mezők interferenciája: francia szuffixális poliszémia vs magyar monoszémia (pl.: -ite képző);

II. a francia nyelvtani nem jelentésmegkülönböztető szerepe azonos alakú, eltérő jelentésű szuffixumokra végződő terminusok esetén;

2. lexikai és szintagmatikai HB

a. teljes HB-k;

b. részleges HB-k: a köznyelvi szavak egymás ekvivalensei, de az orvosi szaknyelvben nem ugyanabba a szemantikai mezőbe tartoznak;

c. forrásnyelvi poliszémia, célnyelvi monoszémia;

d. szintetizáló-analizáló HB: összetett szavak vs szintagmák;

e. forma- és színanalógia;

3. kulturális HB

a. eponimák;

b. doktori titulus;

c. kórházi személyzet, orvosképzés;

4. eltérő nyelvtani nemű francia homonimák jelentésmegkülönböztető szerepe

a. élő vs élettelen főnevek;

b. a nyelvtani nem eltérése tudományterületenként;

Összefoglalás

17:15-17:45

Ballagó Júlia (ELTE BTK, Eötvös József Collegium)

Metodológiai sokszínűség és résztvevői szerepek – Egy esettanulmány módszertani megalapozása

Előadásom egy funkcionális pragmatikai szemléletű esettanulmány módszertani megközelítésének lehetőségeit kívánja feltárni. Az előadás tárgya egy olyan kutatás módszertani megalapozása, amelynek középpontjában azoknak a dinamikus folyamatoknak és stratégiáknak a vizsgálata áll, amelyek célja az egyetemi hallgató és oktató közötti diskurzusok résztvevői szerepeinek megkonstruálása, valamint az ezekhez kapcsolódó attitűdöknek a tanulmányozása.

Készülő esettanulmányomban azt kívánom feltárni, hogy az egyetemi hallgató, illetve oktató milyen stratégiákat vesz alkalmazásba annak érdekében, hogy oktatóként vagy hallgatóként pozicionálja magát a diskurzusban, valamint hogy hogyan kapcsol be a dinamikus jelentésképzés folyamatába olyan nyelvi műveleteket, mint a társas deixis, illetve az attitűddeixis, annak érdekében, hogy az aktuális diskurzusban létrejövő oktatói vagy hallgatói résztvevői szerepbe helyezkedjen.

Egy ilyen empirikus alapú vizsgálat megvalósításához elengedhetetlen a legcélravezetőbb módszertan kiválasztása. Az előadás fő célkitűzése tehát azoknak a metodológiai kérdésfelvetéseknek a bemutatása, amelyek az imént körvonalazott kutatás elvégzése kapcsán felmerülnek. Középpontban a választott módszerek bemutatása áll, illetve azoknak az adatok felvételéből származó tapasztalatoknak az ismertetése, amelyek egyrészt magára a módszerre reflektálnak, másrészt pedig előirányozzák a konkrét kiindulási pontokat, amelyek mentén az elemzések elvégezhetők.

Kutatásom megvalósításához olyan metodológiát alkalmazok, amely összhangban áll a mai funkcionális kognitív nyelvészetben vallott módszertani pluralitást pártoló szemlélettel (vö. BUBLITZ – JUCKER – SCHNEIDER 2011: 537–627). Az adatfelvétel egyik módja a nem kutató által előhívott adatokhoz való hozzáférést teszi lehetővé: ez a módszer egy kis méretű beszélt nyelvi korpusz készítése, amelyet résztvevői megfigyeléssel társítva tesztek hatékonyabbá és könnyebben feldolgozhatóvá. A másik két módszer alkalmazásával a kutató által előhívott adatokhoz juthatunk: az irányított interjúk alapját olyan rövid filmrészletek képezik, amelyekben egyetemi hallgató és oktató között valósul meg diskurzus, a diskurzuskiegészítő-tesztek pedig alkalmasak hipotetikusnak ítélt szituációkban az adatközlő által alkalmazásba vett tudássémák előhívására.

A módszertani pluralitásban rejlő lehetőségek bemutatásán túl tehát az előadás távlati célja, hogy kellően megalapozzon egy későbbi esettanulmányt, ezáltal pedig illeszkedjen egy olyan, nagyobb ívű kutatásba, amelynek célja az egyetemi hallgató és oktató között megvalósuló diskurzusok különböző aspektusokból történő vizsgálata.

Hivatkozott irodalom:

BUBLITZ, WOLFRAM – JUCKER, ANDREAS H. – SCHNEIDER, KLAUS P. (eds) 2011. Foundations of Pragmatics, Berlin/Boston, Walter de Gruyter GmbH & Co., 537–627.

17:45-18:15

Lévai Ákos (SZTE BTK)

A bandák (gang) jelentősége az analógiában: a híd- és az ír-csoport

Előadásomban egy viszonylag új, de a nyelvtudomány történetében mély gyökerekkel rendelkező megközelítéssel fogok élni, az analógiás elmélettel. Bemutatom, hogy ez, az emberi nyelvet különböző mintázatok egymásra ható, egymással versenyző rendszereként felfogó keret (Rebrus-Rác 2012) alkalmas arra, hogy egy régi, meglehetősen sokat kutatott problémát, az antiharmonikus töveket is új módon tudjuk vizsgálni. Ez a megközelítés annyiban tud hozzájárulni a probléma jobb megértéséhez, hogy kezelni és magyarázni képes a toldalékolás ingadozásait (pl.: férfinak/férfinék), amely a nyelvi mintázatok átrendeződésére utalhat.

A generatív fonológia és az optimalitáselmélet (OT) is megegyeznek abban, hogy egyértelműen meghatározzák a nyelvet alkotó jól formált kifejezések halmazát. Bemutatom, hogy az analógiás elmélet ezzel szemben mintázatokként kezeli a nyelvi jelenségeket, így a jólformáltság is inkább graduális, mint digitális, abszolút értékként fogható fel. Így lehet, hogy az ingadozásokat (mind beszélőn belüli, mind beszélők közötti) kevésbé ellentmondásos egy hasonló keretben magyarázni, valamint ezek folyamatos változásának elemzése is lehetséges a diakronikus dimenzióban.

Az antiharmonikus magyar tövek problémájának analógiás elemzése során arra az eredményre jutottam, hogy a két mintát (ír- és híd-típus) összetartó tulajdonság a nem elágazó kódájú és egyszótagú szótagszerkezeti séma, amely úgynevezett bandaként (gang, Sóskuthy 2013) megőrzi ezen tövek kivételes toldalékolását. A mai magyar nyelvben a férfi-tő nem bandatag, gyakorisága miatt mégis elkerülte a regularizációt. A korábbi nyelvéllapotban egyes alacsonyabb előfordulásokkal rendelkező tövek (példámban a finn és szirt) az eredeti mély toldalékolású csoportból átkerültek a szabályos (víz-típus) csoportba. A mai magyar nyelvben a férfi tő ingadozása azt jelzi, hogy ez a regularizációs folyamat máig nem fejeződött be, és arra enged következtetni, hogy a korábban említett ír- és híd-osztályok bandajelenségei jelentős ellenállást mutatnak ezen tendenciákkal szemben.

A bemutatott problémára az általam bemutatott elemzés a szinkrón érvelés mellett figyelembe veszi a korábbi nyelvéllapotokat, nyelvtörténeti tendenciákat is, így egy teljesebb képpel járul hozzá a probléma jobb megértéséhez.

18:30-19:00

Darai Dóra (ELTE BGGYK)

A főnévi többes szám elsajátításának mintázatai a magyar gyermeknyelvben az új-szó paradigma módszerének kontextusában

Gyógypedagógus-logopédusként szakmai tapasztalataim alapján úgy vélem, hogy hiánypótló értékkel bírna a hazai gyakorlatban egy olyan mérőeszköz elkészítése, amely teljes mértékben illeszkedik a sajátos nevelési igényű tanulók egyéni szükségleteihez a nyelvi fejlettség mérése során. Kutatásom céljából ezért a gyógypedagógiai populációban is releváns adatokat szolgáltató morfológiai fejlettséget mérő eljárás kialakítását tűztem ki. Ennek első lépéseként a WUG tesztre támaszkodva készítettem a főnevek többes számának elsajátítását vizsgáló mérőeszközt. A teszt esetén az új-szó paradigma módszerét is alkalmaztam, amely alkalmas a morfológiai fejlődés során az analógiák és utánzás kérdéskörének vizsgálatára.

A kutatás elméleti hátterét tekintve a magyar gyermeknyelvi fejlődés és a nyelvelsajátítási elméletek szakirodalmi adatait, valamint a főnévi többes szám használatát mérő PPL tesztet, továbbá releváns morfológiai kutatások (MacWhinney, Réger Zita, Lőrík József), illetve nemzetközi kutatások (WUG teszt) eredményeit dolgoztam fel.

A teljes mérőeszközt 48 illusztrált tesztlapot (24 létező és 24 álszó főnév) tartalmaz szisztematikusan lefedve a magyar nyelv főnévtípusait. A mérőeszköz kipróbálására 179 fő közreműködésével került sor. A mintát 5-10 éves tipikus fejlődésű gyermekek alkották. Elemzéseimet a teljes mintán korcsoportok és nemek szerinti bontásban végeztem el. A kutatás során egy szülők által kitöltött háttérkérdőívet is alkalmaztam.

Eredményeim azt mutatják, hogy a gyermekek teljesítménye az iskoláskor kezdetén ugrásszerűen nő a főnévi többes szám használata során. A gyermekek az életkor előrehaladtával egyre biztosabban működtetik a morfológia szabályrendszerét, ám ez főnévtípusonként variábilis eredményeket mutat. A nemek között szignifikáns eltérések nem tapasztalhatóak a nyelvi teljesítményben. A háttérkérdőívvel végzett elemzéseket tekintve a környezeti feltételek és a gyermekek nyelvi teljesítménye között nincs korreláció.

Kutatási eredményeim alapján további vizsgálatok után a mérőeszköz kibővítve - a teljes magyar grammatikai rendszert mérve - segítséget nyújthat a gyógypedagógiai, logopédiai diagnosztikában és terápiás gyakorlatban, valamint alkalmazható a nyelvtudományok területén.

19:00-19:30

Harangozó Réka Anna (ELTE BTK)

A nyelvi szocializáció gendernyelvészeti vonatkozásai – a társadalmi nemi szerepek elsajátításának kezdetei óvodás korban

A genderszocializáció kérdései széles körben megjelennek mind a hazai, mind a nemzetközi szociolingvisztikai és szociológiai vizsgálatokban, viszont speciálisan óvodáskorúak társadalmi nemi identitásának megteremtéséről csekély az átfogó szakirodalmak száma. Előadásommal szeretnék rávilágítani az elsődleges szocializáció genderközpontú elemeire, arra, hogy a gyermekeknek szüleik és nevelőik a biológiai nemük szerint külön csoportokként kezelve – íratlan viselkedési és attitűdbeli szabályrendszer alapján – teremtenek társadalmi nemi identitást. A társadalmi szerepre nevelés már a születést követően elkezdődik – a szülők többek között az ajándékozott játékokkal, gyermekruhák színének kiválasztásával determinálják az elvárt szerepeket –, nyelvészeti szempontú vizsgálata viszont a társadalom nyelvi környezetébe való beilleszkedéstől válik érdekessé, ugyanis a gyerekek nyelvhasználata mint az identifikáció része, a szűk családi körön kívül is a szülői mintát követi. Előadásom egyfelől 3-6 éves gyerekek perspektívájából a szerepjátékokon keresztül mutatja be az azonos nemű felnőttek által megélt genderszerepet mint elsődleges társadalmi nemi mintát egy kecskeméti óvoda egyes korosztályú csoportjának megfigyelése által, másrészt szüleik szempontjából irányított beszélgetéseken keresztül bemutatja azokat a tudatos nevelési eszközöket, melyekkel a gyerekek genderidentitását kívánják megteremteni. A genderszocializáció folyamata tehát kétfelől is megközelíthető: a gyerekek részéről az ismert társadalmi nemi formák utánzásával, a szülők, ill. nevelők felől pedig a saját társadalmi nemi szerepeiknek a folyamatos átadásával újabb és újabb utánozható mintákat teremtve. Az előadás a folyamat mindkét aspektusából mutat be példákat, ugyanakkor célja további vizsgálati lehetőségeket teremteni a nyelvi szocializáció gendernyelvészeti vonatkozásaiban.

ORIENTALISZTIKA SZEKCIÓ

Szekcióvezető: Salát Gergely

(„A” szekció, péntek 18:30-20:00)

18:30-19:00

Szűcs Bernadett (ELTE BTK, Eötvös József Collegium)

A varázsbót: egy mágikus tárgy az ókori Egyiptomból

A mágia rendkívül fontos szerephez jutott az ókori egyiptomiak hétköznapijában. Különösen a liminális, vagyis határhelyzeti állapotoknál volt szükséges mágikus védelmet biztosítani az emberek számára. A varázsbotokat specifikusan az ilyen élethelyzetekre, legfőképpen a szüléskor való segédkezés céljából alkották meg, mivel úgy vélték, apotropaikus funkciójuk miatt képesek elhárítani az anyát és születendő gyermekét veszélyeztető ártó erőket, mint például a különféle betegségeket.

Ezek körülbelül 30-35 cm hosszú tárgyak, melyek vízilóagyarból készültek, és melyeken állati formájukban ábrázolt istenalakokat láthatunk, köztük Taweretét, a vajúdó nőkre és gyermekeikre vigyázó istennőt. Taweretet kompozit istenalakként, krokodil fejjel, víziló testtel és oroslán végtagokkal jelenítettek meg az egyiptomi ikonográfiában. Egy másik fontos isten, aki az előbb említett istennőhöz hasonlóan rendszeresen megjelenik ezeken a mágikus eszközökön Bész, egy furcsa, már-már ijesztő kinézetű törpeistenség, akinek elsődleges funkciója szintén a terhes nők és gyermekek oltalmazása volt. Emellett még egy további liminális állapotnál, az alvás időszakánál is védelmet nyújtott a gonosz démonoktól, ám ilyenkor nem varázsbotokon, hanem külön őt ábrázoló maszkokon jelent meg az alakja, melyet az egyiptomiak ágyaik fölé akasztottak.

Ezt a tárgytípust az i.e. II. évezredtől, tehát a Középbírodalom idejétől kezdve használták, ennél korábbi leleteket egyelőre nem fedeztek fel. További érdekesség, hogy nemcsak a temetkezések régészeti anyagában találkozunk velük, hanem települések feltárásánál, házakból is előkerült néhány darab, ami azt bizonyítja, hogy az evilági és túlvilági kontextusban egyaránt fontos szerepet játszottak.

Az előadás során – egy mágiáról szóló rövid összefoglalót követően – szó lesz többek között arról, hogy mikor jelentek meg a varázsbotok az egyiptomi történelem palettáján, hogy milyen szerepet töltöttek be a mágiában, hogy mi volt a szülést kísérő rituálékban betöltött szerepük, valamint fény derül arra is, hogy mi volt a jelentősége a különféle istenalakok ezen az eszközön való ábrázolásának.

19:00-19:30

Kaba Ariel (KRE)

Na ne, így jó?! Minden, amit tudni kell a japán zárópartikulákról: a ne és a jo funkcióinak feltérképezése tankönyvek, szépirodalom és manga segítségével

Bár egyre növekszik a magyar nyelvű japántankönyvek száma is, a japán nyelvet oktató hazai intézményekben főleg angol nyelvű szakirodalom áll rendelkezésre, és ezek a könyvek sem adnak részletekbe menő definíciót a zárópartikulákkal kapcsolatban, annak ellenére, hogy a zárópartikulák pragmatikai és szekvenciális aspektusai különösen nehezé teszik az elsajátítás folyamatát. Kiváltképp, ha a szóban forgó kategória nem is létezik a tanuló anyanyelvén, akárcsak a magyarban.

A fókusz a ne (ね) és jo (よ) partikulákra került – több okból is. Az egyik az, hogy számos külföldi tanulmány is ezekre a partikulákra koncentrált általában (vö. Hasegawa 2010, Saigo 2011, Noda 2006, Noda 1993), másrészt az előadó feltevése szerint némely zárópartikula a ne és a jo partikulákhoz hasonló módon viselkedik a társas interakció során.

Megannyi kutatás született a címben szereplő nyelvtani kategóriával kapcsolatban, ezek közül szemezgetünk az előadás első felében: először ismertetjük a Meidzsi-korhoz köthető partikulákat érintő alapvető nyelvtanok főbb pontjait, majd pedig az utóbbi néhány évtized kutatásaiból merítünk, és feltérképezzük a legfontosabb elméleteket – köztük egy merőben új megközelítést magába foglaló zárópartikula-hipotézist is (Particle Function Hypothesis; Saigo 2006, 2011).

Az előadás második felében pedig szó lesz a tankönyvekben szereplő definíciókról, példamondatokról, és valós nyelvhasználati anyagok szövegrészleteinek bemutatására is sor kerül. Emellett kiterjedt fordításelemzés alapján (I) részletezzük a japán zárópartikulák lehetséges magyar megfelelőit; (II) a szerző saját fordítási hipotézisét (fordítási operátorok) is definiáljuk.

A kutatás korpuszául Nacume Szószeki (夏目漱石) két műve, a „Kölyök” (坊ちゃん), és a „Macska vagyok” (吾輩は猫である); Kisimoto Maszasi (岸本斉史) „Naruto” (ナルト) című mangája; illetve a Genki (げんき), Minna no Nihongo (みんなのほんご), Dekiru (できる), és más Japán mint Idegen Nyelv (TJFL) tananyagok szolgáltak.

Az előadás célja, hogy elmélyítse a zárópartikulákról való ismereteket mind az elméleti, mind a gyakorlati dimenzióban. A pragmatika, a korpusznyelvészet és a fordítástudomány alkalmazása révén interdiszciplináris kutatási anyagról van szó, amely hozzájárul a hazai japanológiához.

19:30-20:00

Czeti István (ELTE BTK, Eötvös József Collegium)

A מן prepozíció szerepe a bibliai héber nyelvben

A מן prepozíció már a legkorábbi héber nyelvemlékekben is szerepel (pl. Num 23.7.), és a ma élő, ivritül beszélő társadalom is használja. Előadásomban megpróbálom bemutatni azt a széles jelentésmezőt, amelyet a מן prepozíció lefed, és ennek megjelenését a biblikus korpuszban, továbbá kísérletet teszek egy újfajta osztályozási rendszer kialakítására. Egy rövid alaktani és nyelvtörténeti kitérő után sorra veszem a מן prepozíció különféle használati köreit (jelen absztraktban a teljesség igénye nélkül), és megkísérlem a többi kánaánita nyelvben előforduló hasonló prepozícióval való összehasonlítását. A מן prepozíció szeparatív értelmű használata két nagyobb alcsoportra osztható, az időbeli és a helybeli különállás, illetve eltávolítás eseteire. Az időhatározói-jellegű מן jelölhet konkrét, vagy absztrakt időbeli eseménytől való távolodást, vonatkozhat az időpontra (פי-על-כי 1 הנה היום-עד מנערי, לפניכם התהלכתי ואני) és az időtartamra (ואני 2 Sam. 13.32.) és az időtartamra (ואני 1 Sam 12.2.) is. A térbeli szeparáció további két alkategóriára bontható föl: statikusra és dinamikusra. A מן prepozíciót használjuk továbbá partitív és eredethatározói értelemben is. (Az utóbbi esetben általában a származási helyre vagy a nemzetségre utal, ahogyan a népetimológia Moáb nevét is egy מן prepozíciós formára vezette vissza. [Gen. 19.37.]) A מן prepozíció komparatív használata esetében az összehasonlítás többféleképpen is végbemehet, ezek közül a leglényegesebb az általam objektívnek és szubjektívnek nevezett kategóriák, az utóbbinak alesete lehet az elliptikus összehasonlítás is (ezt Arnold és Choi esztimatívnek nevezi). Véleményem szerint létezik továbbá מן inopiae és privatív értelemben használt מן prepozíció is. Továbbá olyan esetek is előfordulnak, hogy a מן prepozíció és egy másik határozószó (amely esetleg szintén volt prepozícióként is használva) összetételéből nem prepozíciós szerkezet, hanem önálló határozószó lesz. Ilyen például a מתחת határozószó is, amely különbözik a vele alakilag megegyező מתחת prepozíciós szerkezettől. (אשר תמונה-וכל פסל לה תעשה-לא) Ex. 20.3.)

BIOLÓGIA – KÉMIA SZEKCIÓ

KÉMIA ALSZEKCIÓ

Szekcióvezető: Hudecz Ferenc

(„A” szekció, szombat 9:00-12:00)

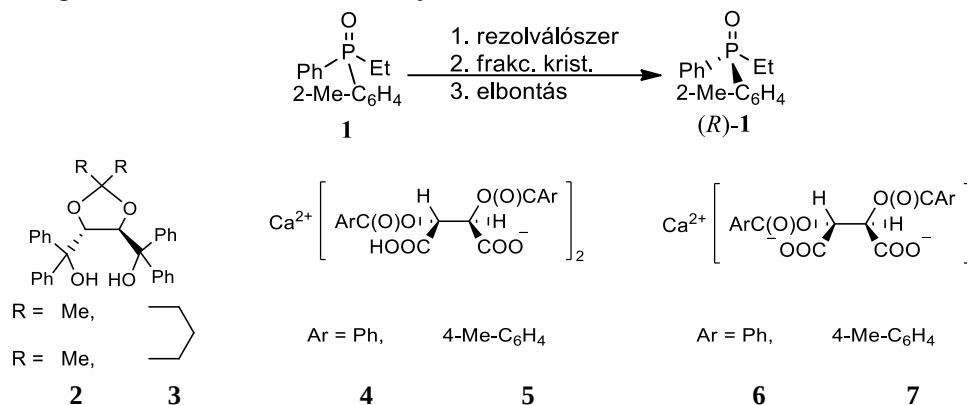
9:00-9:20

Varga Bence (BME VBK)

Az etil-fenil- (2-metilfenil)foszfin- oxid rezolválása TADDOL- és borkősav-származékokkal

Az enantiomertiszta P-aszimmetria centrumot tartalmazó vegyületek egyik legfontosabb ipari felhasználása, hogy a megfelelő P(III)-vegyületek átmenetifém-komplexeit enantioszelektív homogén fázisú katalitikus reakciókban alkalmazzák katalizátorként.¹ Az elmúlt években kutatócsoportunk sikeresen alkalmazta a TADDOL- és borkősav-származékok Ca^{2+} -sóit öt- és hattagú gyűrűs foszfor aszimmetria centrumot tartalmazó vegyületek enantiomerjeinek elválasztására.²⁻³

Munkánk során célul tűztük ki, hogy a kutatócsoportunkban korábban kidolgozott rezolválási módszereket kiterjesszük aciklusos foszfin-oxidokra, modellvegyületként az etil-fenil-(2-metilfenil)foszfin-oxidot (**1**) alkalmazva. A racém foszfin-oxid (**1**) szintézisének kidolgozását követően, annak a rezolválást vizsgáltuk, először TADDOL-származékokkal (**2** és **3**), majd (–)-O,O'-dibenzoil- és (–)-O,O'-di-p-tolouil-borkősav Ca^{2+} -sóival (**4-7**). Vizsgáltuk az alkalmazott rezolváló-agens (**2-7**) mennyiségének, az oldószer minőségének és mennyiségének, majd az alkalmazott kristályosítási időnek hatását. Ezt követően az enantiomerkeverékek tisztítását újrezolválással és átkristályosítással kíséreltük meg. A kidolgozni kívánt technológia utolsó lépéseként a vizsgált foszfin-oxid (**1**) racemizációs lehetőségeire is javaslatot tettünk. Az elvégzett rezolválási és enantiomerkeverék-tisztítási kísérletsorozat végén 99% enantiomertisztságú (R)-etil-fenil-(2-metilfenil)foszfin-oxidot [(R)-**1**] tudtunk előállítani. Több esetben a kristályos enantiomerkeverékeket, illetve diasztereomereket egykristály röntgendiffrakciós méréssel tanulmányoztuk.

1. Kollár, L.; Keglevich, G. *Chem. Rev.* 110, 2010, 4257.

2. Ujj, V.; Bagi, P.; Laki, A.; Fogassy, E.; Keglevich, G. *Phosphorus, Sulfur, Silicon*, 186, 2011, 792.

3. Novák, T.; Ujj, V.; Schindler, J.; Czugler, M.; Kubinyi, M.; Mayer, Z. A.; Fogassy, E.; Keglevich, G. *Tetrahedron: Asymm.* 18, 2007, 2965.

9:20-9:40

Henycz Réka (BME VBK)

P-heterociklusos foszforvegyületek észteresítése és amidálása T3P® reagens jelenlétében

Kutatócsoportunk fő céljai közt szerepel a foszforkémiai reakciók környezetbarátabbá tétele. A zöldkémia alapelveit figyelembe véve olyan új módszerek kifejlesztésén dolgozunk, melyek segítségével az átalakítások hatékonyabban és gazdaságosabban elvégezhetők. Ezen irányelveknek megfelelően már korábban is foglalkoztak foszfinsavak átalakításával. A foszfinsavak direkt észteresítése és amidálása hagyományos termikus melegítés hatására nem játszódik le. Azt találták, hogy magas hőmérsékleten mikrohullámú (MW) körülmények között jó termeléssel lehet jutni a megfelelő foszfinsav-észterekhez, más néven foszfinátokhoz. Ezzel szemben a foszfinsavak MW besugárzás hatására végzett direkt amidálása – még erélyesebb körülmények között is – csak

gyenge termeléssel szolgáltatva a megfelelő foszfinsav-amidokat. A foszfinátok előállításának további lehetősége az alkilező észterezés, mely során a foszfinsavakat alkil-halogenidekkel reagáltatták bázis jelenlétében.

Munkám során egy olyan új észterezési módszer kidolgozását tűztük ki célul, mely segítségével a foszfinsavak észterezése alkoholokkal enyhe körülmények közt, könnyen megvalósítható. Az előkísérletek során azt tapasztalták, hogy az 5-tagú gyűrűs foszfinsavak észterezése 1,1 ekvivalens T3P® (ciklikus propilfoszfonsav anhidrid) reagens alkalmazásával szobahőmérsékleten hatékonyan végbement. Különböző gyűrűs és aciklikus foszfinsavak – így az 1-hidrox-3-foszfolen és foszfolan-oxidok, a fenil-H-foszpinsav és a difenilfoszfinsav – észterezését vizsgáltuk rövid C-láncú (C1-C4) alkoholokkal T3P® reagens jelenlétében, lehetővé téve új, az irodalomban még nem ismert vegyületek előállítását. Az optimális reakciókörülményeket a hőmérséklet és a T3P® reagens mennyiségének változtatásával határoztuk meg, valamint tanulmányoztuk a MW besugárzás hatását is. Továbbá megvizsgáltuk egy 5 tagú gyűrűs foszfinsav amidálásának lehetőségét is különböző primer és szekunder aminokkal T3P® reagens alkalmazása mellett.

9:40-10:00

Balázs Csaba (BME VBK)

Domináns kölcsönhatások felderítése rétegfizikás nanokompozitokban

Manapság az élet minden területén egyre nagyobb az igény az olcsó, de mégis jó mechanikai tulajdonságokkal rendelkező műanyagokra. Egy kémiai új polimer létrehozása és gyártási technológiájának kifejlesztése rengeteg időt és pénzt igényel, ennél gyorsabb megoldás heterogén rendszerek előállítása meglévő alapanyagokból. A nanoszilikátok ideális töltőanyagnak ígérkeznek nagy fajlagos felületük és anizotrópiájuk miatt. A velük alkotott kompozitban az egyedi lemezek nagy felületen érintkeznek a polimer mátrixszal, ezért nagyszámú kölcsönhatás alakulhat ki, ami elengedhetetlen kedvező tulajdonságokkal rendelkező kompozit előállításához. A nagy határfelületnek köszönhetően kis mennyiségű rétegszilikát is elegendő az előnyös tulajdonságok eléréséhez [1].

Kutatómunkám célja annak felderítése, hogy milyen szerkezetet alakít ki a rétegszilikát különböző polimerekben és hogyan befolyásolja a kompozit jellemzőit a kölcsönhatás típusa. Ehhez ömledék állapotú feldolgozással Laponite kompozitokat készítettem különféle polimerekből. A Laponite egy szintetikus rétegszilikát, így pontosan definiált a szerkezete és a természetes rétegszilikáttól eltérően nem tartalmaz fémszennyezéseket. A lapok 0,92 nm vastagsággal és ~25 nm átmérővel rendelkeznek, amelyek párhuzamosan, egymásra rendeződve helyezkednek el. A rendezett lemezekből álló nagyobb szemcsék nem tartoznának a nanométeres mérettartományba, de a feldolgozás során a szemcsék elméletileg egyedi lemezekké diszpergálhatók exfoliált szerkezetet kialakítva.

Az elkészített kompozitokból 1 mm vastag lapokat préseltem. A lemezek közötti réteg-távolságot röntgen-diffrakcióval (XRD) vizsgáltam. A kialakult szerkezetről pásztázó elektron mikroszkópia (SEM) és digitális optikai mikroszkópia (DOM) segítségével készítettünk képet. A lapokból szabványos szakító próbatesteket vágtam ki. Állandó sebességű szakító vizsgálatokat végeztem, amiből megállapítottam az egyes kompozitok modulusát, folyási feszültségét, illetve szakítószilárdságát. Ezen tulajdonságok összetételüggésének ismerete lehetővé teszi a töltőanyag és a mátrix közötti kölcsönhatás erősségének becslését.

[1] Dominkovics, Z., Hári, J., Kovács, J., Fekete, E., Pukánszky B.: Estimation of interphase thickness and properties in PP/layered silicate nanocomposites, Eur. Polym. J. 2011, 47, 1765-1774.

10:00-10:20

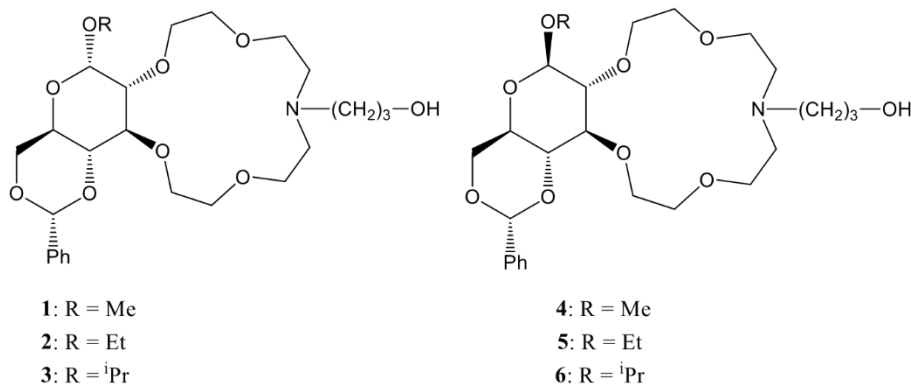
Pálvölgyi Ádám Márk (BME VBK)

E D-Glükopiranozid alapú királis koronaéterek szintézise és alkalmazása enantioselektív katalizátorként

Napjaink egyik legnagyobb kihívása a kémiai átalakítások során az enantiomertiszta vegyületek előállítása. Erre a célra a rezolválási eljárások mellett egyre inkább előtérbe kerülnek az aszimmetrikus szintézisek is. Kutatócsoportunk olyan koronaéterek előállításával foglalkozik, amelyekben a kiralitás forrása valamilyen cukor vagy cukoralkohol egység (D-glükóz, D-galaktóz, Ltreitol, stb.). Ezen makrociklusok nemcsak fázistranszfer katalizátorként alkalmazhatók, hanem egyes kétfázisú reakciókban - már enyhe körülmények között is (szobahőmérséklet, atmoszférikus nyomás) aszimmetrikus indukciót válthatnak ki.

Kutatómunkám során a természetben nagy mennyiségben megtalálható D-glükózból két különböző úton állítottam elő többlepéses szintézisekkel α -D-glükopiranozid és β -D-glükopiranozid alapú monoaza 15-korona-5

típusú, oldallánccal ellátott ún. lariát étereket. Az előállított makrociklusok 1-es helyzetű szénatomján vizsgáltam az alkalmazott szubsztituens típusának, illetve térállásának az aszimmetrikus indukció mértékére gyakorolt hatását. Kutatócsoportunkban korábban sikeresen állították elő az **1** és **4** D-glükóz alapú lariát étereket. Az előállításra használt módszert a kezdeti lépésekben módosítva szintetizáltam a **2** és **3** makrociklusokat, míg az **5** és **6** koronaétereket kerülőút alkalmazása mellett sikerült előállítanom.

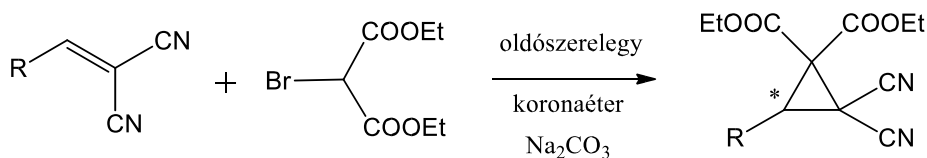

1. ábra: D-glükóz alapú lariát éterek

A **2-6** koronaéterek katalitikus hatását főleg aszimmetrikus epoxidálási, valamint Michaeladdíciós reakciókban vizsgáltam, amelyek során több esetben is sikerült igen jó enantiomertisztasággal izolálni a termékeket, valamint bizonyítani, hogy a makrociklusok katalitikus hatását nagymértékben befolyásolhatja az 1-es helyzetű helyettesítő térállása.

Részletesen vizsgáltam továbbá a csoport által korábban előállított **1** lariát éter katalitikus hatását aszimmetrikus ciklopropángyűrű-képződéssel járó ún. MIRC-reakciókban (Michael-iniciált gyűrűzárás). A különböző szubsztituált benzilidén-malonitrilek és dietil-brómmalonát reakcióit

(2.ábra) elvégezve céлом volt, hogy összefüggéseket állapítsak meg a szubsztituensek minősége, helyzete és a kiváltott aszimmetrikus indukció mértéke között. A helyettesítők helyzetének és minőségének függvényében igen változatos, sok esetben jelentős enantiomerfelesleggel képződtek a termékek.

2. ábra: Szubsztituált benzilidén-malonitrilek MIRC-reakciója

A szénhidrát alapú koronaéterekkel katalizált reakciók során képződött királis epoxid- és ciklopropán-származékok, valamint az aszimmetrikus Michael-adduktok potenciálisan királis intermedierekként alkalmazhatóak kémiai szintézisekben.

10:40-11:00

Fridrich Bálint (BME VBK)

Optikailag aktív gamma-valerolakton stabilitás vizsgálata és alkalmazása

Kutatómunkám során megvizsgáltam a biomasza eredetű hulladékok optikailag aktív gamma-valerolaktonná, mint javasolt királis platform molekulává történő átalakításának lehetőségét és az előállított termék kiralitáscentrumának stabilitását. Kísérleteim igazolták, hogy a korábban kidolgozott eljárások alapján D-fruktózból savkatalizált dehidratációval előállított levulinsavból 100%-os konverzióval, kemoszelektivitással és 78%-os enantiomertöbbslettel (ee) sikerült (S)-gamma-valerolakton (GVL) előállítani, azaz a levulinsavban található esetleges szennyezők nem befolyásolják az alkalmazott katalizátor aktivitását és szelektivitását. További kísérlettel igazoltam, hogy nem ehető mezőgazdasági hulladékból (búzaszalma, napraforgóhéj stb. keveréke), azonos technológiával előállított majd vákuumdesztillációval tisztított levulinsavat szintén 100%-os kemoszelektivitással és 80%-os enantiomertöbbslettel (ee) lehetett (S)-gamma-valerolaktonná redukálni. Az optikailag aktív GVL további felhasználása (gyűrűnyitás/zárás) szempontjából kulcskérdés a molekula kiralitáscentrumának stabilitása. Az előbbiként előállított (S)-GVL sztereo centrumának stabilitását 1-13-mas pH-

és 25-100 °C hőmérséklet tartományban vizsgáltam. A GVL gyűrű felnyílását majd visszazáródását 18O izotópjelzéses technika segítségével igazoltam. Eredményeim szerint a vizsgált tartományban a GVL királis szénatomjának abszolút konfigurációja nem változott meg. A stabilitásvizsgálat után az optikailag aktív GVL felhasználásával előállítottam további két optikailag aktív vegyületet, amelyeknek szerkezetét NMR-el és/vagy királis állófázisú gázkromatográf segítségével igazoltam. A preparált ionos folyadék (tetrabutilammonium-(S)-4-hidroxivalerát [TBA](S)-[4HV]) királis reakció-közegként használható, míg a GVL további redukciójával nyert optikailag aktív 1,4-pentándiol (1,4-PDO) építőköként kerülhet felhasználásra további szerves kémiai szintézis sémákban. Továbbá bemutatom az optikailag aktív 1,4-PDO általunk alkalmazott szintézisének zöldkémiai szempontok alapján elvégzett elemzését.

11:00-11:20

Sályi Gergő (ELTE TTK, Eötvös József Collegium)

Amikor a fény pörgeti fel a szerves kémiát: látható fény fotokatalízis és szintetikus alkalmazása

Összetett szerkezetű molekulák előállításakor a kezdetektől fogva kihívást jelentett, hogy azok lépésenkénti építése során mindig csak a kívánt molekularész módosuljon. Ennek eléréséhez mára általánossá vált a legkülönbözőbb katalizátorok használata, melyek gyakran kis mennyiségben, egyenként sok cikluson át képesek a reagenseket az általunk kívánt pozíciókban aktiválni és így a reakciókat megfelelően levezetni. Példa lehet a savak vagy bázisok gyakori katalitikus hatása az ún. ionos mechanizmusú átalakulások esetében, ahol a reakció formálisan elektronpárok elmozdulásával zajlik.

Mindezeket kiegészítően a kívánt reaktivitást biztosíthatjuk ún. gyökös reakciók segítségével is. Itt párosítatlan elektront hordozó molekularészletek, azaz gyökök reagálnak eltérő szabályok szerint, átütő erejű új szintetikus lehetőségeket nyitva. Azonban a radikális részecskék iniciálásához - elektronpárok szétszakításával - gyakran nagy energia szükséges. Megoldásként kézenfekvő a hőmérséklet emelése, viszont ez vezethet nem kívánt mellékreakciókhoz is. Ellenben olyan katalitikus aktiválással, melyhez a szükséges energiát fény formájában juttatjuk be, elkerülhető lehet az erőyes körülmények vagy agresszív reagensek használata. Például a látható fény fotonjai is a Nap 5500 °C-os felszínéről érkeznek, mégis az étellel összeférhetően látják el energiával a fotoszintetizáló élőlényeket.

Technikailag a kulcs, hogy fotokatalizátorunk a fény elnyelését követően viszonylag hosszú élettartalmú gerjesztett állapotba jusson, időt nyerve, hogy reakciópartnerével ún. egyelektron-átadásos reakcióban a gerjesztett elektront átadva redukálja, vagy a gerjesztődött elektron helyére egy másikat felvéve oxidálja őt, gyököt keltve belőle. Ez a gyök gyorsan, viszont az enyhe körülmények miatt szelektíven reagálhat, majd a termék újabb egyelektron-átadás során stabilizálódik. Ez a fotoredox-katalízis alapelve, melynek gyakorlati megvalósítása napjaink egyik legfelkapottabb kutatási területévé vált.

Kutatótársaimmal jelenleg a fotoredox-katalízis által kínált lehetőségeket a modern szintetikus szerves kémia más területeivel összehangolva igyekszünk új eredményeket elérni. Korábban palládium-katalizált C-H aktiválással szinkronban valósítottunk meg egy átalakítást, jelenleg különböző trifluoralkil motívumok fotokatalitikus beépítésére használható reagenseket és reakciókörülményeket igyekszünk felkutatni.

11:20-11:40

Bodák Brigitta (BME VBK)

Újfajta kamerás képalkotó rendszer fejlesztése és detektálási hatékonyságának tesztelése hatóanyag kristályosításban

A gyógyszeriparban a végtermék morfológiai tulajdonságainak tervezéséhez nélkülözhetetlen a folyamatfelügyelő és analízáló technológiák (Process Analytical Technology, PAT) alkalmazása, mellyel a kristályosítás analízise, szabályozása és fejlesztése egyszerre valósítható meg. A valós idejű analitikai nyomon követés segíthet a folyamatok mélyebb megértésében, a segédanyagok hatásának tisztázásában és így a kristályosítás kontrollálásában. A szakirodalomban eddig publikált vizuális detektálásra alkalmas képalkotó rendszerek teljesítőképességeinek és korlátainak kibővítése céljából kísérleti munkám célja egy új, folyamat közbeni képanalízisen alapuló kamerás rendszer kifejlesztése volt.

Ehhez a tanszéken előző évben kiépített kamerát alapul véve, szoftveres fejlesztéseket valósítottam meg, mely során – a megfelelő programozási nyelv kiválasztását követően – c# programozási nyelvet használva Aforge.NET keretrendszerrel, mely speciálisan fejlesztők és kutatók számára készült számítógépes képalkotás és mesterséges intelligencia fejlesztésére, windows alapú felhasználói felület létrehozását kíséreltem meg. Ezt követően célokom olyan algoritmus megalkotása és tesztelése volt, mely a kamera folyamat közben rögzített képen kristályhabitus

szerinti szemcseméret detektálást tesz lehetővé. Képelemzés elvégzéséhez a kamerán látott képet megfelelő szűrők kombinációjával láttam el, majd létrehoztam egy algoritmust az egyes alakzatok felismerésére. A kapott eredmények szemléltetésére hisztogramot rajzoltattam ki, így az adatok a felhasználó számára szemléletesebbek.

Kísérleti munkám során a kamerás képalkotó rendszeremet különböző gyógyszerhatóanyagok szemcséinek kristályosító reaktorban való követésére optimalítottam. Az Image Analysis nevű szoftverem így képes real-time képelemzés alapján az anyagok szemcseméretét meghatározni és az adatokat hisztogramon szemléltetni. Kísérletet tettem gömb alakú kristálytól eltérő morfológiájú kristályok elemzésére is. Kísérleteimet a képalkotást befolyásoló paraméterek (kristálméret, szuszpenzió sűrűség, keverési fordulatszám, kamera záridő, stb.) figyelembevételével előre kidolgozott kísérleti terv alapján végeztem. További célom gyógyszerhatóanyag teljes kristályosítási folyamatának nyomon követése ezzel az új analitikai technikával.

11:40-12:00

Juhász Kinga (BME VBK)

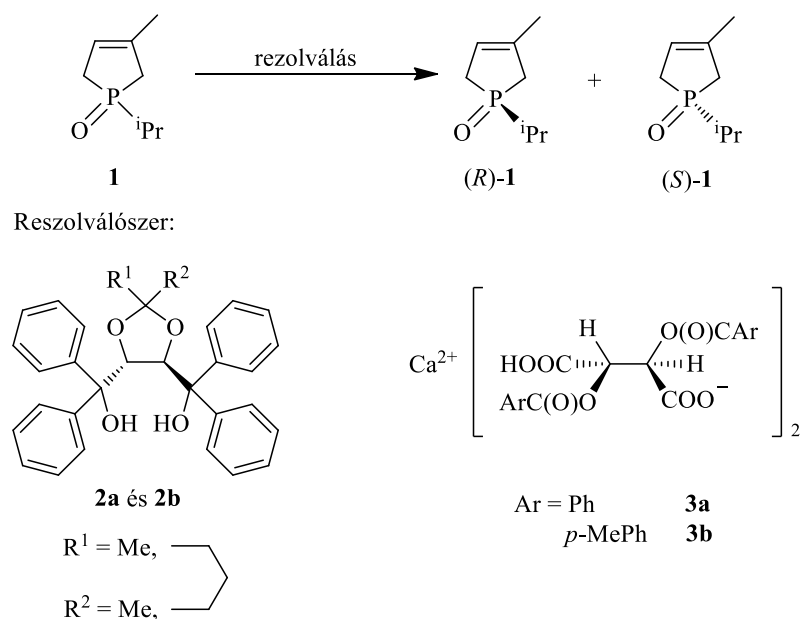
Izopropil-3-metil-3-foszfólen-1-oxid rezolválásának vizsgálata

A királis foszforvegyületek nem találhatók meg enantiomertiszta formában a természetben. Azonban ezeknek a vegyületeknek az átmenetifém komplexei eredményesen alkalmazható katalizátorok lehetnek enantioszelektív homogén katalitikus reakciókban, többek között hidrogénezésben és hidroformilezésben. Így a királis foszforvegyületek optikailag aktív formában történő előállítása a mai napig fontos kutatási terület.

Munkánk során az 1-izopropil-3-metil-3-foszfólen-1-oxid (1) szintézisét és rezolválását tűztük ki célul. Emellett elő kívántuk állítani a megfelelő racém és optikailag aktív 1-izopropil-3-metil-3-foszfólen-borán- és platina komplexeket (5 és 6) is.

A kutatócsoportban korábban kidolgozott rezolválási eljárásokat alapul véve részletesen vizsgálni kívántuk, hogy a különböző oldószerek és rezolválószerek hogyan befolyásolják az enantiomer elválasztás eredményességét. Rezolválószerként TADDOL-származékokat (2a és 2b), valamint (–)-O,O'-dibenzoil- és (–)-O,O'-di-*p*-toluoil-borkősav savanyú Ca^{2+} -sóit (3a és 3b) alkalmaztuk különböző oldószerelegyekben (1. ábra). Megfigyeltük, hogy a rezolválás eredményessége mind a rezolválószerrel, mind az oldószertől jelentősen függött. A rezolválás során keletkező diasztereomer molekulakomplex szerkezetét és az enantiomerek abszolút konfigurációját egykristály röntgendiffrakcióval vizsgáltuk. Emellett kidolgoztunk egy eljárást, amellyel az 1-izopropil-3-metil-3-foszfólen-1-oxid (1) mindkét enantiomerje előállítható volt a megfelelő racém vegyületből kiindulva.

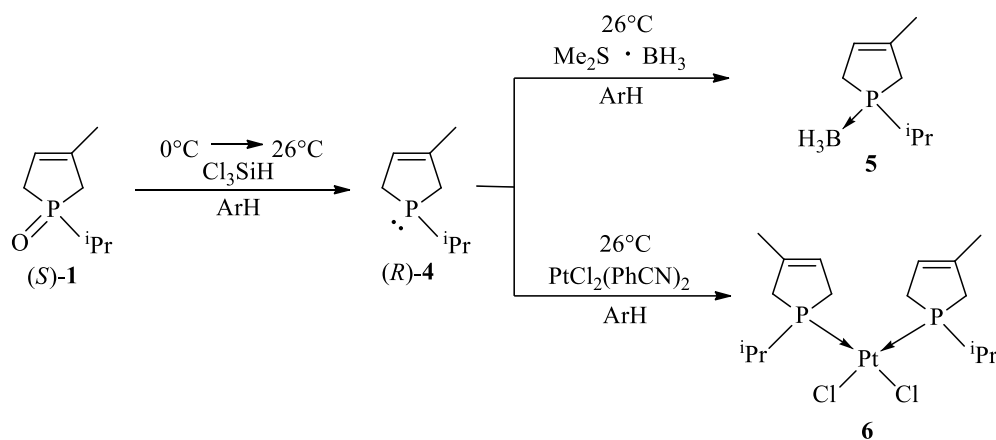
1. ábra: 1-Izopropil-3-metil-3-foszfólen-1-oxid (1) rezolválása

A rezolválási kísérletek mellett a kutatócsoportban korábban kidolgozott módszert alapul véve a racém és optikailag aktív 1-izopropil-3-metil-3-foszfólen-1-oxidból (1) a megfelelő borán- és platina-komplexek (5 és 6)

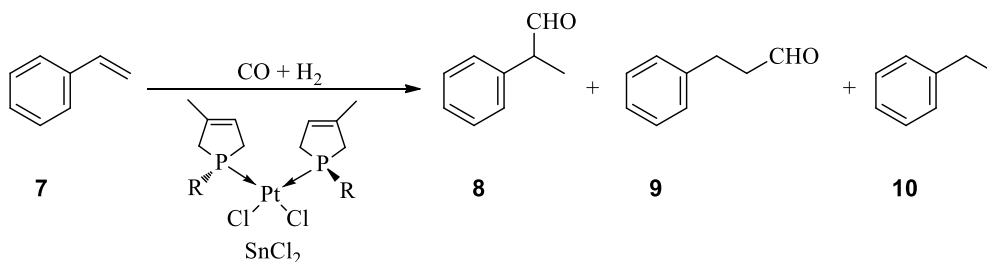
szintézisét is kidolgoztuk (2. ábra). Első lépésben a foszfolén-oxidot (1) triklórszilánnal deoxigénezünk, majd az így kapott foszfolént (4) reagáltattuk borán-dimetilszulfiddal vagy diklór-dibenzonitrol-platina(II)-vel.

2. ábra: 1-Izopropil-3-metil-3-foszfolén-borán és platina-komplexek (5 és 6)

Az előállított optikailag aktív 1-izopropil-3-metil-3-foszfolén-platina-komplexet (6) sztirol (7) hidroformilezési reakciójában katalizátorként tesztelték (3. ábra). A borán-komplexek (5) pedig értékes foszfolén-prekurzorok.

3. ábra: Sztirol (7) hidroformilezése

BIOLÓGIA – KÉMIA SZEKCIÓ

BIOLÓGIA ALSZEKCIÓ

Szekcióvezető: Kacs Kovics Imre

(„A” szekció, szombat 14:15-17:50)

14:15-14:35

Szente László (ELTE TTK)

A traumatikus élményekre adott viselkedési válaszok endokannabinoid szabályozása – az anandamid és a 2-arachidonil-glicerol eltérő szerepe

Traumatikus események hatására olyan idegrendszeri változások következhetnek be, melyek egy összetett tünetcsoport, a poszttraumás stressz zavar (PTSD) kialakulásához vezetnek. A betegség jelentős tünete a traumára emlékeztető környezetben kialakuló félelmi reakció. A trauma hatására az idegsejtek kommunikációjának szabályozásában kulcsfontosságú endokannabinoid jelátvitel is zavart szenved, azonban annak a PTSD kialakulásában betöltött szerepe részleteiben még nem ismert.

Munkánk során a két ismert endokannabinoid, az anandamid (AEA) és a 2-arachidonil-glicerol (2-AG) hatásait vizsgáltuk patkányokon a PTSD egy állatmodelljében, ahol a traumát elektromos sokkal modelleztük. Az endokannabinoidok vizsgálatához szisztémásan vagy lokálisan a ventralis hippocampusban, farmakológiai kezeléssel fokoztuk a jelátvitelüket a traumát megelőzően. A sokkolás ideje alatt mértük az állatok akut félelmi reakcióit. A sokkot követően egy héttel, illetve 28 nappal a sokk után visszahelyeztük az állatokat a traumára emlékeztető környezetbe és vizsgáltuk a félelmi emlékek kioltódását valamint a félelmi reakciók visszatérését.

A 2-AG jelátvitel szisztémás fokozása csökkentette az akut félelmi reakciók mértékét, míg ezt a hatást az AEA jelátvitel fokozása gátolta. A 2-AG jelátvitel lokális fokozása a ventralis hippocampusban az akut félelmi reakciókra nem volt hatással. Ezzel szemben az AEA jelátvitel lokális fokozása csökkentette az akut félelmi reakciókat. A 2-AG jelátvitel szisztémás fokozása gyorsította a félelmi emlékek kioltódását, és nem tértek vissza a félelmi reakciók. Ezzel szemben az AEA jelátvitel fokozása lassította a kioltódást, és a félelmi reakciók visszatérését eredményezte. A két endokannabinoid jelátvitelének fokozása a ventralis hippocampusban a szisztémás hatásokkal megegyező hatásokhoz vezetett a kioltódás és a félelmi emlékek visszatérésének tekintetében.

Eredményeink szerint a két endokannabinoid eltérően szabályozza a traumára adott félelmi reakciókat. Rendszerszinten úgy tűnik, a 2-AG az akut félelmi reakciók fő szabályozófaktor, melynek hatásait az AEA képes modulálni. Bár az AEA a ventralis hippocampusban hatást gyakorol az akut félelmi reakciókra, ezt a hatást feltehetőleg más agyterületeken zajló endokannabinoid jelátviteli mechanizmusok modulálják. Továbbá mindkét endokannabinoid közreműködik a ventralis hippocampusban zajló folyamatokon keresztül a félelmi emlékek szabályozásában: a 2-AG elősegíti, az AEA gátolja a félelmi emlékek kioltódását.

14:35-14:55

Matejka Judit Zsuzsa (BME VBK, Szent-Györgyi Albert Szakkollégium)

Kölcsönható szerkezeti elemek és kölcsönhatási felszín azonosítása egy fehérje-fehérje interakción alapuló molekuláris kapcsoló esetén

Munkám során a *Staphylococcus aureus*-ban található mozgó genetikai elemek terjedését szabályozó molekuláris kapcsolót alkotó fehérjék (Stl illetve egy fág eredetű dUTPáz) kölcsönható szerkezeti elemeit vizsgáltam. Az Stl a DNS-hez kötve gátolja a patogenicitási szigetek kifejeződését (represszió), a dUTPáz-zal való kölcsönhatás következtében ez a fehérje-DNS komplex felbomlik (derepresszió).

Céloom az Stl és a dUTPáz közötti kölcsönható felszínnek és ezáltal a patogenicitási szigetek szabályozásában fontos szerepet játszó szerkezeti elemek azonosítása volt. Ennek alapján a jövőben lehetőség nyílt a mozgó genetikai elemek által hordozott virulencia faktorok különböző *Staphylococcus aureus* törzsek közötti terjedésének megakadályozására.

Elsőként olyan dUTPáz fehérjéket vizsgáltam, melyekből egyes szerkezeti motívumok törlésre kerültek: az egyik a fágokra jellemző specifikus inszertet (dLoop), a másik a vad típusú fehérje flexibilis C-terminális karján található V. konzervált motívumot nem tartalmazta (dKar). Korábbi vizsgálatok alapján mindkettő kötődik az Stl-hez, azonban a dLoop mutáns fehérje a dKar fehérjével ellentétben nem mutat a vad típussal megegyező

viselkedést. A két fehérje kristályosításával és a kristályok röntgendiffrakciós szerkezetvizsgálatával szeretnék magyarázatot találni a tapasztalt különbségre. Ennek érdekében többféle körülményben kristályosítottam a fehérjéket és az oldatösszetétel optimalizálását követően a kapott makroszkópikus kristályok szórási képét is vizsgáltam.

Emellett a fehérje-fehérje kölcsönható felszín azonosítása érdekében keresztkötési kísérleteket végeztem, melyek a monomer és dimer állapotban is előforduló StI fehérje oligomerizációban résztvevő, illetve a dUTPáz enzimmel kölcsönható felszínéről is információt nyújthatnak. Az egyedi fehérjék esetében a keresztkötési reakció során többségében kovalensen kötött dimer StI, trimer dUTPáz, (melyet ismert 3 dimenziós szerkezete miatt módszerem ellenőrzésére használtam), míg a fehérjék keveréke esetében kovalensen kötött komplex termékek képződtek. Az így kezelt minták tripszinnel történő hasítását követően, tömegspektroszkópiás (MS) mérési eredményekből meghatározható, hogy mely aminosavak vannak egymással térközelségben a fehérjeláncban belül, a dimerben és a komplexben.

14:55-15:15

Marosi Endre Levente (ELTE TTK)

Az axo-axonikus sejtek és a kosársejtek egyszerű elkülönítésére alkalmas módszer keresése

Az emlős agyban a hippocampusz nagy szerepet vállal az epizodikus memória kialakításában, ahol több mint 20 különböző morfológiájú gátló sejtípust írtak le. Ezen sejtek sejtípus-függő módon befolyásolják a hippocampális fősejtek aktivitás mintázatának kialakítását. Kutatásom célja, hogy két GABA-erg (gátló hatású neurotranszmittert felszabadító) sejtípus, az axo-axonikus sejt (AAC) és a kosársejt (BC) elkülönítésére szolgáló fehérje markert találjak a gyrus dentatus (DG) régióban, amely a hippocampusz elsődleges bemeneti alterülete. A BC-k axonjukkal sejteseket körülölelve képeznek gátló szinapsziszokat, míg az AAC-k a beidegzett sejt axonjának kezdeti szakaszán fejtik ki gátló hatásukat. Ezek a morfológiai tulajdonságok ugyan lehetővé teszik, hogy hosszadalmas anatómiai eljárások segítségével azonosítsuk a két eltérő funkciójú sejtcsoportot, azonban rengeteg kísérletes előnnyel járna, ha fehérjék eltérő expressziója alapján elkülöníthetők lennének a BC és AAC sejtek.

Ilyen marker azonosítása céljából, első lépésben, kettős immunjelöléssel megvizsgáltam a szakirodalom alapján kijelölt 3 potenciális marker előfordulását a parvalbumin (PV) nevű kalcium-kötő fehérjét kifejező sejtekben. A BC és AAC sejtek egyaránt expresszálják a PV-t, melyben eltérnek a többi GABAerg sejtípustól. A NECAB1 kalcium-kötő fehérje nem mutatott kolokalizációt a PV-vel a DG régióban, tehát alkalmatlan a két sejtpopuláció elkülönítésére. Ezzel szemben a SATB1 nevű transzkripciós faktor (melyet az AAC és BC elkülönítésére használnak más agyterületeken, mint pl. a CA3 régióban) csak a PV sejtek 17,9%-a expresszálta a DG-ban, ami miatt alkalmasnak tűnt a két alcsoport fajtájának azonosítására. Következő lépésben elektrofiziológiai elvezetést és teljes morfológiai festést végeztem egyes idegsejteken. Összhangban mások eredményeivel, a 11 azonosított CA3 sejt közül, mind az 5 BC SATB1+ volt, míg mind a 6 AAC SATB1- volt. Azonban a DG területen az összes AAC és BC sejt SATB1- volt, azaz a DG-ban nem alkalmas a SATB1 a két populáció elkülönítésére. A harmadik lehetséges marker, a secretagogin nevű kalcium-kötő fehérje, 15,2%-os átfedést mutatott a PV-vel az egyes DG sejteken végzett immunjelölésben. Ezért a secretagogin ígéretesnek tűnik a BC-k és AAC-k elkülönítésére, amelyet a folyamatban lévő egyedi sejt azonosítási elektrofiziológia kísérleteim előzetes eredményei is tükröznek.

15:15-15:35

Tihanyi Gergely (BME VBK)

dUTPáz enzim kiűtött sejt vonal vizsgálata

A genetikai információt a DNS-ben található 4 bázis sorrendje határozza meg, melynek megőrzése és változatlan továbbadása elengedhetetlen feladat minden élőlény számára. Az uracil az RNS-ben természetes módon előfordul, és a DNS-ben is igen gyakran megjelenik ötödik bázisként. Ennek két fő útvonala ismert, egyrészt a timinnel analóg szerkezetű, ezért egyes DNS-polimerázok nem tudnak különbséget tenni köztük, másrészt spontán keletkezik a DNS-beli citozin oxidatív dezaminálódása során. Amennyiben az utóbbi mechanizmus szerint keletkező uracil a következő replikációig nem javítódik, akkor a helyes citozin – guanin bázispár helyett, uracil – adenin pár jelenik meg a genomban. Ez a stabil pontmutáció a transzkripciót követő fehérjeszintézis során egy másik, funkcióját betölteni képtelen fehérje létrejöttét okozhatja, amely akár halálos kimenetelű is lehet az organizmus számára. Ennek megelőzésére a szervezetben specifikus enzimek találhatók,

melyek a beépült uracilt a kettős szálú DNS-ből kivágnak, és ezután további enzimek segítségével visszaépülhet a helyes bázis. Amennyiben jelentős mennyiségű uracil épül be a DNS-be, akkor a kivágó enzimek túlműködése során a genom feldarabolódhat, amely a sejt pusztulásához vezethet. Ezt a folyamatot nevezzük timinmentes sejthalálnak, és gyakran ezen az útvonalon próbálják elpusztítani a rákos sejteket a kemoterápiás kezelések során. A dezoxiuridin-trifoszfátáz (dUTPáz) enzim két útvonalon is gátolja az uracil beépülését, ezért kiemelt szerepet tölt be a genom integritásának megőrzésében, mégis az irodalomban kevésbé ismert a timinmentes sejthalál folyamatában betöltött szerepe. Kutatásunk során egy humán vastagbélrák eredetű sejtvonalat felhasználva kívánjuk vizsgálni a dUTPáz kiütés hatásait. Újszerű cink-ujj nukleázokon alapuló technológiával létrehoztunk egy olyan sejtvonalat, amelyből az endogén dUTPáz kiütöttük, azonban genomjának egy másik, jól meghatározott szakaszába integráltunk egy kondicionálisan kivágható, dUTPázokat kódoló konstrukciót. Így módon egy indukálható dUTPáz kiütött sejtvonalat hoztunk létre, ahol dUTPáz expresszió csak az általunk szabályozott exogén forrásból történhet. A sejtvonal vizsgálatával jobban megérthetjük, hogy milyen folyamatok játszódnak le dUTPáz hiány esetén, és ezáltal következtethetünk az enzim normális sejtekben betöltött elengedhetetlen szerepére. A hatásmechanizmus jobb megismerése pedig lehetővé tenné, hogy a klinikai kezelések hatásfokának javítására javaslatot tegyünk.

15:35-15:55

Szeredi Ivett Dorina (SZTE)

Primer szenzoros neuron szubpopulációk szerepe a perifériás idegsérüléseket kísérő spinális mikrogliaozis kialakulásában

Bevezetés: A perifériás idegek sérülését követően a szomatotópián érintett gerincvelői primer afferens projekciós areákban jelentős mikroglia aktiváció figyelhető meg. A kialakuló mikroglia-neuron kölcsönhatásoknak fontos szerepet tulajdonítanak a neuropátiás fájdalom patomechanizmusában. Vizsgálataink a mikroglia aktivációban szerepet játszó primer afferens neuron szubpopuláció(k) identifikálására irányultak. Ezért immunhisztokémiai és morfológiai módszerekkel összehasonlítottuk a perifériás idegek átmetszését és a C-rost afferensek szelektív kémiai denervációját követő spinális mikroglia aktivációt.

Módszerek: Kísérleteinkben altatott hím Wistar patkányok egyik csoportjában a n. saphenust vagy a n. ischiadicust átmetsztük. A másik csoportban perineurális capsaicin kezeléssel szelektív drC-rost kemodenervációt végeztünk. A kezeléseket követő 2. héten az állatokat mély altatásban transzkardiálisan perfundáltuk, a gerincvelő lumbális szakaszát eltávolítottuk és az L3-L4 szegmentumokból kriosztát metszeteket készítettünk. A mikroglia sejteket OX42 antiszérummal, a C-rost afferenseket Griffonia simplicifolia IB4 izolektin kötéssel detektáltuk. A mikroglia reakció mértékét az OX42-immunreaktivitást mutató gliasejtek által konfokális mikroszkóppal készített optikai metszetekben lefedett területtel jellemeztük.

Eredmények: Eredményeink szerint a perifériás idegek átmetszése masszív mikroglia-aktivációt idéz elő a gerincvelői hátsó szarv IB4 izolektin kötéssel azonosított, szomatotópián meghatározott területén. A mikroglia denzitás az átmetszés oldalán jelentős emelkedést mutatott (laminae I-II: $237 \pm 36\%$, laminae III-IV: $525 \pm 78\%$) a kontroll oldalhoz viszonyítva. Perineurális capsaicin kezeléssel előidézett kémiai axotómiát követően a mikroglia denzitás csupán 58 ± 22 , illetve $59 \pm 17\%$ -kal fokozódott az ipsilaterális hátsó szarv különböző rétegeiben.

Megbeszélés: Eredményeink arra utalnak, hogy a perifériás idegek sérülését/átmetszését követő masszív mikroglia aktiváció kiváltásáért főként a velőhüvelyes primer afferens idegrostok lehetnek felelősek. Ezért úgy gondoljuk, hogy a spinális mikrogliaozis egy lehetséges jó biomarkere a neuropátiás fájdalomnak, de a nem mielinizált szenzoros rostokat érintő perifériás idegléziának nem.

16:10-16:30

Merczel Kinga Szilvia (BME VBK, Szent Györgyi Albert Szakkollégium)

Az ABCC6 fehérje és a lágyszöveti meszesedés vizsgálata

A bőr, a szem, valamint az artériák elmeszesedésével járó Pseudoxanthoma elasticum (PXE) egy ritka autoszomális, progresszív betegség, amely becslések szerint világszerte közel 150.000 embert érint. A kórkép hátterében az elsősorban a májsejtekben kifejeződő ABCC6 transzportfehérje génjében bekövetkezett mutáció áll. Az ABCC6 funkciójának és a betegség kialakulásában betöltött szerepének tanulmányozása során központi szerepe van annak, hogy meghatározzuk a fehérje sejtben belüli lokalizációját. Ennek vizsgálatához azonban elengedhetetlen a célfehérjét specifikusan felismerő antitest használata.

Előadásom első felében egy, kutatócsoportunk által már korábban alkalmazott monoklonális anti-humán ABCC6 antitestet hasonlítok össze egy, a közelmúltban forgalomba hozott másik, de az ABCC6-ra szintén specifikusnak mondott antitesttel. A vizsgálathoz SDS-poliakrilamid gélelektroforézist és Western blot technikát alkalmaztam.

A kísérleteim során megállapítható, hogy az új antitest a tesztelt sejtvonalakban nem ismeri fel az humán ABCC6 fehérjét, de más, ismeretlen fehérjékkel keresztreakciót mutat. Eredményeim alapján az új antitest nem specifikus a humán ABCC6 fehérjére. Munkám jelentős mértékben hozzájárult ahhoz, hogy az antitestet a gyártó cég a forgalomból visszavonta.

A betegség lehetséges gyógymódjainak kidolgozásához elengedhetetlen a PXE patomechanizmusának megértése, ennek tanulmányozására különböző állatmodellek is alkalmasak lehetnek. Előadásom második részében az emberi tüneteket jól leképező Abcc6 génkiütött egérmodellt fogom bemutatni. Az egértörzs jól reprodukálja a PXE humán tüneteit, de a bajuszszőr kötőszövetes tokjában már néhány hetes korban megfigyelhető a kalcifikáció megindulása, így jelenleg a bajuszszőrtüszőt tartják a betegség legkorábbi biomarkerének. A bajuszszőrtüszőbeli meszesedés vizsgálatára célul tűztem ki különböző festési módszerek optimalizálását és ezek összevetését.

A megfelelő technika kiválasztása után két, különböző korú egércsoport szőrtüszőiben megfigyelhető meszesedés mértékét vetettem össze. A kiválasztott festési módszerrel 16 és 22 hetes állatokból származó metszeteken vizsgáltam, hogy a biomarker valóban jól szemlélteti-e a betegség egyes meszesedési tüneteinek kifejlődését.

A kísérletek alapján sikerült igazolnom, hogy a fenti egérmodell bajuszszőrtüszőjének vizsgálata valóban releváns biomarkere a PXE-nek, ugyanis rajta keresztül végigkövethető a betegség bizonyos tüneteinek kifejlődési folyamata is.

16:30-16:50

Miskolczi Christina (ELTE TTK)

Új terápiás utak a korai szociális elhanyagolás okozta abnormális agresszió kezelésében

A gyermekkori szociális elhanyagolás felnőttkorban gyakran a kóros agresszió megjelenéséhez vezet. Az ennek hátterében álló folyamatok alig ismertek, ráadásul az alkalmazott terápiás kezelések egyike sem hatékony. Kutatócsoportunkban ezt a jelenséget vizsgáljuk az általunk kifejlesztett állatmodell segítségével. Ennek során hím patkányokat az anyától való elválasztás után szociálisan (dobozonként 4 fő) vagy izoláltan (dobozonként 1 fő) tartunk felnőttkorig. Az izoláció következtében felnőttkorban kóros agresszióformák jelennek meg, továbbá az állatok szociális viselkedési zavarokat mutatnak. Ezt még a pszichoterápiás kezeléseket modellező reszocializáció sem szünteti meg, vagyis amikor az izolált állatokat felnőttkorban szociális közegbe helyezünk, lehetőséget adva, hogy megtanulhassák a normális szociális magatartásformákat. Ezért a reszocializációt krónikus fluoxetin kezeléssel kombináltuk. A fluoxetin egy antidepresszáns, melyről kimutatták, hogy növeli az idegrendszeri plaszticitás mértékét. Célunk az volt, hogy a fluoxetin kezelés alkalmazásával a patkányok fogékonyra váljanak az új szociális behatásokra. Ennek vizsgálata során magatartás teszteket végeztünk el a kombinált kezelés előtt és után, továbbá génexpressziós változásokat figyeltünk meg valós idejű PCR segítségével, olyan agyrégiókban, amelyek az agresszió szabályozásában kulcsfontosságúak: a mediális prefrontális kéregben, a hypothalamusban és az amygdalában. A vizsgált gének között plaszticitásbeli (brain-derived neurotrophic factor - BDNF - 1 és 4) és agresszióval kapcsolatos (monoamin-oxidáz A) gének szerepeltek. Eredményeink alapján a fluoxetin kezelés hatékonyan csökkentette a kóros agresszív viselkedésformákat, de csak akkor, ha a reszocializációval együttesen alkalmaztuk. A fluoxetin kezelés több vizsgált agyterületben növelte a BDNF génexpressziót. A kombinált kezelés specifikus módon hatott a prefrontális kéreg infralimbikus régiójában. Ezek alapján feltételezhető, hogy a fluoxetin neurális plaszticitásbeli folyamatokat indított el, és ennek hatására az izolált állatok szociális közegben képesek voltak elsajátítani a normális szociális viselkedésformákat. A kombinált kezelés egyik fő közvetítője az infralimbikus kéreg lehet, mely agyterület fontos szerepet játszik a szociális viselkedés szabályozásában. Eredményeink új terápiás utakat nyithatnak meg a kóros agresszió kezelésében, hangsúlyozva, hogy a pszichoterápia és farmakoterápia együttes alkalmazása a leghatékonyabb.

16:50-17:10

Balogh Veronika (ELTE TTK)

“Utazás” az agykéregben – a lassú kérgi oszcilláció terjedésének vizsgálata patkány agyszeletben

A lassú kérgi oszcilláció az agykéreg egyik legalapvetőbb szinkronizációs működése, amely mély alvásban jelenik meg 1 Hz alatti frekvenciával. Ilyenkor az agyi aktivitás két állapot között spontán fluktuál: az ún. UP-state az aktív fázis, míg az ún. DOWN-state az inaktív fázis. Tudjuk, hogy az aktivitás mintegy „utazik, tovaterjed” az agykéreg egész területén, azonban az útvonal nem tisztázott. A terjedésben részt vevő rostok feltárására, izolált agykérgi hálózatokban vizsgáltuk a lassú kérgi oszcilláció terjedését lokális hálózatokon belül és azok között.

Megfelelő körülményeket kialakítva sikerült indukálnunk az aktivitást izolált patkány agyszeletben. Mikroelektrofiziológiai módszerek segítségével tanulmányoztuk az iniciáció helyét; áramforrás-sűrűség (current source density - CSD) analízissel annak vertikális, valamint horizontális terjedését; a terjedéshez és/vagy a két kéregterület aktivitásának szinkronizációjához szükséges kapcsolatokat. Multi- és single-unit aktivitás elemzésével korrelációt kerestünk a mezőpotenciálok és egyedi sejtüzetések között.

Megállapítottuk, hogy preparátumunkban az entorhinális (ERh) és perirhinális (PRh) kérgekben regisztrálható az aktivitás, azonos frekvenciával. Ez az említett területek funkcionális kapcsoltságára utal, amelyben az ERh kéreg irányítja a szomszédos struktúrák aktivitását.

A regisztrált UP-state-ek hasonlóak voltak, mint az in vivo regisztrálhatók; az egyedi sejtüzetések korrelációt mutattak a mezőpotenciálokkal. Legtöbb esetben az ERh kéreg alsóbb rétegeiben iniciálódott az aktivitás, és innen terjedt a felsőbb rétegek felé. Az említett régiók közötti 2-3-as rétegbeli és kallozális kapcsolatok átvágása megváltoztatta az iniciáció helyét és a terjedés irányát; teljes izolálásukkor azonban aktivitásuk szinkronitása is megszűnt, frekvenciája megváltozott.

Eredményeink szerint az ily módon (ex vivo) kialakított aktivitással is modellezhető a kérgi UP és DOWN aktivitás. Vertikális síkban az 5-ös rétegben elhelyezkedő piramissejtek iniciálják az aktivitást, majd ezek axonkollaterálisain keresztül aktiválódnak a felsőbb rétegek. A szomszédos régiók közötti terjedésben elsősorban az agykéreg felsőbb rétegei és a kallozális rostok fontosak, ugyanakkor mindkét vizsgált régió képes önállóan oszcillációs működések létrehozására, azonban kapcsolataik megléte szükséges és elégséges feltétele összehangolt működésüknek.

17:10-17:30

Kőhegyi Bianka Kitti (BME VBK)

A humán dUTPáz egy lehetséges kölcsönható partnere

A genomi integritás megőrzése alapvetően fontos minden élőlény számára, így az esetlegesen megjelenő hibák eliminációjára számos mechanizmus alakult ki. Az uracil jellemzően hibaként jelenik meg a DNS-ben, kétféle mechanizmus eredményeképpen. Egyrészt beépülhet a timin helyett, mivel a legtöbb DNS-polimeráz nem képes megkülönböztetni ezt a két nukleotidot. Másrészt a citozin dezaminálásaként is keletkezhet, mely azonban hibás bázispárosodást eredményez. Ennek megelőzésére egyfelől az uracil DNS-glikoziláz kivágja az uracilt a DNSből, másfelől pedig a dUTPáz enzim elhidrolizálja a dUTP-t, így megakadályozza annak beépülését, illetve az enzimreakció egyik terméke, a dUMP a timin szintézis egyik kiinduló vegyülete. Mivel a dUTPáz meghatározó szerepet játszik a genetikai információ megőrzésében, fontos gyógyászati célpont.[1]

Az egyes fehérjék egymáshoz való kötődése befolyásolhatja többek között azok lokalizációját vagy működését, és előfordulhat, hogy egy-egy ilyen kölcsönhatás felderítésekor a fehérje újabb, másodlagos funkcióját ismerjük meg.

Az irodalom alapján a patkány eredetű dUTPáz képes kötődni egy magi receptorhoz, gátolva annak működését. Ez a receptorfehérje a peroxiszóma proliferátor-aktivált receptor α , röviden PPAR α , melynek elsősorban a zsírsavcsere van jelentős szerepe.[2] Feltételezték, hogy ez az interakció csak a patkányból származó fehérjék között figyelhető meg, azonban ezt kísérletekkel nem igazolták.[2] A megfelelő humán és a patkány fehérjék nagymértékű hasonlósága miatt azonban érdemesnek találtuk megvizsgálni ezt a kölcsönhatást a humán fehérjék esetében.

Emellett egyelőre az is megválaszolatlan kérdés, hogy a PPAR α befolyásolja-e a dUTPáz enzimátikus működését akár patkány, akár humán fehérjék esetében.

Ahhoz, hogy választ találjunk a kérdésre, a humán dUTPáz enzimaktivitás mérése mellett natív gélelektroforetikus illetve tömegspektrometriás vizsgálatokat is végeztünk. A biztató előzetes eredmények alapján izotermális titrációs kalorimetria (ITC), illetve kvarckristály mikromérleg (QCM) módszerekkel tervezzük tovább vizsgálni a két fehérje közötti kölcsönhatást.

[1] K. Saito, H. Nagashima, and K. Noguchi; Cancer Chemother Pharmacol, 2014 (73) 577-583

[2] R. Chu, Y. Lin, M. S. Rao, J. K. Reddy; The Journal of Biological Chemistry, 1996 (271) 27670-27676

17:30:17:50

Török Bibiána (ELTE TTK)

Vazopresszin antagonisták hatása a stressz-indukálta ultrahang vokalizációra és hormon-szint emelkedésre a korai posztnatális időszakban

Számos vizsgálat utal arra, hogy felnőttkorban a vazopresszin (AVP)-szint pozitívan korrelál a szorongásos magatartás megjelenésével. A perinatális időszakról azonban keveset tudunk, ezért célunk az AVP hatásának vizsgálata volt a posztnatális időszakban. A distressz jeleként az újszülött patkányok ultrahangot (USV) bocsátanak ki, ha elválasztják őket anyjuktól. Vizsgálatunk során 7-8 napos AVP-hiányos Brattleboro, illetve Wistar patkányokkal dolgoztunk. Az USV-t 10 percig mértük AVP-hiányos, vagy V1a, V1b, V2 receptor (R) antagonistá (SSR49059, SSR149415, SSR121463B; 3-10-30mg/kg) intraperitoneális beadása után 30 perccel. A teszt végén stresszhormon-szintet (adrenokortikotropin-ACTH és kortikoszteron-CS) mértünk radioimmunoassay-vel.

Az AVP-hiányos állatok csökkent USV-t és ACTH szinteket mutattak változatlan CS értékek mellett. A V1a antagonistá 30 mg/kg-ja csökkentette az USV-t, míg az ACTH- és CS-szintek dózis-függő módon növekedtek. A szorongás szempontjából legfontosabb, a stressz-tengely szabályozásában szerepet játszó V1b antagonistá 3mg/kg-ja csökkentette az USV-t az ACTH-csökkentő hatásával párhuzamosan. Érdekes módon a V2 antagonistá kisebb dózisa is kifejezetten emelték az USV-t, míg nagyobb dózisa ACTH- és CS-szint emelő hatásúnak bizonyult.

Eredményeink alátámasztják, hogy az AVP már fiatal állatokban is befolyásolja a szorongás kialakulását, azaz a veleszületett hajlamra lehet hatással. A farmakológiai elemzés azt mutatta, hogy mind a stressz-tengely szabályozásában fontos V1b receptorok, mind az agyban az érzelmek szempontjából fontos agyterületeken (például szeptum) megtalálható V1a receptorok gátlása csökkenti az USV-t, de ezzel párhuzamos ACTH-csökkenést csak a V1b antagonistá okozott. A só-víz háztartás szempontjából fontos V2 receptorok gátlása - valószínűsíthetően a felborult egyensúly révén - éppen hogy fokozta mind a szorongást, mind a stressz-hormonok szintjének elválasztását. Tehát az AVP mindhárom receptortípusa befolyásolhatja a stressz-tengelyt, ezáltal részt vesz a szorongásos magatartás kialakulásában.

SZÍNHÁZTUDOMÁNY SZEKCIÓ

Szekcióvezető: Kiss Gabriella

(„B” szekció, szombat 9:00-10:30)

9:00-9:30

Muntag Vince (KRE)

Primadonnautánsat bonvivántorzók közt – A Játék a kastélyban és az operettműfaj konvenciói

A Molnár-szakirodalom az ún. jólmegcsinált dramaturgia hatásának bővületében csak referenciális háttérként, cselekménymotívumként tekint Turai, Gál és Ádám operettszerzői mivoltára, ha egyáltalán kezd vele valamit. S ugyanígy értelmetlenül viszi tovább Annie primadonnaként való megjelölését a Játék a kastélyban szövegében. Vagyis fel se merül, hogy az operettműfaj mint konvenciókból szerveződő kód (Genette) a kompozíció szintjén is szerepet játszhat a mű dramaturgiájának alakulásában.

Az előadás azt kíséri meg végiggondolni, hogyan értelmezhetők a mű alakjai a hagyományos operettszerepkörök újraírásaként (pl. primadonna, szubrett, bonviván), és hogy a betétdarab dramaturgiai áldázatai hogyan hozhatók kapcsolatba az operetthagyománnyal.

Értelemszerűen tehát az olvasat középpontjában Turai, Ádám, Almády és Annie figurája áll majd. Könnyen adódnék első látásra a cselekmény ismeretében a Játék a kastélyban egészét operettparódiának tekinteni. Ha viszont jelentőségének megfelelően vesszük figyelembe azt a hatáseggyüttest, amelyet Volker Klotz az operett ironikus rétegének nevez – vagyis, hogy a műfaj folyamatosan provokál önmaga kinevetésére, és ezáltal önreflexiós felületet nyit meg önmagán belül – akkor Molnár poétikája ennek nem annyira leértékelő kigúnyolását, hanem nagy távlatú többszörözését látszik megvalósítani. Az ál-Sardou-mű mint az operett- és a kabarétradíció sajátos keveréke ezen keresztül elvezethet az (ön)ironia figyelemvezető szerepének sajátos újragondolásához. A műfajötvözés e módja ugyanis ezt az önironiát kapcsolóközeggé engedi látnunk a műben megidézett tradíciók között. Ez pedig talán közelebb vihet annak megértéséhez is, miként képes a Játék a kastélyban belülről elemző módon láttatni azt a színházi közeget, amely létrehozta, és sikerét determinálta.

9:30-10:00

Varga Nóra (KRE)

Arcok vagy álarcok

Előadásomban egy, a színházművészetben belül is periferikus műfajjal, a bábszínházzal foglalkozom. Az általam vizsgált 60-as, 70-es évekbeli zenés bábelőadásokban az addigi bábhagyománnyal ellentétben nemcsak, hogy háttérbe szorul a szöveg szerepe, de a szó lehmanni értelemben vett deszakralizációja is megtörténik a színpadon. Ez egyrészt a befogadói jelentésképzés elbizonytalanodását vonja maga után, másrészt pedig elősegíti, hogy a politikailag nem kívánatos tartalmak könnyebben átgússanak a cenzúrán. Ahogyan azt Szilágyi Dezső A bábjáték műfaji sajátosságai c. tanulmányában írja „E bábjátékfajta nem énekeseket, vagy táncosokat állít színpadra marionettek formájában; nem drámai akciók érzelmi alátámasztásaként használja a zenét – hanem zenei műveket fordít teljes egészében dramatikus látványossággá a maga új eszközeivel. Nem az interpretáló színészt akarja bábbal ábrázolni, hanem képiséggé transzponálja a zenei mű témáját, hangulatát, belső szerkezetét, építkező eszközeit, és – ha van pl. opera, balett esetében – drámai cselekményét, alakjait.”

Az 1960-as években az Állami Bábszínház Szilágyi Dezső vezetésével létrehozott egy főként felnőtteknek és fiataloknak játszó, izgalmas szellemi műhelyt, a Kísérleti Stúdiót, amelynek tagjai a bábszínház néhány színésze, a Bábszínészképző Tanfolyam diákjai, a színház néhány rendezője és díszlet-, jelmeztervezői (a kor jeles képzőművészei) voltak. Mivel a kultúrpolitika a báb műfaját a gyerekek művészetének tartotta, valamint viszonylag kevés nyilvánosságot kapott, ezért stúdiószínpadon olyan bábelőadások születhettek meg, amelyekben Samuel Beckett, Sławomir Mrożek, Schaár Erzsébet, Ligeti György műveit dolgozták fel. A Kísérleti Stúdió innovatív bábtechnikákat alkalmazott, amelyek bábesztétikailag nem az orosz, Szergej Oroszov-féle, sokkal inkább a közép-kelet-európai, vagy francia játékhagyományba illeszkedtek. Az Arcok és álarcokat 1976. március 5-én mutatták be, négy „zenei groteszket” foglalt magában; Igor Sztavinszkij A katona története, Ligeti György és Szilágyi Dezső Aventures, Maurice Ravel La Valse és Szergej Prokofjev Klasszikus szimfónia c. művét. A Bartók- és Sztavinszkij-művek populáris és nagyszínpadon előadott bábelőadásai után az Állami Bábszínház ismét zenés produkciókat készített. Előadásomban az Arcok és álarcokat vizsgálom a multimedialitás szempontjából, olyan kérdésekre keresvén a választ, mint hogy hogyan használták a vizuális és akusztikus elemeket az általam elemzett előadások, a szövegközpontú befogadás elbizonytalanításának háttérében milyen esztétikai megfontolások állnak, ez hogyan illeszkedik a bábhagyományba, vagy hogy miben rejlik ezen előadások nemzetközi sikere.

10:00-10:30

Tóth Károly (ELTE BTK)

A kanonikus értelmezés mint hiány

„Sem maga a helyszín, sem az ott történő események, sem az események szereplői nem köthetők a BKV-hoz, mert univerzális gondolatokat tükröznek.”

Antal Nimród 2003-as *Kontroll* c. filmje a maga utalásokból és jelzésekből felépülő vázaltszerű cselekményével minden valószínűség szerint a kanonikus értelmezésnek való ellenállás legmarkánsabb példája a rendszerváltás utáni filmművészetben. Az előadás keretében ennek a sajátosságnak a miértjére kívánok választ adni különböző, a köztudatban számon tartott értelmezések stratégiáinak ismertetésével, különös tekintettel azok korlátaira.

A vígjátékként, filmszatíráként és horrorisztikus művészfilmként egyidejűleg meghatározott műalkotás a megértési kontextus változásával új és új formát öltött a megszületése óta eltelt tizenhárom év során. A mesemotívumokban és a realizisztikus elemekben bővelkedő film minden egyes megközelítésével más-más mennyiségű és mélységű új értelem teremtődött, ám ezek egyike sem volt képes arra, hogy a kanonikus értelmezés nimbuszát a hazai köztudatban vagy a különböző művészeti vagy tudományos fórumokon egymaga elnyerje. Ennek a furcsa és nem mindennapi helyzetnek az analízisére vállalkozik az előadás.

A közös értelmezés keretében a releváns értelmezések sikerét és kisiklásait ismertetve a pszichologizáló megközelítésektől az egyes értelmezések során érvényesülő komparatív tendenciákon keresztül a narratológiáig húzódó skála eredményeit kívánom hasznosítani, lokalizálva így az analóg módon több értelmezésben is kimutatható „fehér foltokat”. Ezek felvázolásának és összehasonlításának eredményeképpen kívánok rámutatni a fentebb ismertetett sajátos helyzetre a hallgatóság közreműködésével.

Előadásom elsősorban egy egyedülálló helyzet problémájának tematizálásával kíván hozzájárulni a kanonizáció és a közösségi értelmezés kérdésköréhez.

IRODALOMELMÉLET SEKCIÓ

Szekcióvezető: Scheibner Tamás

(„B” szekció, szombat 10:45-11:45)

10:45-11:15

Finta Mária Anna (ELTE BTK, Szent Ignác Jezsuita Szakkollégium)

Történetiség a középkori lovagregényekben

A lovagregény az európai irodalom közismert (bár a modern irodalomban eredeti formájában már kevésbé alkalmazott) műfaja. Kialakulása – ma ismert formájában – a XI-XII. századra tehető: az első, arturiánus lovagregényként számontartott művek szerzője az 1100-as évek második felében alkotó, francia Chrétien de Troyes volt. Előadásomban egy XIII. és egy XV. századi (tehát egy korai és egy késői) lovagregényen, Robert de Boron Merlinjén és Antoine de la Salle Jehan de Saintré lovag története című művén keresztül mutatom be, hogyan alakult a lovagregény műfaja két évszázadon keresztül, hogyan változott a műfaj megítélése, milyen műfaji sajátosságok maradtak meg, cserélődtek le vagy éledtek újjá. Különösképpen azt vizsgálom, azonosítható-e a két regény bármelyik szereplője valamilyen történelmi személlyel, és ha igen, hogyan segíti-ez elő a szöveg jobb megértését. A lovagregényekben ugyanis igen gyakori, hogy a fiktív szereplők mellett (általában mellékszereplőként) egy-egy történelmi alak is felbukkan. Nem feltétlenül kell magától értőden azonosítható személyekre gondolnunk: a szerzők sokszor csak párhuzamot vontak egy-egy fiktív, illetve történelmi alak között. Ennek több oka lehetséges. Egyfelől a középkori irodalomban általános jelenségnek számított a folyamatos utalás korábbi irodalmi alkotásokra, és ennek kézenfekvő módja volt, ha egy-egy szereplő feltűnően hasonlított például Péter apostolra vagy Agamemnónra. Másrészt a lovagregényekben a történetiség mindig is kiemelkedően fontos szerepet játszott, hiszen a lovagregény szervesen kapcsolódik az antik mondakörökből és történelmi eposzokból létrejött chanson de geste műfajához. Ráadásul a történelmi alakok szerepeltetése nagyobb hitelességet is kölcsönzött a műnek. Robert de Boron és Antoine de la Salle azonban teljesen másképpen ábrázolja a történelmi szereplőket; ezekre a különbségekre és ezek lehetséges okaira szeretnék leginkább rámutatni.

11:15-11:45

Ternovác Dániel (Újvidéki Egyetem, SZTE, Márton Áron Szakkollégium)

Vizuális narratívák és intermediális alakzatok a kortárs magyar traumaregényben

Az előadás a traumatikus léttapasztalat prózai elbeszélhetőségével foglalkozik. Az események láncolatát történetté formáló narrátor által felhasznált intermediális utalások és vizuális alakzatok narratív funkcionalitása kerül kimutatásra. Hipotézisem szerint a prózai szöveg jelentéskalkulációjában, az olvasó megértésében, illetve az áldozatiság pozícióján lokalizálható szubjektum valóságmegismerésében mozzanatokként funkcionálnak az olyan jelenségek, mint a fényképek önreflexív, az identitásban, az időbeli dimenziókban, valamint a reális és a szimulatív terek között betöltött szerepe, a leírás funkciója a diegetikus kifejlődésben, a filmes referenciák hatásmechanizmusa, az ekphraszisz jelenléte, a megidézett képzőművészeti alkotás által létrehozott narratív keret és az adott történelmi időszakok és események emblematisztikus jelképévé váló tárgyi és képi elemek (mint például a címerek, vagy a portrék a falon). A történet jelen ideje és múltja (illetve egyes esetekben kihelyezett/fiktív színtere) közötti dimenzió közvetítő funkcióját betöltő, az emlékezés szintjén reprezentálódó vizuális, auditív, illetve egyéb szenzuális formák megközelítése vezethet el leginkább a szerző által leírni szándékozott immanens tartalmak, az átélt, de racionálisan fel nem fogott traumatikus eseménysorok és a szubjektum által társadalmi-kulturális téren betöltött pozíció narratívájához és megértéséhez.

Az irodalmi szövegben megképződő vizuális alakzatok és az intermediális utalások irodalomelméleti, narratológiai diskurzusában tárgyalom a kiválasztott kortárs magyar traumaregényeket, amelyek nyersanyagát meghatározó élmények elsősorban a Holocaust, az 1956-os forradalom illetőleg a Kádár-korszak ideológiai rendje által okozott törésvonalak. A sor kiegészíthető a határon túlra eső Magyarország által átélt megrázó eseményekkel, mint a délszláv háborúval, vagy a romániai diktatúrával. A kijelölt regényvonulatba sorolható reprezentáns szövegek elemzésével szeretnék egy átfogó tendenciát meghatározni a kortárs magyar regényben. Vizuális kultúraelméleti, irodalomelméleti, narratológiai, valamint az egyéb társművészetekkel, határműfajokkal és az esztétikai medialitással foglalkozó tanulmányok meglátásaira támaszkodom.

TUDÓSTANÁR-KÉPZÉS A COLLEGIUMBAN SZEKCIÓ

Szekcióvezető: Sánta Ferencné Gedeon Mária

(„B” szekció, szombat 14:15-15:15)

14:15-14:45

Dezsényi Balázs (ELTE BTK, Eötvös József Collegium)

Vitázva tanulni: Hogyan segíti a versenyszerű vitázás az angol nyelvtanulást

"Hogyan taníthatunk a leghatékonyabban idegen nyelveket? A kérdés már az ókori klasszikus nyelvek oktatóit is foglalkoztatta, mára pedig számos különféle válasz született a kérdésre. Korántsem mondható azonban, hogy a különféle megközelítések tanácstalanul hagynák a tudatos nyelvoktatót: ellenkezőleg, az új kutatások a folyamatos fejlődésre adnak lehetőséget. Előadásomban a kortárs megközelítésekre fókuszálva egy hazánkban kevésbé elterjedt, ám bizonyítottan sokoldalú és sikerrel alkalmazott foglalkozásról adok rövid áttekintést. Arra kívánok választ és példákat nyújtani, hogy miként is segítheti a nyelvtanítást a disputa, azaz a versenyszerű vitázás.

A vitázás interaktív, célnyelvorientált és improvizatív jellege csak nemrég került a nyelvtanítási elméletek fókuszába. Noha az ókor és a középkor nyelvoktatói mind a formális elemzésre, mind az aktív nyelvhasználatra fektettek hangsúlyt, a XIX. és XX. századra legelőször az ún. "nyelvtan-fordító" nyelvtanítási módszer vált különösen elterjedtté. Ezt később fokozatosan felváltották az olyan irányzatok, amelyek a nyelvre megfelelő nyelvi környezetben megtanult készségként, esetleg elsajátítható szokásként tekintettek. Mára a kommunikatív nyelvtanítási szemlélet vált széleskörben népszerűvé. Ennek értelmében a nyelvtanítás célja a valós idegennyelvi kommunikációra való felkészítés, amelynek része a szigorúan vett nyelvi tudás mellett a kommunikatív kompetenciák, a társas funkciók és az integrált készségek átadása.

A disputa kiváló lehetőségeket nyújt ezen célkitűzések elérésére. Egy-egy versenyszerű vita alkalmával két csapat vitat meg egy aktuális közéleti, elméleti vagy akár személyes kérdést, egymással ellenkező oldalról. A támogató és az ellenző oldal feladata egy semleges bíró meggyőzése, amihez az anyaggyűjtéstől a csapatban történő felkészülésen át a vitában megejtett felszólalásokig és kérdésekig a diákok a nyelvhasználat számos különböző, írásos és szóbeli oldalában vesznek részt. Az előadás során felvázolom, mindez hogyan lehet sikeres nyelvoktatási módszerek része a mai nyelvoktatási kutatások eredményeinek fényében, továbbá példákat is bemutatok a hatékony osztálytermi alkalmazásra.

14:45-15:15

Balga Nóra (ELTE BTK, Eötvös József Collegium)

A magyar nyelv és kultúra integrált oktatása

Az oktatásban az elmúlt tíz évben egyre többet foglalkoztak a magyar nyelv és irodalom integrált oktatásának lehetőségeivel. Az elmúlt negyven év magyar nyelv- és irodalomtanítási stratégiáiban az oktatás struktúrája ingadozott a hagyományos cambridge-i, a londoni és a teljes integrációt bevezető stratégiák között. A kilencvenes években áttörő újjáításnak számított a problémacentrikus irodalomtanítási modell, amely azonban a szövegértelmezést és az olvasás tanítást állította a középpontba, háttérbe szorítva az irodalomoktatáson belül az egyéb, grammatika centrikus anyanyelvi ismereteket. A kétezres évektől bevezetett kerettantervi újjátásoknak köszönhetően az ötödik és hatodik osztályban a magyar nyelvtan és az irodalmat nem kezelte külön a tanterv, de valódi integráció még itt sem valósult meg. A kerettantervet érintő viták, azonban más irányt vettek. Szabad-e irodalomtörténetet tanítani a 13-14 éves korosztálynak, helyes lépés volt-e kilencedikben a retorikát külön tantárgyként bevezetni, stb. Az integrált anyanyelvi és irodalmi oktatással foglalkozó viták háttérbe szorultak, a két tantárgy egyre inkább elszigetelődött. Kutatásom során az elmúlt 16 év magyar nyelvtan- és irodalomoktatási stratégiáit vizsgáltam meg, a legújabb, 2015-ös kerettantervi változtatásokat is figyelembe véve. Előadásom során egy szűkebb korszakon keresztül próbálok olyan megoldási stratégiát keresni, amely során lehetőség nyílik nem csak a magyar nyelvtan és irodalom integrált oktatására, hanem ezen tantárgyakon keresztül a kultúra olyan szélesebb körű oktatására, amely magába foglalja a magyar nyelvhasználat, az európai irodalom és európai kultúra oktatását.

MODERN NYELVEK IRODALMA SZEKCIÓ

OLASZ ALSZEKCIÓ

Szekcióvezető: Ludmann Ágnes

(„B” szekció, szombat 15:30-16:00)

15:30-16:00

Szemere Ditta (ELTE BTK, Eötvös József Collegium)

A középkori umbriai kódexmásolás folyamata a Libro di vita két példánya alapján

Az előadás témája egy késő középkori olasz kódex bemutatása, mely jelenleg az Egyesült Államokban, a St. Bonaventura University könyvtárában található. A vizsgált kódex (Holy Name 71) 1940-ben került a könyvtárba, és ezidáig nem azonosították az eredetét és a könyvtárba jutás körülményeit. Feltételezhető viszont, hogy azonos Gabriele da Perugia Libro di vita című kéziratának a 20. század elején elveszett folignói példányával, melynek egyetlen, a perugiai könyvtárban megőrzött másolata ismert (BAP 1074 és 993). Előadásom célja bemutatni a Holy Name 71 kódexet, és az elveszett folignói kódex leírása alapján, valamint a perugiai szövegre alapozva azonosítani az eredetét. Bemutatom a kódexek bevezetőjének átírását, ezek összehasonlítását, és kitérek az eltérésekre és az esetleges, a másoló által betoldott magyarázó szövegekre. Ismertetem a két kódex megírásának illetve lemásolásának körülményeit, időpontját, a kódexek másolásának sorrendjét, a helyszínét, a másoló apácák személyét és korábbi másolási munkáikat, és legfőképpen a szerző, frate Gabriele da Perugia munkásságát. A kéziratok lemásolása kapcsán bemutatom az umbriai klarissza kolostorok obszerváns mozgalmát a 15. században és az ennek következtében kialakuló, a korszakban kiemelkedő másolói és kulturális tevékenységüket. Ennek kapcsán fontos kihangsúlyozni a folignói és a perugiai kolostor közötti kapcsolatot, és a klarissza nővérek viszonyát a ferences barátokkal. A két kódex szövegének filológiai elemzésén túl megemlítem a tartalmi elemeket is, illetve a korabeli népszerű olasz ferences szövegek megjelenését a kéziratban – Meditationes Vitae Christi és Arbor Vitae – és hatásukat a szerző munkásságára. Fő forrásként a monteluce-i klarissza apácák Memoriale című naplóját használom fel, ezen kívül kiegészíteném a G. Perini által írott elemzést a két kódexről a Holy Name 71 elemzéséből kapott új információkkal. Előadásom előremutató jellegű, mivel egyik kézirat sincs jelen pillanatban digitalizálva és kiterjed összehasonlító kutatások sem vizsgálták a két kódexet. Bemutatómmal a Holy Name 71 kódex előkerülésére és a lehetséges feltárandó kérdésekre szeretném felhívni a figyelmet.

MODERN NYELVEK IRODALMA SZEKCIÓ

ANGLISZTIKA ALSZEKCIÓ

Szekcióvezető: Dr. Gárdos Bálint

(„B” szekció, szombat 16:10-17:10)

16:10-16:40

Seager-Smith Dániel Michael (ELTE BTK)

Babits Mihály angol nyelvű recepciója

Babits Mihály a XX. századi magyar irodalom kiemelkedő alakja, és így nemzetközi recepciója nem csak a saját irodalmi, elméleti és szerkesztői munkásságának képét befolyásolhatja, hanem hatással lehet a magyar klasszikus modernség egészének megítélésére is. Előadásom három kérdést igyekszik megvizsgálni: (1) Milyen esztétikai, politikai, társadalmi szempontok befolyásolják Babits angolszász megítélését? (2) A felkutatott anyagokból kirajzolódik-e egy (valamilyen szempontból) egységes angolszász Babits kép? (3) Reflektálnak-e ezek a szövegek Babits angolszász kulturális érdeklődésére?

Sajnálatos módon a magyar szerzőkkel foglalkozó angolszász irodalom korlátozott, ebből fakadóan az emigrált magyarok írásai mellett az angol recepciónak elemeit képezik a Magyarországon született angol nyelvű irodalomtörténeti munkák is. Ennek ellenére, egy ilyen áttekintés természetéből fakadóan nem lehet átfogó igényű. Ugyanis az angol recepció fennmaradt elemeit felkutatni, megismerni és feldolgozni olyan munka, amely több évet, és számtalan külföldi kutatóútát követelne meg. A hozzáférhető anyag mégis elegendőnek látszik arra, hogy a felvázolt alapvető kérdéseket megválaszolja. Kutatásom szakirodalmi alapját két fő kategóriába lehet sorolni: Magyarországon született angol nyelvű munkák és angolszász nyelvterületen született (gyakran magyar szerzők által írt) munkák. Az első kérdés vizsgálatának alapját a két kategória összehasonlítása jelenti. Más elvárásokkal közelítették meg Babits munkásságát a 1980-as évek Magyarországon, mint ugyanekkor az Egyesült Államokban. A második és harmadik kérdést az ismertetések és elemzések tartalmi vizsgálata nyomán igyekszem megválaszolni, hangsúlyt fektetve azokra az esztétikai jellemzőkre és külföldi szerzőkre, amelyeket az angolszász szakirodalom kiemelt Babits munkásságával kapcsolatban.

Nem mellékes kérdése, a Babits-kutatásnak, hogy egy olyan életmű, amely nem csak a magyar, hanem az egész európai kultúrában mélyen gyökerezik, milyen fényben jelenik meg külföldön. Babits munkássága sosem volt értelmezhető a görög-római, középkori, európai vagy az angolszász irodalom kontextusa nélkül. Éppen ezért Babits megítélése az angolszász országokban érdekes kérdése a Babits recepciótörténetnek.

16:40-17:10

Szabó Éva (Debreceni Egyetem, Hatvani István Szakkollégium)

„Semmi közünk nincs már egymáshoz.” – Test és szellem Ali Smith Hotel Világ című regényében

Ali Smith, kortárs skót író narratívái nagyrészt különféle határterületeket feszegetnek. Művei átmenetiek mind formájukat, mind témaválasztásukat illetően: rendszerint egy idegen alakját vizsgálják, úgy, mint tényleges szellemeket, kísérteteket vagy marginalizált embereket. A Hotel Világ sem kivétel, a regény egy ősidők óta kedvelt és számos alkalommal feldolgozott témát frissít fel, a test és szellem kettőssét. Annak ellenére, hogy ezt a komoly kérdéskört boncolgatja, rendkívüli nyelvi játékoság és szellemesség lengi be a regényt, ahol a sajátosság miliőben minden szó különleges rezgéssel ruházódik fel. A szöveg a liminalitás szimbolikus képeivel telítődik: a benn és a kinn találkozási pontjai jelennek meg, mosódnak el és erősödnek fel újra.

Tanulmányom középpontjában a regény két szellemszerű karaktere áll. Értelmezésem szerint kettejük közé párhuzam állítható, hiszen Sara szelleme, a „Glóbusz Hotel” egykori szobalányának kiszakadt lelke és Else, a hajléktalan nő egymás abjekt hasonmásaiként olvashatók a tér és a testi létezés szempontjaiból. Else, ahogyan a neve is mutatja, nincs a fókuszban, de mindig épp kellő távolságban húzódik meg, hogy jelenléte érzékelhető legyen. Köztes állapotot testesít meg azzal, hogy a társadalmon belül és kívül is van, ugyanúgy, mint Sara szelleme, aki a testi önmagától különvált. Mindketten csak kóborolnak, és nem találnak helyet a letelepedésre. Else megtestesíti Julia Kristeva „abjekt” koncepcióját, mivel kinn van, az utcán, ahol senkinek sem legitim tartózkodnia tartósan. Ő a kinn, a marginális pozícióját foglalja el, miközben ez nem egy élhető, permanens lehetőség, a kinn csak az átjárásra van fenntartva.

A „Glóbusz Hotel” és az előtte lévő utca pont ilyen liminális szerepet tölt be, melyben csak átmeneti létezésben lévő karakterek fordulhatnak meg, ilyenek Else és a szellem. Mind a kettő abjekt, „megzavarják a rendszert, a rendet” mivel nincs éles határvonalakkal körbevett otthonuk. A tény maga, hogy jelen vannak, felfedi a vakfoltjait annak a rendszernek, amelyben léteznek, de melyből eltávolítani igyekeznek őket. Az oldalak közötti választóvonalakon részként képződnek meg, Sara az élők és holtak közötti vonalon, míg Else emellett a központ és a periféria mezsgyéjén is. A két karakter otthonatlan és látszólagosan rejtett mivolta összekapcsolja őket, mert hézagot jelentenek a fizikalitás és a városi tér struktúrájában.

MODERN NYELVEK IRODALMA SZEKCIÓ

SKANDINAVISZTIKA ALSZEKCIÓ

Szekcióvezető: Zsámbékiné Dr Domsa Zsófia

(„B” szekció, szombat 17:20-18:20)

17:20-17:50

Medve Márton (ELTE BTK)

Vitálromantika a századforduló norvég irodalmában

A norvég századvég irodalmáról alkotott kép az utóbbi évtizedekben átalakulni látszik: a korszak művészetének „újraterképezése” nyomán egyre elterjedtebbé vált az 1890-es években született szépirodalmi művek a vitálromantika (vitalromantik) stílusirányzatához sorolása, a megjelölést kiterjesztve a kor egyes képzőművészeti alkotásaira is. Az előadás célja felvázolni a tárgyban végzett kutatásaim eddigi eredményét Asbjørn Aarseth, Eirik Vassanden, valamint Marte Øgar Rastad munkái alapján, mindezt Henrik Ibsen: *Ha mi, holtak, feltámadunk* (1899) című kései darabjának rövid olvasatával szemléltetve.

Aarseth A skandináv vitálromantika és annak németországi eredete (*Den nordiske vitalromantikken og dens kilder i Tyskland*) című esszéje szerint az 1890-es évek kezdetére tehető irodalomesztétikai változás – amely többek között magába foglalta a realista-naturalista iskolával való szakítást – valójában az egész századot mélyen meghatározó romantika újabb alakváltozatának tekinthető. A vitálromantika művészetében az egyén alá van rendelve az „Életnek”, amely hatalmasabb és kifürkészhetetlenebb annál, minthogy az emberi racionalitás képes lenne felfogni. Olyan alkotások említhetők ezzel összefüggésben, mint Ibsen kései drámái, Knut Hamsun prózája, vagy Edvard Munch festményei.

A vitálromantika egyik fő szellemi ihletforrását Aarseth Friedrich Nietzsche filozófiájában jelöli meg. Ahhoz, hogy Nietzsche gondolatai elterjedt, sőt, divattá váljanak Skandinávia intellektuális köreiben, nagyban hozzájárult Georg Brandes dán kritikus és irodalmár közvetítő szerepe. A német filozófusról 1888-ban Koppenhágában tartott előadásai egy évvel később írásban is megjelentek, így Dániától északabbra is eljuthatott Nietzsche gondolatvilága.

Az idős Ibsen drámai epilógusának tartott *Ha mi, holtak, feltámadunk* a művészet és az élet konfliktusát viszi színre. Az értelmezés során segítségül hívom Nietzsche A tragédia születése című munkáját, különösen az apollóira és a dionüszoszira vonatkozó aspektusait, megvizsgálva azt, hogyan jelennek meg ezek az erők a drámában, különösen Rubek és Ulfheim ellentétes struktúrára épülő szerepeiben. Ulfheim alakja ugyanakkor azért is lehet érdekes a vitálromantika stílusjegyeit vizsgálva, mert felidézi az antik mitológikus hagyományból ismert faun alakját is, amely fontos jelentéssel bírt a századforduló művészetében.

17:50-18:20

Csúr Gábor Attila (ELTE BTK, Eötvös József Collegium)

A kortárs skandináv történelmi regény

A kulturális és intézményi szempontból is viszonylag egységesnek mondható Skandináviát sem kerülhették el az utóbbi évtizedek globális irodalmi tendenciái, ahol a történelmi regény szerzői, olvasói és irodalomelméleti újraértelmezése kulcsfontosságú szerepet játszik mind a mai napig. Megkülönböztetett státusza és a 2000-es évektől tapasztalható reneszánsza egyaránt a terület behatóbb vizsgálatára ösztönözték az előadót. Számos gondolkodó kísérelte meg leírni a műfaj legfőbb sajátosságait (Lukács 1955, Aust 1994, Geppert 2009), posztmodern továbbélését pedig nem csak az elméleti érdeklődés, hanem peritextuális körülmények (megjelenésük, megítélésük az irodalmi nyilvánosságban) is éppúgy biztosítják. Anna Lise Marstrand-Jørgensen Hildegard című kétkötetes regénye (Dánia: 2009-2010, Magyarország: 2015-2016) az ismert középkori szerzetesnő életét dolgozza fel újszerű értelemben, A Végtelen-fjord prófétáiban Kim Leine (Dánia: 2012, Magyarország: 2014) egy részben fiktív, felvilágosodás korabeli norvég lutheránus lelkész grönlandi missziójának történetét örökíti meg. Karl Ove Knausgård *En tid for alt* (Norvégia: 2004) című grandiózus elbeszélése egy soha nem élt, 16. századi olasz „angyalkutató” felfedezéseit rögzíti ecoi mintára, miközben hosszú lélegzetvételű, ószövegségi parafrázisok szakítják meg a kerettörténetet. Kjell Westö *Délibábja* (Finnország/Svédország: 2013, Magyarország: 2015) az 1938-as év Helsinkijét eleveníti meg, ahol a a valóságghú ábrázolás elengedhetetlen kulisszáit a történelmi szempontból szinte jelentéktelen átlagemberek hétköznapijai teremtik meg, miközben a két főszereplő gondolatain evezve az 1918-as finn polgárháború és a két világégés közötti időszak társadalmi és politikai látképe is az olvasó szeme elé tárul. Ez a négy terjedelmes regény a műfaj további mai képviselőivel együtt tárgyal újra olyan filozófiai és irodalmi alapfogalmakat, mint történelmi igazság, történelmi pontosság vagy karakterformálás. A kutatás célja, hogy a regényíró történelemértelmezői szerepén keresztül megvilágítsa, miként „olvassa felfelé” a szerző több ezer év írott emlékeit annak érdekében, hogy a történelmi diskurzusból a historiografikus metafikció (Hutcheon 1989) tartományába helyezze elbeszélését. Az előadó megpróbálja ugyanakkor elkülöníteni az esetleges közös jellemzőket, kijelölni a szerzők pozícióját a skandináv irodalomtörténet jelenkorában, ezzel mintegy regionális jelentőségű kiegészítést fűzve a műfaj történet fejezeteihez.

MODERN NYELVEK IRODALMA SZEKCIÓ

SZLAVISZTIKA ALSZEKCIÓ

Szekcióvezető: Kroó Katalin

(„B” szekció, szombat 18:30-19:30)

18:30-19:00

Tóthpál Sarolta Krisztina (ELTE BTK)

A saját–idegen megjelenési formái Puskin „A kapitány lánya” című művében

Kutatásomban Puskin: A kapitány lánya című művében a saját–idegen (свое–чужое) motívumának megjelenési formáit vizsgálom Pugacsov és Grinyov kapcsolatára fókuszálva. A saját–idegen motívumán a saját–idegen világ egymással való szembeállítását értem. A saját–idegen világ szembeállításáról beszélhetünk térbeli értelemben, azaz, hogy a hős a térben átmegy a saját teréből egy idegen térbe (pl. a szereplő idegen helyre látogat.), illetve ez a motívum két szereplő lelki világának szembeállítását is magába foglalja (pl. jelen esetben: a házigazda hogyan viszonyul a vendéghez, saját világának részévé tudja-e tenni vagy nem.). A saját–idegen világ különbsége egy szereplőn belül is megfigyelhető (pl. a főhős felnőtté válásának folyamata.).

Pugacsov és Grinyov milyen kapcsolatban állnak egymással? Ellenségek vagy barátok? A saját és idegen világot út köti össze, amit a hősnek be kell járnia, hogy eljusson az idegen világba. Az út szerepét a műben előforduló folklorisztikus elemek alapján vizsgálom meg. A kérdés az, hogy a hős miként viszonyul az idegen világhoz, és mi vezeti őt előre az út során, mi által váltja ki az idegen világ elismerését. Ez a mű esetében nem más, mint Grinyov becsülete és tisztessége. A „гость” (vendég) szónak lényeges az etimológiája a saját–idegen kapcsolat megértéséhez. A régi orosz nyelvben az alábbi jelentései voltak: чужестранец (idegen, külföldi), приезжий купец (idegen kereskedő). A latin „hostis, hostis m” szónak az egyik jelentése idegen, a másik ellenség. Ezek alapján felmerül a kérdés, hogy ki a vendég vagy ellenség a műben. Akit ellenségnek gondolunk, valóban ellenség? Milyen kapcsolatban van Pugacsov Grinyovval és miben segítik egymást? Ezekre a kérdésekre próbálok meg választ találni dolgozatomban.

19:00-19:30

Holdosi Vivien (ELTE BTK, Eötvös József Collegium)

Városok és történetek – Scsedrin és Platonov iróniája

Az Andrej Platonov kisprózájával foglalkozó irodalomkutatók közt folyamatos vita tárgyát képezi a kérdés, miszerint Platonov hangvételét szatirikusnak vagy patetikusnak kell-e értelmeznünk. Az előbbi interpretáció kapcsán így ír a szakirodalom: „A kritika egy direkter, fél évszázadnyival korábbi szatírához szokott. Platonov Scsedrinen nevelkedett ugyan, szatirikus látása mégis bonyolultabb, a tradicionális epikus szatíránál összetettebb, több jelentésű, ugyanakkor humorosabb és a kritikai éle is világosabb.” Király Gyula idézett írásában azt is megjegyzi, hogy Platonov Gradov városa című „szatirikus hangvételű” elbeszélése – már csupán címét tekintve is – egyértelmű utalás Szaltikov-Scsedrin Egy város története című művére. Alapszakos diplomamunkámban az Egy város története és a Gradov városa összehasonlító elemzésére vállalkozom. Mindezt egy olyan kategória aspektusából viszem végig, amelyet mindkét alkotó mesterien használt említett művének megírásakor: ez az irónia.

Két okból jutottam arra a döntésre, hogy a művek összehasonlításakor kifejezetten ezt a jelenséget járom körül. Egyrészt lenyűgözött az, ahogy a két írásban munkáló irónia tisztán látásra, éleslátásra ösztönöz. Ennek az olvasói élménynek a nyitjához szerettem volna közelebb kerülni elemzéssel, ennek a végső hatásnak a folyamatait szerettem volna görcső alá venni.

Másrészt meglepett, hogy mennyire aktuális a két mű témája, holott az Egy város és a Gradov is elsősorban a korabeli orosz társadalom groteszk karikatúrájaként szerepel a köztudatban, vagy legalább is elengedhetetlen az orosz történelmi vonatkozások erőteljes hangsúlyozása. Ezzel a szemlélettel magam is egyetértek, kétségszű, hogy csak az orosz múlt, orosz kultúra tükrében értelmezhetőek teljes egészében az alkotások. Azonban véleményem szerint a két mű értéke és időtálló volta abban is rejlik, hogy Scsedrin és Platonov valami jóval általánosabbat fogalmazott meg ennél. Az emberi léleknek olyan esszenciáját, ami történelmi korszakok, társadalmi rendszerek és országhatárok fölött áll. Olyan fonákságokat és hibákat, amelyek ma is változatlanok – csak a díszletek mások, vagy ha úgy tetszik, a városok mások. Minden mai ország minden mai állampolgára megírhatná a saját Egy városát vagy Gradovját. Fontosnak tartom e két mű olvasását, újraolvasását és elemzését, mind a történelmi múlt alaposabb megismerése, mind a múltbéli és a

mai társadalmi történések összevetése, mind az esszenciális üzenet befogadása miatt. Hiszen, ha a fonákosságok és hibák változatlanok, változatlan a tisztán látás igénye is.

FÖLDRAJZ – FÖLDTUDOMÁNY SZEKCIÓ

FÖLDRAJZ ALSZEKCIÓ

Szekcióvezető: Berki Márton

(„A” szekció, szombat 18:00-19:00)

18:00-18:20

Stodola Bálint (ELTE TTK, Eötvös József Collegium)

Földrajz a Horthy-korszak közoktatásában

Az első világháború veresége Magyarország számára egy megalázó békekötést hozott 1920-ban, mely sokkolta a nemzetet: Hazánk elvesztette területe és népessége jelentős részét. Ebben az időben megnőtt a földrajzoktatás és maga a tárgy stratégiai szerepe. Egy új kiművelt tudósrétegre volt szükség, akik felkészülhetnek Trianon esetleges felülvizsgálatára, jól ismerik a Kárpát-medence és környezetének földrajzi sajátosságait, jól tudnak érvelni. De a rendszer gondolt azokra is, akik nem földrajzi vonalon tanulnak tovább (vagy egyáltalán nem tanulnak tovább). Ugyanis a közoktatás jól tudja alakítani a nép közgondolkodását. Az akkori tudományos fősodor elméleti alapját a (földrajzi) determinizmus adja: A földrajzi környezet határozza meg, milyen természet- és társadalomföldrajzi folyamatok mehetnek végbe a vizsgált területen. Néhány szót kell ejteni még a korabeli közoktatásról is: Akkoriban 4 év elemi iskola után a diákok gimnáziumba, polgári iskolába mehettek, vagy maradhattak még két évig az elemi iskolában. A rendszer elmélyítette a társadalmi szakadékokat, de bizonyos "összetartó erő" volt a trianoni igazságtalanság felülvizsgálatának reménye. Itt kapott szerepet a földrajz: A gyermekek elméjébe azt sulykolták, hogy "Csonka Magyarország nem ország, Nagymagyarország Mennyország", illetve ha a "Magyarország" szót hallják, szemük előtt ne a trianoni ország, hanem "Nagymagyarország" térképe lebegjen, az szerepelt összehasonlító arányként különböző iskolai falitérképeken. A trianoni döntés létjogosultságának determinista kétségbevonását is a diákok fejébe vették, különösen egyes megosztott és elvesztett terület egységei órai tárgyalásakor. Illetve: A Kárpát-medence egy földrajzi egységet alkot, megvan a maximális terhelhetősége, bizonyos termékek kiválóan termelhetőek, van egy ideális településszerkezete, népességszerkezete és a trianoni döntés ennek az isteni harmóniának orv meggyalázása - mondták annak idején. De az 1950-es években, a szocialista érában, mindezt úgy tekintették, mint a féktelen gyűlölet, és a nacionalizmus ideológiájának gyermekekbe oltása, a determinizmus átokfutása, mely megakadályozza az alkotó embert munkája kiteljesedésében: A természet átalakításában. Szerintük a determinizmus egyúttal bebetonozza az elmélyülő társadalmi szakadékokat, megakadályozza az embereket a szabad gondolkodásban és önmegvalósításban, amiért a mindenkor közoktatás felel.

18:20-18:40

Molnár János (ELTE TTK)

Résztevő megfigyelés a földrajzban

A hétköznapiakban Budapesten gyalogosan közlekedve szinte elkerülhetetlenek az aluljárók, ahol a tér beszűkülését egy egészen sajátos és intenzív miliő követi, amely kissé eltúlozott feltételezésem szerint legalább annyira értékes és beszédes lehet egy kutató számára a városról, mint egy statisztikai évkönyv. Ennek apropóján az elmúlt másfél évben Budapest aluljáróiban végeztem résztvevő megfigyelést, vagyis a helyszínen (a terepen) személyes jelenlétem során gyűjtöttem információkat közvetlenül az ott tartózkodó emberektől az életük és pillanatnyi helyzetük vonatkozásában.

A megfigyelés elsődleges eredményei mellett, a módszer használata is tanulságokkal szolgált. Előadásomban utóbbi következtetéseket fogom középpontba állítani. Első körben megállapítottam, hogy egy olyan kvalitatív módszerhez folyamodtam, amely ritkasága ellenére a földrajztudomány számára, annak történeti perspektívájából nézve sem tekinthető idegennek. Ezt követően azonban csak sokasodtak az egyre triviálisabb kérdések, amelyek két alapvető körre különültek, egyrészt hogyan lehet az antropológiai tudás földrajzi, másrészt, hogyan lehet következtetni az ember(ek) "látványából" az egész társadalomra, ahogy az aluljárók mikro léptéke is idegenül hat a földrajzi kutatásokban. A felvetésekről és általában a megfigyelésről kiderült, hogy sokkal többet feltételeznek egyszerű praktikai szempontok figyelembevételénél. A vonatkozó szakirodalmak áttanulmányozása után

egyértelművé vált, hogy a megfigyelés használata csak sajátos episztemológiai kontextusban válhat eredményessé.

A résztvevő megfigyelés kulturális antropológiai módszereként az emberek megnyilvánulásait és viselkedését saját kultúrájukon keresztül értelmezi, amely egyben a kultúra szemiotikai felfogását is feltételezi. E kettő együttese a hetvenes-nyolcvanas években következett, kulturális fordulatként aposztrofált paradigmaváltással jelent meg a geográfiában, megteremtve annak humanisztikus változatát, amely az angolszász országokban létrejött új kulturális földrajzzal is szoros kapcsolatban áll. Az irányzat az elmúlt évtizedekben új szempontok bevonásával tovább finomodott és részben át is alakult, de lényegét tekintve, vagyis az egyén, mint aktív ágens középpontba állítása továbbra is alapvető fontosságú. A résztvevő megfigyelés olyan mikro kutatást tesz lehetővé, amely a jól bevált városrész- vagy város- esetleg regionális szintűekhez viszonyítva egészen újszerű szempontokra világíthatnak rá, tovább finomítva világról alkotott tudományos mozaikot, pótolva annak hiányzó hézagait.

18:40-19:00

Mikle György (ELTE TTK, Eötvös József Collegium)

Irányzatok a brit vidékföldrajzban

Az angolszász társadalomföldrajzon (human geography) belül több irányzat is elkülönül, amelyek eltérő megismerési módokat képviselnek. Az irányzatok elsősorban elméleti, filozófiai háttérük tekintetében különböznek egymástól, amellyel sok esetben jár együtt a kutatási módszerek különbözősége is. Nem feltétlen különülnek el az egyes irányzatok alapján a jellemző kutatási témák, ugyanazzal a jelenséggel több irányzat is foglalkozhat, sőt, gyakran éppen ugyanannak a folyamatnak az eltérő szempontú magyarázata hívja életre a különféle irányzatokat.

Ez a pluralitás, a vizsgálatok fókuszának és elméleti alapjainak sokszínűsége, a vidék kutatásában is megfigyelhető. A különféle megközelítési módok hozománya, hogy a vidékhez köthető társadalmi jelenségeket, folyamatokat több szempontból is megismerhetjük, alaposabban megérthetjük. Ugyan az angolszász tudományos mezőn belül nem különíthető el élesen a brit kutatói tevékenység, hiszen az elméleti háttér, a publikációs felületek és a kutatási projektek tekintetében is szoros nemzetközi kapcsolatok jellemzik, jelen előadás mégis elsősorban a brit vidékföldrajzra fókuszál. Miközben fontos szem előtt tartani, hogy a tárgyalt irányzatok, kutatási témák és elméletek nem elsősorban a brit vidékföldrajz sajátjai, a szigetország vidéki térségeinek helyzete, a jellemző folyamatok, valamint a fejlesztések intézményi keretei (Európai Uniók projektek) miatt is relevánsabb magyar szempontból a brit kutatók munkásságát a tengerentúlitól elkülönítve vizsgálni.

A legfontosabb irányzatok egységes szempontrendszer szerinti bemutatása, az egymáshoz fűződő kapcsolataik elemzése, illetve a különböző kutatási témák súlyának vizsgálata előadásom célja. Az irányzatok megismerését szakirodalmi elemzésen keresztül végzem, amelynek legfontosabb szempontjai az elméleti-filozófiai háttér, az irányzat létrejöttének háttere, a főbb vizsgálati kérdések, a módszertani jellemzők, valamint az irányzat kritikáinak felmérése. A brit vidékföldrajz szerkezetének, összetételének elméleti vizsgálata mellett előadásomat tudománymetriai elemzéssel is kiegészítem, amelyben a különböző vidékföldrajzi irányzatokhoz kapcsolódó, brit szerzők által írt publikációk számát és arányát vizsgálom. Emellett az Egyesült Királyságban működő, vidékföldrajzzal foglalkozó kutatóintézetek, egyetemi tanszékek, kutatócsoportok munkásságát is értékelem, vagyis a vidékföldrajz intézményi háttérének földrajzi jellemzőit elemzem.

FÖLDRAJZ – FÖLDTUDOMÁNY SZEKCIÓ

FÖLDTUDOMÁNY ALSZEKCIÓ

Szekcióvezető: Patkó Levente

(„A” szekció, szombat 19:00-20:00)

19:00-19:20

Konkoly Sándor (PTE, Szentágotthai János Szakkollégium)

A Mohácsi-sziget, mint potenciális termálvíz és szénhidrogén lelőhely

A Mohácsi-sziget északi részén alaphegységi kibúvás karbonátos rétegei érik el a felszínt. Az alluviális üledékekből előtörő szigetrög csupán az utóbbi évtizedekben került a geológia látóterébe, jelentőségét, sőt létét sokáig megkérdőjelezték. A Baracska-Duna mentén elhelyezkedő képződmény eredetileg a folyó magasártéri szintje fölé emelkedő, kb. 200.000 m² területű szirtszerű kiemelkedés lehetett, amely az elmúlt évszázadok bányászata következtében teljesen megsemmisült. A képződmény szedimentológiai és faunisztikai vizsgálata után sor kerülhetett a biosztratigráfiai zonációk korrelációjára, de a mélyszerkezeti viszonyok feltárása és a formációba sorolás pontosítása továbbra is megoldásra váró feladat. A kibúvás földtani jelentősége azonban a nyersanyagkutatás gazdasági hasznosíthatóságából fakad. A mezozoos karbonát-rétegek regionális beruházási multiplikátor hatása a középső-triász korú, nyitott oldódási járatokkal átszőtt kőzettest karsztvíz- és termálvízadó képességében rejlik, amelyet nemrég vízkutató sekélyfúrás tárt fel. A Vári-pusztán - 1. számú kutató fúrás a kőzetben csupán 103 méter talpmélységig hatolt, ám a fúrószár három vízadó réteget is harántolt. A kompressziós eljárással nyert 1500-1800 liter/perc folyamatos vízhozam kiugróan magas érték, melynek hőmérséklete (14,8 °C) magasabb, mint az adott átlagmélységből elvárható lenne. Becslések alapján 500 méter mélyen 50 °C-os, 1000 méter mélyen akár 70 °C-os vízhőmérséklet jelentkezhet a folyamatos vízutánpótlást biztosító karsztos kőzettestben. A gázos karsztvíz kémiai összetételénél fogva – tisztítás és gáztalanítás nélkül – ivóvízként történő felhasználásra nem alkalmas, ám magas ásványi anyag tartalma és hőmérséklete miatt termál-, illetve gyógyvízként felhasználható volna. Ígéretes és további kutatás tárgyát képezheti a geofizikai szelvények által kimutatott, bajai félmedence irányába elnyúló boltozat-szerkezet, amely a tipikus tároló kőzetet figyelembe véve akár szénhidrogén csapda is lehet. Mindezt alátámasztja a felszínre jutott karsztvíz szokatlanul magas szén-dioxid tartalma és oldott metán koncentrációja. Célom a legújabb kutatási eredmények összefoglalása és a képződmény gazdasági potenciáljának ismertetése.

19:20-19:40

Czirok Lili (ELTE TTK)

A Pannon-medence neotektonikus feszültségviszonyainak vizsgálata a földrengések fészekmechanizmusainak inverziójával

Kutatásom során a Pannon-medencére jellemző neotektonikus feszültségviszonyokat vizsgáltam meg, földrengések fészekmechanizmusainak inverziójával. Összesen 158 esemény állt rendelkezésemre, amelyekre lineáris, iteratív inverziót futtattam le a STRESSINVERSE nevű program segítségével. Az iterációkra azért van szükség, hogy az algoritmus kiválassza a bevitt fészekmechanizmus-megoldás által megadott két segéd sík közül az instabilabb vetősíkot, a Mohr-Coulomb törési kritérium szerint. A program által instabilabbnak feltételezett sík lesz a valódi vetősík.

Egy feszültséginverzió eredménye egyrészt a főfeszültség-tengelyek (σ_1 , σ_2 , σ_3) orientációja, másrészt az R-szám, amely ezeknek a főfeszültségeknek a relatív nagyságát jellemzi. A σ_1 - főfeszültséghez tartozó tengely iránya megegyezik a maximális, horizontális, kompressziós feszültségiránnyal (Sh_{max}), az R-szám értékéből pedig következtetni lehet a tektonikus rezsimre (normál vető, oldalelmozdulás, feltolódás, transztenzió, transzpresszió). Ezekkel az információkkal meg lehet adni, hogy egy adott területet milyen tektonikai szerkezet jellemez.

Az események területi eloszlása illetve a feszültségtrajektóriák irányítottsága alapján több kisebb területre osztottam fel a Pannon-medencét, ezekre végeztem el a feszültséginverziót a STRESSINVERSE-ben. Az egyes területekre kapott inverziós eredmény megbízhatósága függ az események számától, a meghatározott

fészekmechanizmus-megoldások megbízhatóságától és a területre jellemző feszültségmező homogenitásának mértékétől.

Alapvetően az elvégzett feszültség-inverziók a vizsgált területekre a már korábban publikált ismeretekkel megegyező vagy azokat közelítő eredményeket szolgáltatottak. A Pannon-medence nyugati részein a maximális, horizontális, kompressziós irányok észak-déliek, a középső területeken északkelet-délnyugatiak és minél keletebbre haladunk, annál inkább mutat kelet-nyugati irányban az Shmax. Ez igaz a medence északi és déli részeire egyaránt, ezáltal a feszültségmező egy legyezőhöz hasonló alakot vesz fel.

19:40-20:00

Rieder Ádám (ELTE TTK)

Erdőtalajok frakcionálása Ziemmermann módszer szerint, és a frakciók spektrometriai vizsgálata

Előadásom témája a talajok szerves anyag tartalmának kimutatása és vizsgálata, egy jelenleg már létező elválasztás-technikai módszerrel. A módszert Michael Zimmermann és társai dolgozták ki (2007) egy elméleti módszer (RothC) gyakorlati megvalósítására. A módszer lényege, hogy a nyers talajmintát egyszerű, bármelyik laborban kivitelezhető módszerekkel olyan frakciókra osszuk, amik az elméleti modell szerves szén egységeivel azonosak. Ezáltal a modell – és a számításai – átruházható lesz a valódi mérésekre. A frakcionálás során a mintát összesen öt frakcióra bontjuk. Ezeknek a frakcióknak a szerves szén tartalma minőségi különbséget mutat. Ennek okozója lehet a koruk, oldhatóságuk, méretük, az hogy milyen szilárd fázishoz kapcsolódnak, kötésük erőssége stb. Az eljárás során alkalmazunk vegyszeres elválasztást (NaOCl), sűrűség szerinti elválasztást (nátrium-poliwolframát), és mindezek mellett centrifugális szétválasztást.

A frakciók tömegarányait folyamatosan feljegyezzük, hogy képet kapjunk a frakciók arányáról és a mintákat is össze tudjuk hasonlítani. A kapott frakciókon ezután spektrometriai módszerek segítségével érdemi információkat gyűjtünk be. Ezt egy Shimadzu UV-Vis spektrofotométerrel és egy Zetasizer DLS készülék segítségével tehetjük meg. Az UV-Vis mérések során a szakirodalomban használt E4/E6, E2/E4 arányok vizsgálata a cél. Ezen arányok alapján tehetünk következtetéseket a molekulaméretre és a –tömegre. A DLS készülékkel mérhető ugyanez a két paraméter, ezért az eredményeket összehasonlítva képet kaphatunk a régen alkalmazott, ma már háttérbe szorult spektrofotometriai vizsgálat létjogosultságáról. Emellett végzünk továbbá szerves széntartalom (TOC) meghatározást egy erre alkalmas készülékkel. Ez azért fontos, hogy megtudjuk a különböző frakciók mennyi szerves szenet tartalmaznak.

A kutatáshoz két mintát használunk. Mindkettő talaj barna erdő talaj, de művelésük eltérő, származásuk helye a Cserhát, Kisbárcány. Az egyiket erdőgazdálkodást a másikon szántóföldi művelést folytatnak, már közel száz éve. A kutatás másik célja összehasonlítani az eltérő művelés alatt álló talajokat azok szerves anyag tartalma alapján.

Összefoglalva, kutatásunk során érdemi információkat kaptunk a Zimmermann módszer nehézségeiről és gyengéppontjairól, de az eljárás során megkaptuk a kívánt frakciókat és ezeket sikeresen analizáltuk. Eredményül azt kaptuk, hogy a szerves szén frakciók láthatóan elkülönülnek egymástól, és emellett a két különböző talajminta is. Kutatásunkat a jövőben is folytatni szeretnénk, még több mintát megvizsgálva statisztikai eredményeket is kaphatunk.

TÖRTÉNELEM SEKCIÓ

(„B” szekció, vasárnap 9:00-17:30)

9:00-9:30

Gonda Zsófia Anna (PTE BTK)

Budapest–Békásmegyer és Csorva késő bronzkori temetőinek társadalomrégészeti szempontú összehasonlító elemzése

Kulcsszavak: késő bronzkor, társadalomrégészet, társadalom - és temetőelemzés, bronzkori társadalom

Jelen előadás céljaként két, késő bronzkori, urnamezős temető, Budapest északi részén, a Duna jobb partján helyezkedik el. Már az 1960-as években a régészeti kutatások látóterébe került, ugyanis ekkor kezdődött meg a leletmentő feltárása, mely Nagy László régész nevével fémjelezhető. A temető szisztematikus kutatása 1983-ig tartott, Kalicz–Schreiber Rózsa vezetésével, melynek során 7500 m² került napvilágra. E többkomponensű lelőhely közel 500 sírja közül, 324 sír kapcsolható az urnamezős kultúrához. A temetőről 2010-ben jelent meg a teljes anyagközlés, egy nagy terjedelmű monográfia, mely lehetővé teszi számunkra a temető egykori társadalmának széleskörű vizsgálatát.

A békásmegyeri temető kiemelkedő jelentőségű és jelenlegi ismereteink szerint, hazánkban a legnagyobb sírszámú urnamezős temetkezőhely, mely Budapest északi részén, a Duna jobb partján helyezkedik el. Már az 1960-as években a régészeti kutatások látóterébe került, ugyanis ekkor kezdődött meg a leletmentő feltárása, mely Nagy László régész nevével fémjelezhető. A temető szisztematikus kutatása 1983-ig tartott, Kalicz–Schreiber Rózsa vezetésével, melynek során 7500 m² került napvilágra. E többkomponensű lelőhely közel 500 sírja közül, 324 sír kapcsolható az urnamezős kultúrához. A temetőről 2010-ben jelent meg a teljes anyagközlés, egy nagy terjedelmű monográfia, mely lehetővé teszi számunkra a temető egykori társadalmának széleskörű vizsgálatát.

A csorvai, 82 síros temető Csongrád megye déli részén, jelenleg Ruzsa nevű községben található. A lelőhely kutatása 1957 és 1958 között zajlott, Trogmayer Ottó irányításával. Csorva ugyan nem a legjobb párhuzama temetőelemzés szempontjából a választott lelőhelynek, de több aspektusból is érdekesnek vélem, mint azt majd az előadás során látni fogjuk.

A vizsgált korszak kronológiai határai pedig a következők: R BD periódustól a Ha B2/3 periódusig tartó időszak, melynek keretein belül a békásmegyeri temetőt a Ha A2–Ha B3, míg Csorvát a BD–Ha A1 időszakra keltezhetjük.

Munkám alapvető célja e két temető társadalmának külön-külön elkészített elemzése, majd az eredmények kiértékelésével, azok összehasonlítása. Kutatásom során temetőterképeket, táblázatokat, diagramokat és grafikonokat készítettem, melyek a kapott eredmények alapos kiértékeléséhez, alátámasztásához szolgálnak. Az elemzés centrumába a társadalmi egyenlőtlenségek és különbözőségek kerültek, mivel a békásmegyeri temetővel ellentétben, Csorva esetében, az antropológiai adatok hiányában nem volt lehetőségem a nemmel és életkorral összefüggő különbözőségeket és hasonlóságokat vizsgálni.

9:30-10:00

Veres Kristóf György (ELTE BTK, Eötvös József Collegium)

A királyi kancellária, a destinatarius és a "harmadik személy" szerepe II. András okleveleinek kiállításában

Előadásomban az 1172 és 1235 között királyi oklevelek arengáinak tartalmi elemzését végzem el, különös hangsúlyt fektetve a különféle típusok használatában beállt változásokra, illetve, hogy ezek mennyiben estek egybe a kancellária személyzetét érintő változásokkal.

Témaválasztásomat egy korábbi kutatásom részeredménye indokolja. Az 1172 és 1235 közötti királyi okleveles gyakorlatot vizsgálva arra lettem figyelmes, hogy a corroboratiókban található formulák használatában jelentős ciklikusság figyelhető meg. Felmerült bennem, hogy ez azzal magyarázható, hogy a 13. század első harmadában szoros kapcsolat állt fenn a székes- és társaskáptalanok, valamint a királyi oklevélkiadó szerv között. Elképzelhető, hogy a kancellárok hivatalba lépésükkor a hiteleshelyi oklevéladásban használatos formulák egy részét is magukkal hozták a királyi udvarban. Így a formulák ciklikussága abból adódna, hogy bizonyos kancellárok ugyanabból a káptalanból jöttek. Ez azt jelentené, hogy a kancelláriai és a vidéki írásbeliség központjainak kapcsolatát nem feltétlenül alá-fölé rendeltségi viszonyként kellene elképzelni. Ezt a csupán a corroboratiók vizsgálata alapuló feltételezést érdemes egy másik enyhén formulás oklevélrész, az arenga vizsgálatával ellenőrizni, ugyanis az enyhén formulás oklevélrészek sokkal érzékenyebben reagálnak a különféle változásokra.

Vizsgálatom legfontosabb eredménye, hogy a korszakban használt arengák három nagy csoportra oszthatók. A nagyobb, egész korszakon átívelő arengacsoportok használatában jelentős mértékű ciklikusság figyelhető meg, mely sokszor a kancellárváltásokkal esik egybe. Másodsorban az arengák között számos, csak pár oklevélben, néhány évig használt csoport tűnik föl, melyeket olykor a kancellár személye, gyakrabban azonban a destinatariusé köt össze. A harmadik csoportba az egyedi arengák tartoznak, melyek relatív súlya feltűnően magas. Ezek közül több két, időben sokszor egymástól távol eső oklevélben szerepel. Ezeket az oklevélpárokat legtöbbször egy egyházi destinatarius köti össze. Következésképpen ezek minden bizonnyal destinatariusi fogalmazásúak, sőt bizonyos oklevélcsoportoknál gyanítható, hogy egy „harmadik személy” – pl.: Pecorari Jakab – is közreműködött azok kiállításában. Mindez azt a feltételezést erősíti, hogy a káptalanok nem elhanyagolható hatással lehettek a királyi oklevélkiadó szervre.

10:00-10:30

Varga Virág (ELTE BTK, Eötvös József Collegium)

Gutkeled nembeli István fia Joachim pályaképe

Előadásom a szlavón báni méltóság problémakörében még megválaszolatlan kérdésekre választ kereső kutatásom részét képezi. A korábban elkészített historiográfiai összefoglaló kiindulási alapot nyújt a szlavón bánok prozopográfiai kutatásához: a típusos báni pályafutás felvázolásához, a jellegzetes Árpád-kori és Anjou-kori báni karrierek összevetéséhez, illetve a báni pozíció betöltésének mechanizmusai és az oligarchák térnyerése közötti kapcsolat vizsgálatához. Gutkeled nembeli Joachim pályafutásában egy jellegzetes példáját láthatjuk az említett jelenségeknek.

Vizsgálatom alanya 1263-ban tűnt fel mint szlavóniai hercegi pohárnokmester. V. István trónra kerülésével az új uralkodó királyi tanácsának tagja lett szlavón bánként, s így beilleszthető a Szűcs Jenő által meghatározott egyik jellegzetes oligarchatípusba: olyan második generációs nagybirtokos, aki IV. Béla hűségéről V. Istvánra tért át. 1272 nyarán elrabolta a trónörökös, a majdani IV. László királyt. Kapronca várába vonult vele, amely tett az elkövetkezendő évtizedek jellegzetes tartományúri ellenállási gyakorlatának, a király előli kővárakba zárkózásnak első megnyilvánulása volt. Ezért Joachimot V. István haláláig Mojs váltotta fel a banság élén, a báni kinevezés tehát ekkoriban még az uralkodó politikai eszköze volt. Ezután Joachim IV. László tanácsadója lett. Pályafutása során többször is kegyvesztetté vált, ezen periódusoknak azonban mindig egy-egy jelentős pozícióba történő kinevezése vetett véget: háromszor volt tárnokmester, és a szlavóniai ispánok hatalmának ellensúlyozása végett ispáni tisztségeket is betöltött. Felesége Babenberg Gertrúd leánya volt, így mind családi kapcsolataiból, mind báni pozíciójából és magánfamiliájából eredő hatalma révén a külpolitikában is fontos szerepet játszott: a Babenberg-örökségért folytatott harcban IV. László és Habsburg Rudolf szövetségese volt. 1277-ben a Baboníciók ellen vívott harcban veszítette életét.

Előadásom tehát arra vállalkozik, hogy az okleveles források teljes körére alapozva feltárja Gutkeled nembeli István fia Joachim mozgalmas pályafutását. A kapott eredmények pedig remélhetőleg alkalmasak lesznek a szlavón báni hatalom szuverenitásának mértékével kapcsolatos 13. századi tendenciák bemutatására. Ezen kívül a pályakép mint a feltörekvő oligarcha típusának egy esettanulmánya segíthet majd feltárni, milyen hatással volt ez a jelenség a szlavón báni méltóságra.

10:45-11:15

Benkő Gábor (Miskolci Egyetem)

Forgách Simon kapcsolati hálójának levelezése tükrében

A XVI. század második felének időszaka azért érdekes a kutató számára, mert a három részre szakadt ország döntően új politikai struktúrájában, az ekkor megszülető Habsburg összetett államba betagozódva kellett a nemességnek megtalálni a fennmaradás és esetleges felemelkedés útjait, a túlélésért folytatott harccal párhuzamosan, melyet az Oszmán birodalom ellen folytatott a Habsburgok állam konglomerátuma. A sikeres karrier szempontjából kulcsfontosságú szereppel bírt a kiterjedt kapcsolatrendszer az ország és a Habsburgok állam konglomerátumának nemességével egyaránt. Az előadás célja egy, a történelemben jól ismert, ám a korai történetét tekintve számos ponton kutatható és homályos történeti elemeket felvonultató család, a Forgách család XVI. századi kiemelkedő tagja kapcsolati hálójának vizsgálata levelezése tükrében, mintegy esettanulmány. Forgách Simon /1526-1598/ a család jeles tagja pályája folyamán egyszerre valósított meg katonai- valamint politikai karriert s személye, kapcsolatrendszerének vizsgálata ezért is fontos a kutató számára, a

történettudomány számára fontos adatokkal szolgálhat a XVI. századi Magyar Királyság nemességének kapcsolati hálóját illetően. Épp ezért választottam előadásom vizsgálati alanyává, kiemelkedő karrierje folytán releváns modellként szolgálhat. Emellett XVI. század viszonyok között jelentős mennyiségű, ám a modern történetírás által eddig kevésbé kutatott levéltári anyagot képeznek a Forgách Simon által-, illetve hozzá írt levelek, melyek alapján felvázolható Simon kapcsolati hálójának az összeköttetések minőségi vizsgálata is lehetséges. A levelezés több levéltári állagot is érint: a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában található Forgách család levéltárának anyaga (MNL OL P 287; P 1890; P 1887) képezi kutatásom alapját. Továbbá más irattárolmányokra is kiterjedt kutatásom: komoly mennyiségű Forgách levél található a Battyány család levéltárában (MNL OL P 1314), valamint a Nádasdy család levéltárának anyagát (MNL OL E 185) és a Dobó család levéltárát (MNL OL E 172) is kutattam. Emellett Bécsben az Österreichisches Staatsarchiv állagaiban (ÖStA HHStA Hungarica AA; StK Turcica; ÖStA KA Alte Feldakten) is jelentős mennyiségű Forgách Simonhoz kapcsolódó levelezés található, melynek Szakály Ferenc forráskiadásai által rendelkezésemre álló anyagait szintén vizsgáltam. A fent említett levéltári források alapján kívánom előadásomban bemutatni egy felső-magyarországi arisztokrata kapcsolatrendszerét.

11:15-11:45

Faragó Dávid (ELTE BTK, Eötvös József Collegium)

Öröklés vagy választás? – I. Habsburg Miksa koronázását megelőző tárgyalások 1561–1563

Kulcsszavak: udvar, rendek, választás, öröklés, kompromisszum

I. Miksa (1564–1576) 1563. évi pozsonyi koronázása egyedülálló esemény a 16–17. századi koronázások között, mivel ő volt az egyetlen Habsburg uralkodó, akit a magyar rendek ezt megelőzően nem választottak meg királynak. Ezt az egyedi esetet I. Ferdinánd és a magyar rendek 1561–1563 közti tárgyalásai készítették elő, amelyek egyben magyarázatot is adnak a különös eseményre. Legfontosabb forrásaim a tárgyalások során készült iratok (3 uralkodói és 3 királyi tanácsi irat, valamint egy koronázási terv), amelyeket Fraknói Vilmos publikált a Magyar Országgyűlési Emlékek IV. kötetében, 1876-ban. Ezen kívül felhasználtam még a beszercebányai követek, Forgách Ferenc és Istvánffy Miklós a koronázás előtt írt feljegyzéseit is. Ezeket az elbeszélő forrásokat szubjektivitásuk miatt erős kritikával kell kezelni, azonban közvetlen módon nyújtanak betekintést a főnemesség és köznemesség, illetve a főrendek egyes tagjai közt az 1563. évi pozsonyi országgyűlésen felmerült ellentétekbe.

A források korábban is ismertek voltak a kutatók előtt, azonban a tárgyalások menetével részletesen nem foglalkoztak. Az iratokat publikáló Fraknói is csak a tartalmi ismertetésükre szorítkozott, azokat összefüggésükben nem vizsgálta. Előadásomban a tárgyalások során készült iratokban felmerülő kérdések és válaszok csoportosítása alapján vizsgáltam a bécsi udvar, a Magyar Tanács, valamint a tanács két vezető tagjának, Oláh Miklós esztergomi érseknek és Nádasdy Tamás nádornak a viszonyát, tárgyalási stratégiájukat valamint a tárgyalás során változó erőviszonyokat. Külön vizsgáltam a felmerülő kérdések közjogi hátterét is.

A vizsgálat alapján kijelenthető, hogy az öröklés jogának az elfogadása a magyar fél részéről reális kompromisszum volt, mivel az udvar külpolitikai helyzete rendkívül erős volt, ráadásul I. Ferdinánd központosító intézkedéseinek köszönhetően a királyi hatalom is rég nem látott erejében tündökölt. Ferdinánd célja elérése érdekében került az erőszak alkalmazását, helyette az esztergomi érsek és a nádor ellentétét felhasználva megosztotta a magyar főrendeket, akiknek támogatásával a köznemességgel szemben sikerült keresztülvinnie az öröklés elvének elfogadását és Miksa főherceg választás nélküli koronázását.

11:45-12:15

Bódai Dalma (ELTE BTK)

Híráradat és történetírás – egy délnémet polgár Buda 1686-os ostromáról

„[...] am glaubhaftesten von dem Ungewissen/ und Geschichte von Gedichten/ durch bessers Nachforschen/ zu unterscheiden.” fogalmazza meg célkitűzését Christoph Boethius. Nem harcolt a várfalak alatt Buda visszafoglalásánál, azonban gyűjtötte a magyarországi hadszíntérről érkező kéziratos és nyomtatott információkat, majd a hitelesség szerint gondosan válogatva újra közzétette azokat 6 kötetes, 1686 és 1898 között Nürnbergben, a Lochner kiadóban megjelent Kriegs-Helms című munkájában, amelynek adatai hosszú ideig standard ismeretnek számítottak.

A XVII. században az információáramoltatás egyre hatékonyabbá vált, s a nyilvánosság egyre inkább befolyásoló tényezővé. A század végére a folyamatosan nagyobb mennyiségben, és többféle sajtóorgánumban

megjelent hírek szűrése, az újfajta kommunikációs tereket és módokat egyre intenzívebben kihasználó propaganda elkülönítése, a hírek közötti válogatás egyre nehezebbé vált, ezért megjelent az aktuális információkat összegző műfajok iránti igény, amelyek segítették az olvasót a „hirtenger áramlatai” közötti eligazodásban.

Ezen összefoglaló, információ-tezauráló nyomtatványok sorába tartozik Boethius munkája, amely a XVII. század végének tendenciáiba igazodván összegezi korának eseményeit, emellett számos politikai, diplomáciai, gazdasági, történelmi és földrajzi kiegészítő adatot tartalmaz. A szerző összetettségben és egységben kezeli az aktuális híreket és az általános ismerteket, így a sorozat egyfajta kompilációként, egyfajta Textwunderkammerként, más szempontból történetírói munkaként is értelmezhető.

A Kriegs-Helms alapján egy adott esemény kiemelésével a Német-római Birodalom nyilvánosságának működése ragadható meg: a rölapok, röpiratok, újsághírek, propaganda-nyomtatványok, pamfletek változatainak végigkövetése, illetve az ezeket megőrző könyvsorozat vizsgálata által. Buda ostroma Európa-szerte jelentős visszhangot váltott ki, a könyvsorozatban az 1686-ban először megjelent második kötet jó része, valamint az első kötet 1688-as, második kiadásához mellékelt függelék is ezen témakörrel foglalkozik, többféle forrás alapján, egy délnémet polgár szemszögéből. A szöveget felépítő nyomtatásban megjelent hírek, hadinaplók, és egy budai lakos kihallgatási jegyzőkönyve alapján az események mellett a város története, földrajzi leírása, a szövetségesek konfliktusai, a hatalmi egyensúly változása, és a győzelmet követő ünnepek pompája is megragadható.

13:15-13:45

Rácz Balázs Viktor (ELTE BTK, Eötvös József Collegium)

Gazdasági és társadalmi változások a huszti váruradalomhoz tartozó falvakban a XVII. század második felében

Kulcsszavak: uradalmi gazdálkodás, állatállomány változása, census et servitia

A XVII. század végének gazdaság- és társadalomtörténete a magyar történelem rendkívül érdekes és sokszínű kérdésköre, amely az utóbbi évtizedekben csak kevés figyelmet kapott a szakirodalomban. Ahhoz, hogy a nagyobb folyamatok mélyére tekintve bepillantást nyerjünk a komoly változásokat hozó XVII. század végi időszak átlagemberének mindennapjaiba, jó lehetőséget nyújtanak a máramarosi falvakra vonatkozóan a jelzett korszakból fennmaradt összeírások.

A Máramaros vármegyei Huszt vára – és ezáltal az uradalomhoz tartozó falvak – többször gazdát cseréltek a XVII. század folyamán, illetve többször érte őket külső támadás. A települések lakossága a sokszor változó politikai-hatalmi helyzethez alkalmazkodva arra kényszerült, hogy a jobbágyi szolgálat mellett sajátos foglalkozási ágakat válasszon, vagy a kereskedelembe bekapcsolódva teremtsen meg a megélhetéséhez szükséges körülményeket, javakat. Az előadásban huszti váruradalomhoz tartozó falvak társadalmi összetételének, gazdálkodásának, gazdasági mozgásterének változásait egyfajta mikrotörténeti megközelítésben igyekszem vizsgálni, ezzel bemutatva a korszak sajátosságait. Az előadás elsődlegesen levéltári forrásokra támaszkodik, ezeken belül is a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában, az Urbaria et Conscriptiones gyűjteményben található, a XVII. század második feléből fennmaradt (1671, 1673, 1675, 1684) urbáriumokra. A felhasznált források nagyobb részben magyar, kisebb részben latin nyelvűek. Az összeírások az állatállomány és a lakosságszám változása mellett a lakosok foglalkozására, illetve az adott település kollektív kötelezettségeire vonatkozó adatokat is tartalmaznak. A vizsgálódás központjában öt falu áll: Iza, Bustyaháza, Száldobos, Talaborfalva és Dulfalva. Ezek közül Iza esik a legközelebb a huszti várhoz, míg a többi valamivel távolabb helyezkedik el. Nem véletlen, hogy Izán jelent meg nagyobb számban a várnak iparossággal szolgáló népesség, míg a többiben a mezőgazdasági szektor dominált. Ami az etnikai szempontot illeti, bár már a XIX. században „orosz falu”-ként hivatkoznak rájuk, a XVII. század végén még jelentős számú magyar lakosság élt a településen. Erre a nagyszámú magyar eredetű családnevekből lehet következtetni. A ruszin lakosság beszívargásának bizonyítéka például a mindegyik faluban feltűnő „Oroszföldi” név.

A jelen előadás témáját adó máramarosi falvak kifejezetten érintettek voltak a kor gazdasági, politikai változásaiban, amelyek nem csekély következményekkel jártak etnikai téren is, így kiválóan szemléltethetik ezeket a változásokat a hétköznapi emberek és a mindennapi élet szintjén.

13:45-14:15

Imre Júlia Magnólia (ELTE BTK, Eötvös József Collegium)**„Multikulti” egy 19. századi magyar fürdővárosban, avagy Balatonfüred, mint a társadalmi egyenjogúság egy lehetséges demonstrátora?**

Kulcsszavak: fürdőkultúra, polgárosodás, table d'hôte, izraeliták, nőtörténet

Előadásom Balatonfüred 19. századi Magyarország fürdőéletén keresztül igyekszik bemutatni a korabeli társadalmat, s azon belül is legfőképpen a középosztály differenciáltságát. Ezáltal kíván egy lehetséges utat felmutatni annak a kornak társadalomtörténeti vizsgálódására, mely relatíve kevésbé kutatott a történettudomány területein.

Balatonfüred fürdőkultúrában való kitüntetett szerepe és a magyar polgárosodó társadalom egyik legjelentősebb szabadidős tevékenysége, a fürdőzés már korábban számos kutatás tárgyát képezte. Többek között Dr. Kósa László írt a Monarchia egész fürdőkultúráját bemutató monográfiát és számos tanulmányt, illetve Katona Csaba publikációit kell feltétlen kiemelni, aki kifejezetten Balatonfüred fürdőjére specifikál. Az előadás az utóbbi történeti kutatásai mentén próbál tovább vizsgálódni. A füredi fürdővendégek társadalmi összetételét szeretné minél pontosabban megragadni és kapcsolatot keresni a korabeli társadalom meglévő tagozódásával.

A források sokszínűsége nagy segítségre van a vizsgálódások során. A legobjektívebb bázist a hivatalos, de nem mindig teljes idényt összegző fürdőnévsorok, kurlisták jelentik, melyek három kulcsfontosságú adatot (a fürdővendégek neve, foglalkozása és lakóhelye) jelölnek meg. A narratív elbeszélések, így Écsy László fürdőigazgató naplója vagy Mangold Henrik helyi fürdőorvos írásai, valamint Slachta Etelka, soproni úrilány naplója kvalitatív forrásokként jól alkalmazhatók. Az említett kiinduló pontok mellett segítik a kutatást az OSZK Mikrofilmtárában megőrzött Balatonfüredi Napló (1861-1863), de más korabeli időszakos kiadvány lapszámai is.

A Balatonfüredi fürdő arisztokrata, földbirtokos közönsége a 19. század derekán már a kereskedő és különböző értelmiségi réteg, illetve feltűnően a nők irányába mozdult el. A fürdővezetőség a sokféle réteget a table d'hôte, vagyis a közös asztal eszközével próbálta látszólag egyenjogúsítani. A társadalmi feszültségek viszont itt-ott megmutatkoztak. A téma egyik legnagyobb érdekességét és ellentmondásosságát az adja, hogy míg a balatonfüredi fürdőtelep a bencés rend tulajdonában állt, addig a fürdővendégek egy jelentős számát nem titkoltan az izraeliták adták.

14:15-14:45

Erdős András Patrik (ELTE BTK, Eötvös József Collegium)**„Te sötétben bujkálól, rémhírterjesztő ellenforradalmár, reszkess!” – Politikai bűncselekmények a tanácsköztársaság idején**

Kulcsszavak: Tanácsköztársaság, forradalmi törvényszék, politikai bűncselekmény, Budapest

„A bűnösök felett forradalmi törvényszék ítél” – hirdette a Magyarországi Tanácsköztársaság kormányzervének, a Forradalmi Kormányzótanácsnak első rendelete. A Monarchia-kori bírósági rendszert a kommunista hatalom „osztályalapúnak” tartotta és a „tőkés kizsákmányolás hatalmának fenntartója”-ként aposztrofálta, így aztán már az első igazságügyi népbiztosi rendelet felszámolta őket. A bírákat és ügyészeket rendelkezési állományba helyezték. A régi jogszolgáltatási intézmények helyett a IV. kormányzótanácsi rendelettel (március 26-án) létrejöttek a forradalmi törvényszékek. A gyakorlatban azonban a polgári peres ügyek intézőiként megmaradtak a régi bírói szervek. A háromtagú forradalmi törvényszékek, melyek kezdetben mindenhol szerveződtek, majd májustól a nagyobb városokban működtek csak, ugyanis politikai, illetőleg büntetőügyekkel foglalkoztak. A tagokat a Forradalmi Kormányzótanács, majd az XCIV. rendelet alapján a helyi munkástanács választotta. Fontos megemlíteni, hogy a rendelet alapján ezen pozíciók betöltése (elnök, vádbiztos, jegyzőkönyvvezető) nem volt képesítéshez kötve.

Jelen előadás célja, hogy a Budapesti Forradalmi Törvényszék iratanyaga (Budapest Főváros Levéltára, XVI. főcsoport/2. fond) alapján bemutassa a tanácsuralom alatt elkövetett politikai természetű bűncselekményeket – amennyire az iratanyag intaktsága ezt lehetővé teszi – a feljelentéstől egészen az ítélethozatalig, a végül született ítélet okait is értékelve.

Szükséges kiemelni, hogy a „politikai bűncselekmények” kategóriája itt szűkített értelemben van jelen. Kutatásaim ugyanis azt az aspektust igyekeztek megragadni, milyen következményekkel számolhatott egy hétköznapi ember, amennyiben „jó elvtársak”, avagy személyes ellenségei meghallották, ahogy negatívan nyilatkozik a proletárdiktatúráról. Ennélfogva pusztán olyan kategóriákról lesz szó, mint a Tanácsköztársaság gyalázása, az izgatás, avagy a rémhírterjesztés, nem számítottam bele például a fosztogatást vagy az önkényes rekvirálást, amelyek úgyszintén ellenforradalmi, így politikai bűncselekményként voltak elkönyvelve. Cserébe a körkép nem korlátozódik Budapestre, hiszen a fővárosi törvényszék elé Pest vidékétől egészen Pozsonyig és Beregszászig kerültek politikai ügyek.

14:45-15:15

Kósa-Grimm András Kristóf (ELTE BTK, Eötvös József Collegium)

Károlyi Mihály megfigyelése és a lejáratására tett kísérletek a külföldi közvélemény előtt (1921-1926)

Prónay György miniszterelnökségi államtitkár 1924. október 14-én kelt levelében arra kérte a Kúria elnökét, hogy munkatársai számára engedjen betekintést a gróf Károlyi Mihály ellen végéhez közeledő vagyonekbozási per egyes részeibe. Kérésének alapos oka volt: terhelő adatokat gyűjtött Károlyi múltbeli tevékenységéről, melyet az emigrációba kényszerült gróf külföldi közvélemény előtti ellehetetlenítésére és lejáratására használt fel a magyar kormányzat.

Bár 1924-re a Bethlen-kormány megszilárdította nemzetközi értelemben is a helyzetét, mégis továbbra is igen komoly fenyegetést láttak Károlyi gróf személyében, akinek „külföldön végzett propagandisticus működése rossz befolyással van a külföldi közvélemény kialakulására s az országnak mai nehéz helyzetében oly nagyon szükséges szimpáthiák megszerzésére irányuló munkánkban sok tekintetben útját állja.” Pedig miután Magyarországot felvették a Népszövetségbe, valamint miután a kérésre letűnt munkáspárti MacDonald-kormány 1924 őszén megbukott Nagy-Britanniában, az „októbrista emigráció” végleg megszűnt politikai realitás lenni.

Előadásomban a Magyar Királyi Külügyminisztérium levéltárában található témába vágó forrásanyagot mutatom be, természetesen alapos forráskritikával kezelve azt. Az iratokban szereplő vádak (melyek egy jelentős része nem került be a Károlyi-per anyagába) igen széles skálán mozognak. Egy részük Károlyi bel- és külpolitikájával foglalkozik: többek között a gróf szemére vetik a hatalom átjátszását a kommunisták részére 1919. március 21-én, illetve, hogy a Magyarországra nézve kedvező feltételeket biztosító „Diaz féle fegyverszüneti szerződést” (padovai) elvetve önálló fegyverszüneti szerződést kötött Belgrádban. A kápolnai birtokainak földreform céljára való felajánlását pedig azzal magyarázzák, hogy egy olyan földbirtok felett rendelkezett, amely felett szabad és korlátlan rendelkezési jogát kölcsönök felvételével és a bérleti szerződés megkötésével tulajdonképpen elvesztette. A vádak egy másik csoportjához tartozik Károlyi magánlevelezése, mellyel a gróf állítólagos jellemtelenségét akarták alátámasztani. Egy 1919. július 4-én kelt levelében arról panaszkodik Landler belügyi népbiztosnak, hogy a biztonságát garantáló detektívek között többen ellenforradalmi propagandát fejtenek ki. A magyarázat szerint a detektívek csak azért kerültek el a biztos kivégzést, mivel a front akkora már felbomlóban volt.

Végül pedig bemutatom Károlyi 1924-es londoni megfigyelését, különös tekintettel Peidl Gyula és Garami Ernő látogatására a magyar-angol kölcsönügyi tárgyalások idején.

15:30-16:00

Taschek Zoltán (ELTE BTK, Eötvös József Collegium)

Bethlen István belpolitikai témájú írásai a sajtóban 1935-1939

Előadásomban gróf Bethlen Istvánnak az 1930-as évek második felében a Pesti Napló című napilapban publikált, belpolitikai kérdésekkel foglalkozó írásait, vezércikkeit mutatom be, vizsgálva egyrészt, hogyan vélekedett ezekben az években Bethlen a konkrét politikai eseményekről, másrészt hogy miként nyilvánul meg ezen publicisztikáiban konzervatív meggyőződése. Kitérek 1939-ben Teleki Pállal a sajtóban nagy figyelmet kapott vitáira is.

Bethlen István életének legismertebb időszaka tízéves miniszterelnöksége. Politikai pályájának 1931-et követő közel másfél évtizedéről azonban már csak az közismert, hogy ekkor is a kormányzó egyik bizalmasa, tanácsadója, és így a háttérből a magyar politika egyik legfontosabb alakítója maradt. Alig ismert viszont ezekből az évekből az a ténykedése, amely mutatja, hogy ekkor sem tűnt el teljesen a nyilvánosság elől. Ilyen volt többek között publicisztikai tevékenysége. Ezzel ugyan már többen is foglalkoztak, többek között Romsics Ignác és Zeidler Miklós is, de többnyire csak tömören és főként külpolitikai témájú vezércikkeit helyezve előtérbe. Tehát az összes, belpolitikával foglalkozó írását vizsgáló mű még nem született.

Előadásomban ezeket részben kronologikus, részben tematikus szempontok alapján vizsgálom: évről évre haladva mutatva be az írásokat, kiemelve azok jellemző, visszatérő gondolatait, különös tekintettel arra a három kérdésre, amely már Bethlen kormányzása idején is a magyar politika központi problémái közé tartozott és az ő politikai gondolkodásában is kitüntetett helyet foglalt el. Ez a három problémakör a földreform ügye, a zsidókérdés, valamint a választójog kérdése, amelynek egy egész vezércikket szentelt 1937-ben. Vizsgálódásom legfontosabb éve 1939, amikor Bethlen a választások előtt nyílt levélben jelentette be, hogy nem indul újra képviselőjelöltként, majd a voksolás után elemző cikket írt az eredményekről. Emellett ebben az évben folytatott vitát több alkalommal is Telekivel, éppen az előbb említett kérdésekről, ezzel rávilágítva nézeteik, konzervativizmusuk különbözőségeire. Az egyes írásokhoz kapcsolódóan kitérek Bethlen olyan beszédeire, felszólalásaira is, amelyekben részletesebben kifejtette gondolkodásának eszmei alapvetéseit. Bemutatom azt is, hogyan reagáltak írásaira a különböző pártállású lapok.

16:00-16:30

Máté Márk (ELTE BTK)

Szélsőségek között: Bereczky Albert lelkesi és egyházkormányzati tevékenysége

Kulcsszavak: református zsidómentés, a „keskeny út” teológiája, pártpropaganda

Előadásom részint írott forrási adatok, részint szakirodalmi ismeretek alapján elemzi Bereczky Albert református lelkes és püspök működését. Számba veszi a II. világháború előtti lényeges élettrajzi vonatkozásokat és hangsúlyosan kiemeli a háború alatti, illetve utáni szerepvállalását egyházkormányzati és egyházpolitikai tekintetben.

Az összképében rossz emlékezetű, később a diktatúra által kijelölt püspök és támogatóinak munkája nyomon követhető a saját és a többi kortárs egyházi sajtótermékekben, illetve a vezetőségen belüli munkákról tanúskodó forrásokban, melyek közelebbi betekintést nyújthatnak az eszmék és a realitások közötti kapcsolatok megértéséhez. Ezáltal talán jobban megközelíthetővé válik egy nemcsak történeti jellegű és azok alapján vizsgálható/vizsgálандó kérdéskör. A téma és az egyház 20. századi történelmének egyik legjelentősebb kutatója Ladányi Sándor. A közelmúltban többen próbálták tágítani az egyébként csak nagy vonalakban ismert élettrajzot és egy remek összefoglalás (Kiss Réka) is készült Bereczky életművéről.

Jelen munka a korábbi kutatások nyomdokain haladva igyekszik szempontokat adni egy egyháztörténeti kereteken messze túlmutató és végletekig ellentmondásos személyiség pályája legjelentősebb szakaszának megismeréséhez. „Csak annyit tett, amennyit az evangélium parancsolt, és amiért az Isten előtt Krisztus anyaszentegyháza tagjainak felelni kell” – írta a zsidóüldözés közbeni embermentéséről a Magyar Református Ébredés 1945. december 15-i száma. Az állami politikában bekövetkező változások nagymértékben radikalizálták a szociális gondolat képviselőit, mely alakulás szembetűnő saját megnyilvánulásaikban és a kortársak beszámolóiban. Mennyiben volt képes az egyházon belüli ellenzék hű maradni bibliai megokolású elveihez gyakorlati tevékenységében? Hogyan válhatott egy a háborús viszonyok közt a kockázatot bátran vállaló embermentő később egy következetesen egyházellenes és tudatos erőszakot és üldözést alkalmazó ideológia és az azt megformáló diktatúra kiszolgálójává? Mi volt a jelentősége az Ébredés körül szerveződő körnek és hol fedezhető fel a töréspont a reformelvek és a valós események között? Egyáltalán érdemes-e egy valakit kiemelni a belső motivációk és a külső kényszerek taglalásával? Az előadás a kijelentések és a történetek összehasonlítására alapozva kísérli meg a személy korának kontextusában való tárgyalását.

16:30-17:00

Veverka Tamás (PTE BTK)

A „Gumivasút” története

A magyar gazdaságban és társadalomban a vasútnak mindig is kiemelkedő szerep jutott. Az első vasútvonal létesülésétől szinte gomba módra szaporodtak országunkban a különböző vonalak, mivel jelentőségét és fontosságát már az 1800-as években felismerték. Magyarország a trianoni békeszerződésig úgymond vasútnagyhatalom volt Európában.

Dunapataj – Kalocsa – Baja közt már az 1800-as évek végén szerettek volna vasútvonalat létesíteni. Baja városának kiemelkedő volt a feldolgozóipara csak épp vasúti összeköttetése nem volt a fővárossal. A századfordulón sorra adták ki az előmunkálati engedélyeket a vonal azonban anyagi erőforrások hiányában mégsem épülhetett meg.

A Rákosi-korszakban merült fel a vonal megépítésének újbóli komoly gondolata. Az 1950-es évek elején a földmunka nagy részét elkészítették, és létesült pár műtárgy is a vonalon. Szintén anyagi okok merültek fel, ezért a vasútvonal építkezéseit leállították, helyette vasútpótló autóbuszokkal oldották meg a térség „vasúti” összeköttetését. A dolog pikantériája abból ered, hogy a buszok vasúti menetrend szerint közlekedtek, vasúti jegyeket kellett rá venni, amiket vasúti jegykezelők kezeltek a buszon. A buszokat induláskor csakúgy, mint a vonatokat forgalmi szolgálattevő indította zöld jelzéssel és sípszóval. A helyi lakosság a felsoroltak miatt „Gumivasútnak” csúfolta a pótló járatokat.

Az előadáshoz tartozó kutatásaimat a Bács-Kiskun Megyei Levéltárban Kecskeméten és a hozzá tartozó bajai részlegében, a MÁV Központi Irattárában, az Ady Endre Megyei Könyvtár és Művelődési Központban Baján és a Tomori Pál Városi és Főiskolai Könyvtárban folytattam.

A választott témát még nem kutatták és összefoglaló munka sem született vele kapcsolatban. Az előadással megérthetjük, az eddig csak a Rákosi-korszak egyik többször idézett közlekedésfejlesztési anomáliáját.

A témát interdiszciplináris módon közelítem meg, így az előadás nem csak történészek, hanem társadalomtudósok és közlekedésmérnökök számára is hasznos lehet. A vasútvonalak kutatásának története a történeti kutatások eddig kevésbé érintett területeit jelenti. Pedig az egyes vasútvonalak történetén keresztül megérthetők az egyes régiók gazdaságtörténeti folyamatai, társadalmi viszonyai is.

17:00-17:30

Somogyi Dániel (ELTE BTK, Eötvös József Collegium)

Az 1950. júniusi keletnémet-magyar egyezmények

Kulcsszavak: államszocializmus, Magyar Népköztársaság, Német Demokratikus Köztársaság, szovjet (keleti) blokk, egyezmény

Az előadás célja, hogy bemutassa a Magyar Népköztársaság és a Német Demokratikus Köztársaság által 1950 júniusában aláírt egyezményeket, a szerződésalkotás előzményeit és hatásait – az államközi kapcsolatok alakulásának vonatkozásában. A vizsgálatok apropóját az adja, hogy a két ország viszonyáról Magyarországon csak összefoglaló jellegű írások születtek, s ezek jellemzően nagyobb időintervallumot elemeznek vagy alapvetően más szempontból vizsgálják a fenti témát (pl. a titkosszolgálatok összefonódásai).

Wilhelm Pieck – a kommunista pártok közötti együttműködés jegyében – 1945 nyarától tájékoztatta Rákosi Mátyást és a magyar pártvezetést a németországi fejleményekről (pl. az antifasiszta pártok egységfrontjának megalapításáról). Az 1947 szeptemberében tartott II. pártkongresszusra meghívást kapott Rákosi is (aki maga helyett Nőgrádi Sándor politikai államtitkárt delegálta). A Német Demokratikus Köztársaság 1949. októberi megalakulását követő évben, 1950-ben az ország csatlakozott a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsához, valamint – többek között saját államiságát ezzel is megerősítendő – egyezményeket kötött a keleti blokkba tartozó országok egy részével; ezek közé tartozott a Magyar Népköztársaság is. A magyar és a keletnémet fél motivációinak, állásfoglalásainak vizsgálata során elengedhetetlen a szovjet vezetés hatásának és a későbbi keleti blokk országainak a megszállt Németország irányába mutatott attitűdjének figyelemmel kísérése. Sztálin 1953-ban bekövetkezett halála előtt ugyanis az egyes – szovjet érdekszférába tartozó – országok érdemi kommunikációja Moszkva közreműködésével és közvetítésével zajlott.

A munka során alapvetően Horváth István és Németh István 1999-ben megjelent kiadványát és Jobst Ágnes 2015-ben közzétett monográfiáját használtam. Források tekintetében – a kutatás jelenlegi, kezdeti szakaszában – a magyarországi bázist igyekszem áttekinteni: a korabeli sajtóanyagok mellett pártdokumentumokat (a Magyar Dolgozók Pártja vonatkozó határozatait, levelezéseit, nyilatkozatait), s a magyar államigazgatás egyéb szerveinek iratait hasznosítottam.

MAGYAR IRODALOM SEKCIÓ

KLASSZIKUS MAGYAR IRODALOM ALSZEKCIÓ

Szekcióvezető: Balogh Piroska

(„A” szekció, vasárnap 9:00-10:30)

9:00-9:30

Horváth Anna (PPKE, Iosephinum Szakkollégium)

Jókai öregkori regénypoétikája

Jókai öregkori regénypoétikájának a feltérképezésére vállalkoztam. Óhatatlanul is felmerült a kérdés, hogy mire futhat ki az egész kísérlet. A téma óriási, hiszen ebben az időszakban sem írt Jókai kevesebbet, mint korábban, viszont számos elbeszélés-poétikai átalakulás figyelhető meg nála az 1880-as évektől kezdődően. A téma tehát monográfiát kívánó terjedelmű, ezért Jókai két regényének az összehasonlító elemzésére vállaltam kísérletet. Tettem ezt annak érdekében, hogy a két különböző szerzői korszak különböző elbeszélő sajátosságát a maga konkrétságában össze tudjam hasonlítani. Az egyik – A köszívű ember fiai – klasszikus Jókai-regény 1869-ből, a másik ennek egy különös átírása 1904-ből, A mi lengyelünk című regény. Míg a Köszívű szakirodalma könyvtárnyi, addig A mi lengyelünk című regényre nem figyelt fel a Jókai-szakirodalom. Még Fried Istvánnak az öreg Jókait felfedező könyvében is csak lényegében az említés szintjén szerepel.

Nem egyszerű a feladat, de a szövegértelmezés maga azért érdekes, mert találtam mind motívumbeli, mind megformáltságbeli összekötő szálakat és ezeket igyekeztem lényeglátóan, értően, a korszak művelődéstörténeti háttérismeretét feltételezően, a kisebb rész kérdésekben a lehetőség szerint elmerülve bemutatni. Az értelmezés ezért nemcsak irodalomtudományi, hanem művelődéstörténeti kitekintést is tartalmaz. (pl. a magyarországi buddhizmusról).

Az előadás során azonban nem csak erre a kérdésekre keresem a választ, hanem arra is, hogy Jókait hogyan lehetne ismét közkinccsé tenni, újra megismertetni - megszerettetni az emberekkel, az olvasókkal.

Ugyanakkor további kérdéseket is felvethetne a téma, mint érdekes összehasonlítási kísérlet, de mindezeket majd bővebben, egy lehetséges előadás keretein belül szeretném ismertetni, bemutatni az érdeklődőknek.

9:30-10:00

Cser Nóra (ELTE BTK, Eötvös József Collegium)

„mert emberi elme nem gondolt még olyat, mi nem léteznék, sőt lehetetlen illet gondolnia.” – Jósika Miklós Végnapok című elbeszélésének sci-fi elemei

Jósika Miklós 1847-ben megjelent elbeszélése, a Végnapok az Apokalyptikai novella alcímet viseli. Itt azonban nem a hagyományos, bibliai apokaliszisz-ábrázolással találkozunk, hanem egy komplex, történeti áttekintésen alapuló, korabeli tudományos nézetek szerint racionális jövőképpel. Ez pedig közel áll a science fiction tematika definíciójához.

S. Laczkó András ezekre a reális kilátásokra az anticipáció kifejezést használja. Az anticipáció jelenléte az, ami megkülönbözteti Jósika művét a Bibliából kiinduló, kinyilatkoztatásszerű világvége-képektől. Az elbeszélő megjelenési módja azonban mégis a biblikus szövegekkel mutat párhuzamot, hiszen a prófétákhoz hasonlóan a narrátor hangsúlyozza saját kiválasztott szerepét, ahogy mitikus álomlátása során átéli a távoli jövő eseményeit. Ezt a gondolatmenetet, illetve a jövőbeli társadalom továbbfejlődött uralkodó rétegének, a „delejeseknek” központi szerepét kifejtve, S. Laczkó arra jut, hogy a mű valójában a költészet hatalmát dicsőítő allegóriaként értelmezhető, a sci-fi elbeszélés csak egy látszat. Azonban figyelembe kell vennünk a kor befogadói horizontját is (ahogy arra Hidi Tünde is rámutat), mikor a mai értelemben vett sci-fi-től való eltéréseket, illetve azzal való hasonlóságokat vizsgáljuk.

Természetesen ez egy retrospektív értelmezés, de a Jósika korabeli művek nagyon ritkán teszik lehetővé a besorolásukat a sci-fi kategóriájába, mert vagy álmokként mutatják be a leírt jövőképet, vagy más módon diszkreditálják az elbeszélőt. A történelmi regény atyjaként emlegetett Jósika esetében már a fantasztikumnak ez a formája is ellenérzésekbe ütközött: a Regényes képletek című gyűjtemény (melyben a Végnapok is olvasható) már megjelenésének évében megsemmisítő kritikát kapott a Magyar Szépirodalmi Szemle hasábjain egy névtelen bírálótól, aki szerint a lázas képzelődés nem képes költői művet teremteni.

Mindemellett magában a műben hosszas elmélkedéseket találunk a fikció természetéről. Egy ilyen gondolatmenetből emeltem ki a címet is, ezzel felhívva a figyelmet a mű értelmezésének már említett retrospektív voltára. A narrátor szerint ugyanis az ember csak olyat képes elgondolni, ami Isten teremtett világában valahol, valamikor létező (hiszen nem lehet nagyobb gondolati ereje Istennél), ezzel a felfogással pedig eleve ellehetetleníti a science-fiction (és maga a fikció) fogalmát.

Nevezhetjük-e mégis a Végnapokat a magyar sci-fi irodalom előfutárának? Előadásomban részletesen bemutatom a mű kapcsán felmerülő nézeteket, ismertetem azokat az elemeket, melyek az elbeszélést a sci-fi tematikájához kapcsolják, majd ezek értékelésével segítem elő a további diskurzust a műről.

10:00-10:30

Fazekas Júlia (ELTE BTK)

Férfi- és női figurák viszonya Gozdsu Elek novellisztikájában

Gozdsu Elek novelláiban általában egy-egy emberalak kerül középpontba, az ő figurájukból bontakozik ki a cselekmény. A sok különféle alakban közös, hogy mind elégedetlenek a sorsukkal, az őket körülvevő világgal, – ahogy azt Gozdsu novelláskötetének címe is jelzi – Tantalusok, akik vágyakozva bámulják a számukra elérhetetlen dolgokat.

A legtöbb novella férfiak és férfialakok köré épül. Tipikus figurája a több helyen is visszatérő fiatal, útkereső (és idővel a keresést feladó/megtagadó) férfi, akiket leginkább a baudelaire-i spleen jellemez. Különösen izgalmasnak találja őket maga a narrátor, aki az eseményekbe kevésbé belefolyva beléjük botlik és tárja fel élettörténetüket. De e mellett a gyakori típus mellett is sokféle férfi figura jelenik meg a novellákban, az élet és társadalmi színterek különböző síkjain.

Ugyanakkor van néhány, nőalakot a középpontba helyező novella is, ahol inkább a mellettük megjelenő férfiak válnak másodlagossá. Közöttük is egyaránt megjeleníti fiatal és idős, szeretett és elhanyagolt nők konfliktusait. Az ő esetükben elmondható, hogy mindig a férfiakhoz való viszonyuk határozza meg őket (férj és feleség, fiú és anya stb.), míg a férfiak konfliktusát szinte sosem a nők szabják meg, hanem egyéb külső, társadalmi, politikai stb. körülmények.

A férfi és női figurák megjelenítése Gozdsunál narratológiai szempontból is érdekes. Bizonyos szempontból máshogy közelít feléjük (a nőknél az érzelmekbe való beletekintés mindig hangsúlyos), a lelki világ és gondolatok máshogy jutnak szerephez, a motívumok, szimbólumok területén is mások kerülnek előtérbe, ez pedig nagyban meghatározza a fókuszációt is.

Ugyanakkor az egységes, emberi elégedetlenség minden figura mozgatórugója, mely a férfiak és nők közötti viszonyokban is hangsúlyossá válik. Igazán boldognak csak a tudatlan nőalakokat látjuk a férfi mellett, a jobban előtérbe kerülők vagy mást szeretnek, vagy elégedetlenek a sorsukkal, vagy „nem tiszták” és tulajdonképpen ez adja a szerepüket, ez teszi érdekessé őket. Azonban a férfiak sem boldogabbak a nők mellett, hiszen ezt van, hogy épp a nő nem teszi lehetővé, míg sokszor ők maguk vágnak másra.

Végző soron férfiaknál és nőknél egyaránt a típus és tipikus jellemzőket jeleníti meg, ezek mellett azonban a csak az adott alakra jellemző és egyéni is szerepet kap. Ebből adódóan a karakterformálás és a férfiak és nők közötti viszonyok is ebben a keretben alakulnak Gozdsu novelláiban.

MAGYAR IRODALOM SEKCIÓ

KLASSZIKUS ÉS RÉGI MAGYAR IRODALOM ALSZEKCIÓ

Szekcióvezetők: Balogh Piroska, Förköli Gábor

(„A” szekció, vasárnap 10:45-12:15)

10:45-11:15

Hermann György (ELTE BTK)

Irigység és ressentiment: a Tragédia egy lehetséges társadalomfilozófiai megközelítése

Az irodalmi szövegek egyik legfontosabb feladata a mindennapi életre való reflexió, egy olyan tükör, amely az emberi társadalmat, annak viszonyait, kapcsolatait, kölcsönhatásait tárja elénk. Az ember tragédiája a magyar irodalom legtöbbet elemzett műve, ugyanakkor – meglepő módon – politikai filozófiai, társadalomfilozófiai olvasatai alig, szociológiai és szociálpszichológiai vonatkozásai pedig az eddigi kutatásokban egyáltalán nem kaptak hangsúlyt, Mezei József Madách monográfiáján kívül, amely beszél az egyes színek társadalmi berendezkedéséről, azonban a definíciókat, alapfogalmakat már nem fejti ki részleteiben, mindössze néhány mű foglalkozik egy-egy szín, elsősorban a falanszterjelenet társadalmának ábrázolásával, annak ellenére, hogy a mű világirodalmi viszonylatokban is kiválóan mutatja be a különböző politikai rendszerek berendezkedését, társadalmi viszonyait és konfliktusait.

Az emberiség-költeménynek is nevezett művet a legtöbb tanulmány elsősorban történetfilozófiai aspektusból közelíti, így a különböző társadalmi rendszerekben megjelenő konfliktusoknak és ezzel együtt a válságok által kikényszerített változások dinamikájának a részletesebb kibontása elmarad. Tervezett előadásomban ennek a mechanizmusnak szentelek komolyabb figyelmet. Kutatásomban az egyik legrégebben felfedezett társas érzelem, az irigység, mint szervező erő, és ennek különböző társadalmi reprezentációi, például a ressentiment, illetve az ezekhez szorosan kapcsolódó társadalomelméleti fogalmak, a versengés, a részvét, az egyenlőség és az igazságosság fogalmának a Tragédiában betöltött szerepét vizsgáltam, ezeken keresztül mutatom be az egyes szereplők társas viszonyait. Megmutatom, hogy az irigység különböző reprezentációi meghatározó szerepet töltenek be a mű dinamikájában, továbbá azzal is foglalkozom, hogy a történelmi színekben, mint politikai rendszerekben az irigység milyen formában jelenik meg, és arra az adott társadalmi berendezkedés milyen válasszal, irigységelhárító stratégiával rendelkezik.

11:15-11:45

Pintér Kitti (ELTE BTK)

Phaedrusi formulák és antik hagyomány a neolatin költészetben – Halápy Konstantin fabulái (Apologorum moralium libri VI. Elegiarum unicus)

A 17-18. századi neolatin költészet mindmáig kevésbé kutatott, e korszak latin nyelven alkotó magyar poétáinak ugyanis a nemzeti irodalom előtérbe kerülése miatt nem szenteltek túlzott figyelmet. Kutatásom ezen időszak piarista vonatkozásait tekinti át, s elsősorban Halápy Konstantin költői tevékenységére összpontosít. A vizsgált szerzői életművel sem foglalkozik behatóan a szakirodalom, a piarista költő munkásságáról mindössze egyetlen monográfia született (FRIEDRICH Endre, Halápy Konstantin emlékezete, 1698-1752, Temesvár, 1903.). Halápy Konstantin számos műfajban gyakorolta a verselés mesterségét, életműve sokrétű és izgalmas, eklogák, elégiák, fabulák szerzője, főként mégis epigrammaköltőként tartják számon.

Előadásomban a kutatás egy szűkebb területét emelem ki; Halápy hat könyvből álló, latin nyelvű fabulagyűjteményét mutatom be, tekintetbe véve a phaedrusi formulákat és az antik hagyománnyal való szoros összefüggéseket. A vizsgálat célja ezeknek az összefüggéseknek a megvilágítása, továbbá központi kérdése, hogy egy piarista költő – és tanár – miképpen építi bele költeményeibe, illetve használja föl ezeket az antik motívumokat erkölcsi, nevelési célzatra. A kérdésfelvetések természetesen további fontos problémákat is fölvethetnek: a nyelv szintjén milyen elemeket emel át Halápy a már ismert phaedrusi fabulákból? Hogyan viszonyulnak vajon a fabulák erkölcsi tanulságai a római embereszmény témaköréhez? Mennyire érzékelhető és miben ragadható meg a vallásos megközelítés a szövegekben? A fabulák összevetése során természetesen Phaedrus latin nyelvű munkáit használok föl.

A későbbiekben, Halápy Konstantin további köteteinek vizsgálatával szeretnék rámutatni arra is, mekkora befolyása volt a magyarországi neolatin költészetre a piaristák munkásságának, illetve hogy ezek a latin nyelvű művek miként képezik nemzeti irodalmunk részét, és emelik annak színvonalát.

11:45-12:15

Sebestyén Ádám (ELTE BTK, Eötvös József Collegium)

„Töröki dühösségek” – Bornemisza Péter Foliopostillájának törökképe

Előadásom témája Bornemisza Péter 1584-ben kinyomtatott egykötetes prédikációskönyvének, a Foliopostillának a törökképe. Célkitűzésem egyrészt az, hogy a prédikációknak olyan, a törökökkel és az iszlámmal foglalkozó részleteire világítsak rá, amelyekkel a szakirodalom még nem foglalkozott behatóan. Bár a prédikációkban számtalanszor előfordul a törökökre, mint Istentől eltévelyedett hitetlenekre való rövid utalás, szándékom az volt, hogy azokat a szakaszokat válasszam ki, amelyek a törökök vallását igyekeznek cáfolni, és rávilágítani eretnek mivoltukra. Ezek a részek kivétel nélkül olyan konkrét példákat idéznek, melyek segítségével a vallásgyakorlás módjait (mint a rituális fürdés, imádkozás, körülmetélkedés, valamint a török szerzetesek praktikái) illetve a különféle szokásokat, szertartásokat (a legfeltűnőbb talán III. Murád szultán fiának 1582-es körülmetélési ceremóniájának megemlézése) be lehet mutatni és el lehet marasztalni.

A vizsgálandó részek feltárásán túl az egyes értelmezések és cáfolatok bemutatásához Bornemisza humanista és reformatori műveltségét használtam fel. Mivel a Foliopostilla tematikáját erőteljesen meghatározza az apokaliptikus szemléletmód, célszerűnek bizonyult egy szűkebb ideológiai keretként hivatkozni a wittenbergi történelemszemlélet Bornemisza-féle interpretációjára. A Melanchthon-féle történelemkép, valamint Luther Dániel könyvéhez írott kommentárjai különösen nagy hangsúlyt fektetnek a török hódítások teológiai magyarázatára, felhasználva a korábbi századok kedvelt toposzát, mely a hitetlenek térnyerését a keresztény világot sújtó isteni büntetéseként értelmezte. A Luther törökképében megfigyelhető hangsúlyeltolódások bizonyos formában Bornemisza prédikációiban is megtalálhatóak.

A törökkép teológiai értelmezése mellett annak retorikai jelentőségére is érdemes felhívni a figyelmet. Előadásom ennek szellemében arra is vállalkozik, hogy Bornemisza retorikai műveltséganyagának forrásai felől közelítse meg azt a kérdést, hogy a törökkel foglalkozó részek milyen szerkezeti egységek kialakítását teszik lehetővé a prédikációk egészén belül.

MAGYAR IRODALOM SEKCIÓ

MODERN ÉS KORTÁRS MAGYAR IRODALOM ALSZEKCIÓ

Szekcióvezető: Bartal Mária

(„A” szekció, vasárnap 13:15-15:15)

13:15-13:45

Branczeiz Anna (ELTE BTK)

Látványyá írt történetek – Borbély Szilárd "A Testhez" című kötetének prózaverseiről

Borbély Szilárd "A Testhez" című kötetének versei át- és újraírások, mégpedig többféle értelemben is: műfaji át- és újraírások, intertextuális újraírások, személyes élmények átírásai. Előadásomban a prózaverseket veszem górcső alá. Arra a kérdésre keresem a választ, hogyan konstruálódnak meg nyelvileg-poétikailag az egyes szövegek, más szavakkal: az érdekel, hogy a veszteség, a hiány, a fájdalom milyen módon formálódik nyelvvé, költészetté. Fő kérdésem, hogyan lehet elbeszélni mindezt, hangot adni mindennek, és hol van a határ a versek poétikai megformáltsága és az eredeti szövegek elbeszélése között.

Előadásomban röviden hivatkozom Kisantal Tamás, valamint Menyhért Anna trauma és szépirodalom kapcsolatáról alkotott gondolataira, de főképp a Juliet Mitchell-i traumanyelv-elméletből indulok ki. A nyelvi rontások és a „személytelenítés” nyomán a prózaversekben valóban hangsúlyosabbak lesznek az érzések. Másrészt A matyóhímezés című prózavers részletes elemzésével arra szeretnék rámutatni, hogyan valósul meg az átírás és hogyan alakul a metaforikus-képi beszédmód.

Az átírás legfőbb poétikai eszköze az, hogy nincs igazán markáns poétikai eszköze: verssé egyrészt a „ritmikai szegmentáltság” teszi az eredeti történetet, másrészt a kihagyásos, sűrítéses szerkesztésmód, mint Vári György írja kritikájában „ez sűríti őket dokumentumból verssé: a dadogás ritmusosságának felismerése.” Mindez viszont mégis jelentős többletet ad hozzá az eredeti történethez, mégpedig azzal, hogy a kihagyásos szerkesztésen és az eredeti szöveg de- és rekonstruálásán keresztül Borbély kidomborítja, központi szerepbe helyezi az egyes szavakat, motívumokat, esetenként újakat told be. Másfelől a rövid, sűrített történet szerkesztés miatt valóban inkább az érzésekre, a képiségre terelődik a figyelem, semmint elsősorban a cselekményességre. E prózavers képiségét a pillanatfelvétel-szerűség, a metaforikus beszédmód, s ezekkel összefüggésben a látvány és a látás kiemelt szerepe teremti meg.

"A Testhez" kötet prózaverseinek elemzése érdekes adalékokkal szolgálhat a próza és a vers közötti határok, a lírai én, a személyesség-személytelenség, illetve a traumaköltészetről alkotott gondolatok megértéséhez is.

13:45-14:15

Mosa Diána (ELTE BTK, Eötvös József Collegium)

A névadás tétje Ottlik Géza prózájában

Az elnevezés, a megnevezés, a névvel illetés problémája végigvonul Ottlik Géza kis- és nagyepikáján. Előadásom célja ezen kérdéskör végigvezetése az életművön és a név ottlikai jelentőségének megfogalmazása. Ebben a problémában ott feszül a mágikus nyelvkezelés (lásd például az Iskola a határonban Szeredy vajákolásos mesélését a „borzalmakról”) és a világ rejtett rendjének kimondhatatlansága. Jellemző az érzések, benyomások elkeresztelése vagy valamilyen létező, teljesen független dolog névátvitelével való megszeliődése. Az Iskola a határonban fogalmazódik meg legtisztábban a „nem jók a szavak” gondolatkör, az elbeszélés nehézségének ars poeticája, ugyanakkor talán a gyermeki nézőpontnak köszönhetően az is ebben a regényben jelenik meg, ahogy a megfoghatatlan érzések grafikai képekbe transzponálódnak (Bébé földrajzkönyvének Michigan Avenue-ja) vagy álmokképekbe sűrűsödnek (a trieszti öböl). Ez utóbbinál összemosódik a valós öböl és az ekként „lajstromozott benyomáshalmaz”, a bejárható fizikai- és a sok más emlékből szövődő lelki tér. A trieszti öböllel párhuzamosnak tekinthetjük a Budában szintén Medvánél megjelenő Serpolette című (a valóságban is létező) könyvet, melynek a tartalmáról semmit nem tudunk meg, csupán a hozzá fűződő emlékek, hangulatok által emelkedik szimbólummá, egy olyan régmúlt nyár szimbólumává, mely az olvasónak leginkább titokzatos hozzáférhetlenségében ölt testet. Valamiféle valóságdarabhoz fűződő névadás érhető tetten a két a regénytérben keletkező bábéi festményénél is, a Hajnali háztetőknel (az azonos című kisregényben) és az Ablaknál a Budában. Mindkét esetben kifejtett a címadás nehézsége, majd a név és a vizuális valóság a megélt valósággal való gazdag kapcsolathálózata. Szintén a névadás kategóriájába sorolhatjuk a Valencia-rejtély „izolált kis dzétáit”, ahol az Anna íránt érzettek fizikusi leegyszerűsítésével, majd annak metaforikus végigvonultatásával találkozunk.

Összességében tehát azt tapasztaljuk, hogy nem egyszerűen egy kérdésfeltevésről és annak művekbe ágyazott megválaszolásáról van itt szó, hanem egy írói(-matematikus) vívódás évtizedes válaszlehetőségeinek felfejtéséről.

14:15-14:45

Fancsali Róbert (ELTE BTK)

József Attila román versfordításai

„József Attilától, a költőtől elválaszthatatlan József Attila, a műfordító: egyik a másikat érteti, magyarázza” – ezzel a gondolattal kezdi tanulmányát Nagy Ágnes 1967-ben Szántó Juditot idézve, ez pedig azóta is az utolsó munka, mely költőnk román műfordításaival foglalkozik. A téma alapos kidolgozásának hiánya érthetetlen és elfogadhatatlan a mai helyzetben, amikor az irodalomtudomány az életmű szinte minden pontját számtalanszor megvizsgálta és értelmezte. Egy erre vonatkozó vizsgálódás így egyértelműen hiánypótló.

József Attila műfordítói tevékenységével meglehetősen keveset foglalkoztak általában véve is, ám fokozottan igaz ez a kelet-európai országok verseire. Az előadás keretei nem engedik az orosz vagy cseh fordításokkal való foglalkozást, annak középpontjában a 16 román költő 22 verse áll, ezeket igyekszik egyrészt elemezni, másrészt helyüket az életmű egészében megtalálni.

A kutatás alapját képezik azok a szöveghelyek, amelyek kissé eltérnek az eredeti szövegtől, főleg ezeknek a megírási, átírási módjai érdekesek, valamint cél ezek minőségének a megfigyelése, megállapítása. Az összehasonlítás fel kívánja hívni a figyelmet a szemantikai különbségekre, a grammatikai szerkezetek változásaira, valamint a versek struktúrájára verstani szempontból.

A Petőfi Irodalmi Múzeum kéziratárának anyagát felhasználva hozzáférhettem a versfordítások kéziratainak egy nagy részéhez, ez pedig sok esetben segíthetett a fordítások alakulásának a felvázolásában. Mindezek együttesen kiválóan lefestik a szerző fordítói magatartását, világosan kiderül, hogy a fordítói munka kiemelkedő.

Ahogy az majd kiderül, a fordított versek szerzői nagyobb részt másodrangúak, a versek is ritkán kiemelkedőek, ám József Attila ezeket is büszkén vállalhatóvá teszi. (A tervezett előadás írott alapjának, természetesen, része a korábbi munkák és a fordított szerzők rövid bemutatása.)

Az egyik legfontosabb feladat a versek keletkezési körülményeinek felderítése volt (főként a nyersfordítások forrása), amelyben Anton Strakanak és Balta Mózesnek a szerepe kulcsfontosságú, ezt is bemutatnám előadásomban.

14:45-15:15

Gagy Miklós (ELTE BTK)

"„... az esszé az ideológiai kérdés volt” – Az Újhold-vita

1945 áprilisában véget ért Magyarországon a második világháború, és ennek köszönhetően ismét beindultak a folyóiratok. Ekkor jelent meg a debreceni Ady Társaság kiadásában a Magyarok, olyan, a Nyugatban már publikált szerzőkkel, mint Illyés Gyula, Szabó Lőrinc vagy Füst Milán. 1946-ban újraéled a nyolc éve megszűnt irodalmi folyóirat, a Válasz, Illyés és Sárközi Márta szerkesztésében. Még ebben az évben szereznek engedélyt a megjelenésre az Újhold folyóirat fiatal szerzői is, a lapot a kezdetekben Lengyel Balázs főszerkesztésében adták ki, de közreműködött Pilinszky János, Somlyó György és Mándy Iván is.

Az Újholdat nyitó esszéjében Lengyel Babits Mihályt, a Nyugat ikonikus főszerkesztőjét nevezte ki az új folyóirat igazodási pontjának, egy olyan sarokpontnak, amelyet nem kívántak követni, sem élesen szembeszegülni vele, hanem csak eltávolodni tőle. Lengyel úgy látta, hogy a poeta doctus gyémánthegeyként magasodott az utána következő két lírikus generációra, azonban az 1945-ös folyóirat körül gyülekezőkre már nem; felvázolta egy költői nyelv kialakításának a történetét is, amely sokban hasonlít T. S. Eliot esszéiben írtakhoz, mint az érettség fogalma. Összességében a Lengyel-esszé szándéka: iránymutatás az akkori jelen és a közeljövő irodalmi életének, az Újhold-körébe tartozó és tartozni akaró alkotóknak.

Ám a Babits után termékeny lett egy olyan talajban is, amelyben nem állt szándékában. A nyitóesszé vitaindítónak vált Kolozsvári Grandpierre Emilnek köszönhetően, aki helyet és lehetőséget kapott a második számban, hogy hadat üzenjen a jövőnek és „vaddisznómódra” beletalpajlon a vetésbe. Később többen is hangot adtak negatív véleményüknek a folyóirattal kapcsolatban, olyanok főleg, akik Lukács Györggyel értettek egyet.

Tehát az előadás egyik célja az, hogy összehasonlítsa az Újhold oldalain folytatott vita érvrendszerait, a másik, hogy rámutasson azokra a fordulópontokra, amelyek az irodalmi vitából a politikai felé sodorták a diskurzust a vitázók között. Ezek a fogások később rutinszerűvé váltak az ötvenes évektől fogva, így tanulságosak lehetnek a későbbi irodalompolitikai vitáknál is. Azonban nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy az első esszék még nem voltak tisztán politikai szándékúak, a Nyugat nemzedékeit éles szemmel vizsgáló vélemények, valamint a nemzedéki kérdést firtató hozzászólások jellemezték.

FILOZÓFIA SZEKCIÓ

Szekcióvezető: Olay Csaba

(„A” szekció, vasárnap 15:30-18:45)

15:30-16:00

Véber Virág (ELTE BTK, Eötvös József Collegium)

Morális felelősség a tudatosság tükrében

Számtalanszor találjuk magunkat olyan helyzetben, amire azt mondanánk, hogy tudatosan cselekedtünk, de közben mégsem. Még mielőtt homlokráncolva visszahöklölnénk, hogy micsoda butaság ez, engedjen meg a kedves olvasó egy példát: elindulunk reggel munkába autóval, és a második utca magunk mögött hagyása után elkalandoznak a gondolataink – elkezdjük tervezni, hogy mit kell venni a boltban az esti vacsorához, erről eszünkbe jut egy barátunk közelgő születésnapja, aztán már a tavalyi ünnepelés emlékeinél kötünk ki – és meglepetten konstatáljuk, hogy beértünk a munkahelyünkre. Mi történt az elmúlt 20 percben? Vajon megálltam a piros lámpánál? Egyáltalán: hogyan tudtam beérni baleset nélkül úgy, hogy nem is figyeltem?

A tudatosság problémája nem csupán az elmefilozófia berkeiben vizsgálódó filozófusok számára érdekes, hanem a morálfilozófusok körében is rendkívül népszerű kutatási tárgy. A téma talán legnagyobb szakértője Neil Levy, aki *Consciousness and Moral Responsibility* című 2014-ben megjelent kötetében vizsgálja rendkívül mélyrehatóan a tudatosság és a morális felelősség kapcsolatát. Levy írásában némi kiegészítéssel védelmébe veszi az úgynevezett tudatosság tézist, amely azt mondja ki, hogy szükséges feltétele a morális felelősségnek, hogy tudatában legyünk azoknak a tényeknek, amelyek a cselekedeteink morális jelentőségét adják. Levy szerint ahhoz, hogy ez az elmélet működjön, fontos kiemelni, hogy a cselekedeteinknek tükrözniük kell az attitűdjeinket és az érzékenységünket bizonyos indokokra.

Levy írásában a morális felelősség szükséges feltételeit keresi csupán – előadásomban azt vizsgálom, hogy a morális felelősséghez ezek elégséges feltételek is, vagy további feltételekkel kell kiegészíteni az elméletet, hogy valóban működjön? Ennek kapcsán felvázolom azokat az elméleteket, amelyek elutasítják ezt a tézist (Smith 2005, Sher 2009), és rávilágítok arra, hogy ezek miért nem tartható álláspontok. Továbbá azt az állítást vizsgálom, hogy csak azt tudjuk kontrollálni, aminek tudatában vagyunk (Levy 2014). Ugyanis számos olyan szituációval találjuk magunkat szemben, amikor működik a kontroll, de mégsem tudatosan: ennek kapcsán három jelenséget veszek sorra. Az első a már említett autóvezetés, amikor az ágensnek szinte flow (Csíkszentmihályi 1990) élménye van; a második egy kevésbé hétköznapi, de annál izgalmasabb kérdés, a hipnózis esete (Dienes; Perner 2007), a harmadik jelenség pedig az érzelmek kapcsán merül fel: vajon elégséges feltétele-e az érzelmekért viselt felelősségnek a tudatosság?

Előadásomban arra törekszem, hogy bemutassak egy lehetséges alternatívát arra vonatkozóan, hogy hogyan kezelhetjük a morális felelősség kérdését, ha elfogadjuk a tudatosság tézist, illetve milyen problémákkal kell szembenéznünk ennek kapcsán.

16:00-16:30

Dombrovski Áron (PPKE, Erasmus Kollégium)

A lehetséges világ fikcionalista fikciójának ontológiája

Hétköznapi beszélgetéseink során mindannyian használunk lehetőségességgel és szükségszerűséggel kapcsolatos úgynevezett modális kijelentéseket, amely abból az intuíciónkból táplálkozik, hogy a dolgok lehetnek volna másként, mint ahogy ténylegesen alakultak. Az előttem lévő asztal például lehetett volna barna, bár ténylegesen fekete színű. Az ilyen jellegű mondatok elemzéséhez nyújt hasznos technikai apparátust a lehetséges világ beszédmód: az a mondat, hogy „az előttem lévő asztal lehetett volna barna” ekvivalens azzal az átfogalmazással, hogy „van olyan lehetséges világ, ahol az előttem lévő asztal barna”.

A metafizikai probléma akkor bukkan fel, amikor a lehetséges világok létezésére és természetére kérdezzünk rá. Ha nem kívánunk elköteleződni a lehetséges világok létezése mellett, akkor lehetünk erős fikcionalisták, amely antirealista a lehetséges világok tekintetében. A lehetséges világ fikcionalizmus szerint modális kijelentéseinket a fiktív karakterekkel kapcsolatos diskurzus mintájára egy úgynevezett fikciós operátor segítségével elemezhetjük. A fenti példát egy fikcionalista a következőképpen parafrázálja: „a lehetséges világok fikciója szerint van olyan lehetséges világ, amelyben az előttem lévő asztal barna”. Az álláspont képviselői úgy gondolják,

hogy ezáltal metafizikai elköteleződés nélkül használhatják a lehetséges világ beszédmodot, élve annak teoretikus előnyeivel.

Feltehetjük azonban a kérdést: mi is az a bizonyos fikció, amire a fikcionalista hivatkozik? A téma nem előzmény nélküli, már korábban megfogalmazták azt a vádat a lehetséges világ fikcionalizmussal szemben, hogy valójában nem más, mint álcázott erszám realizmus. Előadásomban ezt a meglátást kívánom továbbgondolni.

Álláspontom szerint célszerű lehet felhasználni az utóbbi években egyre nagyobb teret nyerő absztrakt artefaktum elméletet. Az absztrakt artefaktualizmus egy realista elmélet, ami szerint a fikciók és a bennük szereplő fiktív karakterek emberalkotta absztrakt tárgyak, amelyek ugyan nem térbeliek, de időben léteznek és létrehozásuk bizonyos mentális eseményektől függ. A lehetséges világokkal kapcsolatos erős fikcionalizmus esetén is eljárhatunk hasonlóképpen, persze magát a lehetséges világ fikciót nem írók, hanem filozófusok hozták létre.

A fenti kritikának nem célja, hogy a fikcionalizmust támadja, épp ellenkezőleg: azáltal, hogy tisztáztuk a fikcionalista fikciónak ontológiáját – s így realistává tettük –, az álláspont több kérdésre tud választ adni, vagyis nagyobb magyarázóerővel bír, mint amikor antirealista elméletként tűnt fel. Előadásom fő konklúziója tehát az, hogy helyesen járunk el akkor, ha a lehetséges világok fikcionalista elméletét az absztrakt artefaktualizmus kiterjesztéseként értelmezzük a lehetséges világok ontológiájára.

16:30-17:00

Élő Csenge (KRE, Erasmus Kollégium)

Ember a hiposztázisok tükrében

Plótinosz a VI. Enneász 9. fejezetében mintegy alulról felfelé haladva kutatja, hogy mi is az, ami önkéntes/akaratlagos és rajtunk múló. Kutatásom egyik fő kérdése, hogy hogyan lehet valami mindentől független ti. önálló, ha kívánság (orexisz), készítés (hormé) szüli, s a készítéseket a testi világ kelti?

A készítés és kívánság lehet a Szellemnek, a helyes gondolkodásnak alárendelve, sőt ilyenkor kifejezetten a helyes gondolkodás „hozza létre” őket. Hasonló a helyzet az elhatározással (bulészisz) is. Miként lehet azonban Plótinosz etikájában autonómnak tekinteni a cselekedetet, ha valami másból ered? Maga a cselekedet is csak közvetett módon tekinthető rajtunk múlónak, hiszen még a helyes gondolkodásból és helyes elhatározásból kiinduló cselekedetek is, mivel a külvilágban játszódnak le, alkalmazkodnak a külső, érzéki világhoz és az abból nyert képzetekhez. Elsődleges értelemben csak a helyes gondolkodásról (orthosz logosz) állíthatjuk, hogy rajtunk múlik. Visszatérve a cselekedetre, Plótinosz hangsúlyozza, hogy másodlagos értelemben azonban mindképpen önállóan kell tartani, amennyiben a cselekvő a Szellemnek engedelmeskedik, Aki cselekszik, az kétségtelenül a külső körülményekhez alkalmazkodik, ezért mondhatnánk, hogy cselekedeteink kényszerűségből születnek; mégis, magát a cselekedetet megelőző szándékot és elgondolást nem köti semmi. Elsődleges értelemben azonban csak a szellemet, ill. a helyes gondolkodást illeti meg, hogy rajtunk múlik. Az igazi önállóság abban áll, hogy „az értelem, lecsillapítván a kívánságokat (orexisz), maga is megnyugszik”. Másfelől a szellemtől való függetlenség nem önállóságot jelent, hanem a szenvedélyektől való befolyásoltságot.

Előadásom Plótinosz filozófiájának etikai és metafizikai összefüggéseit vizsgálja. Kutatásomban az szabadakarat, az autonóm és rajtunk múló cselekedet melletti fő irányvonal a hiposztázisok és a lélek belső dinamikájának összefüggései.

Plótinosz szerint bennünk kell lennie annak a szellemnek, amely nem gondolkodik, hanem örökké magában hordozza az igazságot, bennünk kell lennie a Szellem kezdetének és okának, az Istenségnek is. Ezek szerint tehát az emberben van minden, csak nem olyan mértékben, mint a hiposztázisokban. Az ember az összetétele által silányul, de ahogyan ez a silányulás (a távolodás az Egytől) megtörténik, úgy ez visszafelé haladva visszaépítés, önmegismerés, önkonstitúció, visszatekintés és visszatérés lesz egyben. Ezt megvalósítani az ember hivatása, rendeltetése.

17:15-17:45

Kovács Dániel Attila (ELTE BTK, Eötvös József Collegium)

Individuális formák Plótinosz filozófiájában

Az Enneászok V.7 (18) értekezésében Plótinosz amellet érvel, hogy nem csupán fajtáknak, hanem bizonyos egyedi dolgoknak is van formája. Hogy ez végső soron mely fajtákhoz tartozó individuumokra terjedhet ki, első látásra nem világos, annyi azonban bizonyosnak látszik, hogy Plótinosz elsősorban az egyes emberek esetében veti fel az individuális ideák lehetőségét. Bár ugyanezen gondolat különféle kontextusokban az életmű számos

egyéb pontján felbukkan, nem találunk más olyan szöveghelyet, ahol Plótinosz ennyire egyértelműen kiállna az individuális formák létezése mellett, sőt, egyes helyeken egyenesen tagadni látszik azt. Ennek megfelelően, a szakirodalomban a legkülönbözőbb álláspontokat találjuk azzal kapcsolatban, hogy Plótinosz egyáltalán képviselte-e az említett tanítást, és ha igen, mennyire határozottan, és milyen formában tette ezt.

A kérdés megválaszolása elengedhetetlen a plótinuszi filozófia egészének értelmezése szempontból, hiszen az, hogy tételezett-e efféle egyéni formákat, mind metafizikáját, mind antropológiáját lényegbevágó módon határozza meg.

Egyfelől, az individuális formák tételezése határozott szakítást jelent az ideaelméletnek azzal a Platón-tól eredő, bevett változatával, melynek egyik legfőbb motivációja és funkciója a fajták, azaz a világban megjelenő általános magyarázata és metafizikai megalapozása. Ilyenformán kérdéses, hogy az individuális formák tana hogyan integrálható konzisztens módon egy platonikus elméletbe, és ez milyen kihatással van a metafizika egészére.

Mindazonáltal az individuális formák jelentősége elsősorban antropológiai, amennyiben ezeknek a státusza lényegileg összefügg azzal a kérdéssel, hogy miben áll Plótinosz szerint az „én”, illetve az egyes emberi személy, milyen kapcsolatban áll az egyes hiposztázisokkal, valamint a metafizikai hierarchia mely szintjén, és milyen módon kap megalapozást. Mindez természetesen szorosan összefügg az alá nem szállt a fennmaradt lélek metafizikai státuszával, mely szintén vitatott pontja Plótinosz filozófiájának.

Előadásomban először megpróbálom konzisztens módon értelmezni az individuális formákra vonatkozó szöveghelyeket, majd a Plótinuszi filozófia tágabb kontextusát szem előtt tartva bemutatom értelmezésem antropológiai következményeit.

17:45-18:15

Váncza Kristóf (ELTE BTK, Eötvös József Collegium)

A művészet fogalma

Előadásomban a művészet fogalmának az antik görögségtől napjainkig tartó jelentésváltozásával foglalkozom. Nyelvfilozófiai vonatkozásokból indulok ki, ám azt mutatom ki (jórészt Wittgensteinre hagyatkozva), hogy minden ilyen műveletnek szükségképpen együtt kell járnia a vizsgált kifejezés saját kontextusában való értelmezésével. „Ami a nyelvjátékhoz tartozik, az az egész kultúra” – mondja Wittgenstein egy 1938-as előadásában. Ennek megfelelően arra szeretnék rámutatni, hogy az a mód, ahogyan ma a művészet szót használjuk, és élünk vele, félrevezet.

A latin *ars* kifejezés, melyből többek között az angol *art*, vagy az olasz *arte* is származik, a görög *tekhné* kifejezésből ered. A *tekhné* művészetté fordítása azonban igen problematikus, ugyanis a *tekhné* sokkal inkább valamiféle képességet, technikai tudást jelent. A hajóács *tekhnéje*, hogy hajókat tud készíteni, a szobrászé az, hogy szobrokat – vagyis a művész és a kézműves ezen elv alapján ugyanazon besorolás alá kerül.

Művész? Nem. Aligha beszélhetünk a mai értelemben vett művészetről és művésztől az antik görög világban. Mi hát akkor Praxitelész Hermész szobra? Vajon tévesen használják-e a művészettörténeti könyvek a görög művészet fogalmát? Azt állítom, hogy mindössze „jobb híján” használják. Nincsen rá nyelvi eszközünk, hogy kifejezzük azt, amit egy antik szobor jelentett a saját korában. Ennek az az oka, hogy mi – a 21. században – episztemikusan nem rendelkezhetünk olyan státusszal, mint egy antik görög ember. Kiragadva, múzeumok falai között szemléljük a mára megholt istenek szobrait.

Éppen ezért minden próbálkozás hiábavaló és eleve kudarcra ítélt, amely általánosan akarja definiálni a művészet fogalmát. Ott keresünk abszolút ítéletet, ahol nincsen kitüntetett megfelelési alap. Michel Foucault *A szavak és a dolgok* című művében kimutatja, hogy egy adott kor tudományos beszédmódját nem a tárgya határozza meg, hanem épp fordítva: maga a beszédmód skatulyázza a világ heterogenitását egy önkényes rendszerbe.

Mégis, mit értek az alatt, amikor korábban azt mondom, hogy „mai értelemben vett művészet”? Foucault egyik fontos tétele, hogy senki sem képes definiálni saját episztéméjét. Láthatjuk: ebben a nyelvjátékban nagyon kusza lett a jelölők és jelöltek hálózata. „Olyan ez, mintha egy szétszaggatott pókhálót ujjainkkal kellene rendbe tennünk.” (Wittgenstein) Előadásom természetesen nem vállalkozik a pókháló rendbe tételére – csupán arra, hogy megvilágítsa azt.

17:45-18:15

Ádám Zsófia, Szántó Rita (ELTE BTK, Eötvös József Collegium)

Mire képes a filozófia, és mire a művészet?

Adorno és Horkheimer a tudományos és a művészeti megismerés radikális szétválását A felvilágosodás dialektikájában az antik görög gondolkodás azon szakaszából eredezteti, amikor megjelennek az elemek kölcsönhatásáról szóló tanok és világmagyarázatok, melyek idővel tudománnyá nővik ki magukat és a mítoszokat megfosztják komolyságuktól. Ezáltal ugyanis szétválik a korábbi szimbolikus tanításokban egybeeső jel és kép, munkamegosztás alakul ki tudomány és művészetek között, s ez áttérjed a nyelvre is. A nyelv jelként a tudományhoz kerül, képként pedig a különböző - nem egységes - művészeteké lesz, így a tudomány kalkulációjává, a művészet pedig imitációjává válik. A filozófia legtöbb esetben a tudomány oldalára áll, mely tendenciával szemben Adorno mély szkepszissel él. Bírálja a filozófia természet uralására irányuló gesztusát, panteon-centrikus szemléletmódját, a matematika rá gyakorolt befolyását (az igazság „redukcionista” elméletét), autoriter jellegét, a társadalmi meghatározottságának szem elől tévesztését, a metafizika konzervatizmusát és dogmatizmusát. Filozófia-kritikájának összegzésére a Negatív dialektikában kerül sor, melynek fő állítása, hogy szubjektum és objektum egybeolvadása soha nem történhet meg, s a rögzített, kikristályosított igazság helyett csak a gondolat állandó mozgása marad meg. Mindennek következtében Adorno pályája során egyre inkább a művészetek felé fordul.

1967-68 telén kezd esztétikai előadásokat tartani a frankfurti egyetemen. Az előadások anyagát a már csaknem teljesen elkészült Esztétikai elmélet adja. Kidolgozza a metasztintú megértés fogalmát, mely mindig az elsődleges megértés vakfoltjait igyekszik kitölteni, és a megérthetlent a maga megérthetlenségében próbálja megérteni. Az előadásokból az is kiderül, hogy a művészeti megértés Adorno számára dinamikus folyamat: a dialektika elvén működik és a mű igazságtartalma a megértés dialektikájának kulminációs pontja.

Kutatásunk hosszútávú kérdése az lenne, miért fordul Adorno végül a filozófiától a művészetek felé? Milyen megismerésre képes szerinte a művészet, amire a filozófia nem? Hogyan gondolkodhatunk erről ma? Jelenlegi előadásunkban azonban csak kutatásunk első szakaszáról számolunk be: Adorno filozófia-kritikájáról A felvilágosodás dialektikája és a Negatív dialektika alapján.

[HTTP://EK.EOTVOS.ELTE.HU](http://ek.eotvos.elte.hu)